

ISSN 1392-1304

LIETUVOS BAJORAS

Istorijos ir kultūros žurnalas

Vyriausiasis redaktorius

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS

(h. *Gulbė / Trzaska*, LBKS Garbės bajoras)

Redakcijos kolegija:

Audronė MUSTEIKIENĖ (h. *Pogonia*, LBKS Garbės bajorė)

Perlis VAISIETA (h. *Syrokomla*)

Dizaineris Liudas NEKROŠIUS

Išleido Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga.

Tiražas 500.

Redakcijos adresas:

Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai.

Tel. 841 454171, el. paštas: kaktavicius@splus.lt

Redakcijos nuomonė gali nesutapti su autorių nuomone. Už pateiktus faktus ir teiginius atsako autoriai. Rankraščiai negrąžinami ir nerecenzuojami. Perspausdinti publikacijas ar jų dalį galima tik gavus redakcijos rašytinį sutikimą. *Spausdino UAB „Neoprintas“, Šarūno g. 12, Šiauliai. Už spaudos kokybę atsako spaustuvė.*

„The Lithuanian Nobleman“. Chief editor: Leonas Peleckis-Kaktavičius. 500 copies.

Editorial office: Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai, Lithuania. Tel. 370 41 454171;

kaktavicius@splus.lt

Opinions of the authors need not necessarily be that of the editorial office.

© Lietuvos bajoras, 2019 (25)

Leidžiamas nuo 1995 metų

TURINYS

REDAKTORIAUS SKILTIS

Ką galime ir privalome / 1

„LIETUVOS BAJORO“ ANKETA

Dešimt klausimų LBKS Garbės bajorai Audronei MUSTEIKIENEI / 2

AKTUALIJOS

Inauguracijos išklmės / 7

LBKS ir jos partnerių pastangomis Griunvalde bus pastatytas paminklas / 17

LBKS ir Lietuvos kariuomenės partnerystė / 20

NOKT sąskrydis Dainavos apygardos partizanų vadavietėje / 21

ATMINTIS

Algimantas DAUGIRDAS. Belgiją išgelbėjo 1830-1831 m. / 22

lenkų ir lietuvių sukilimas / 28

Romualdas BALTUTIS. Pastebėjime gerus žmonių darbus, naudingus Lietuvai / 28

MENAS IR ISTORIJA

Gintarė DŽIAUGYTĖ, Jolanta KARPAVIČIENĖ. Sugrąžintas ir sugrįžtantis Daukantas / 32

Vydas DOLINSKAS. Vilniuje prisimenamas Liublinas / 36

Eimantas GUDAS. Mūro istorijos. Nykstantis Abiejų Tautų / 39

Respublikos paveldas

MES IR PASAULIS

Marija Amalija Saksė – Ispanijos karalienė ir Lietuvos princesė / 42

Tauras BUDZYS: „Lietuviai – ne žydšaudžių tauta“ / 45

BAJORAI IR ŠIANDIENA

Jonas VIDUGIRIS. Tauragės industrinis parkas – pavyzdys, kaip idėja ir nuoseklus darbas gali keisti regioną / 48

Virginija ŠIUKŠČIENĖ. Bajorų Okuličių dviejų kartų dovanos Šiaulių „Aušros“ muziejui / 50

MOKSLAS

Jūratė ČIRŪNAITĖ. Kokiais vardais vadino Gardino pavieto vyrus bajorus 1567 metų dokumente / 54

LITERATŪRA IR MENAS

Silvija PELECKIENĖ. Noveletės / 61

Jadvyga TAUTKEVIČIŪTĖ-ŠIMKIENĖ. Keturios tikros istorijos / 64

KNYGOS

Regina VAIŠVILIENĖ. Lemties galia / 67

BAJORAI – MENININKAI

Marius GLINSKAS, Kazimieras MACKEVIČIUS. Žemių dvaras prisimena žymius brolius / 70

GIMINĖS ISTORIJA

Karilė VAITKUTĖ. Stanley Balzekas, Jr. – Lietuvos bajorų palikuonis / 76

Lost and Found A Chapter in the Balzekas-Gregaravičius / 79

Family History / 83

Stanley Balzekas, Jr. – „Metų žmogus“

ATGARSIAI

Elona VARANAUSKIENĖ. Vilniaus krašto bajorų sąjunga / 85

pasveikino Vroclavo bajorus / 87

Medalis – Valdui Adamkui / 88

Irena Antanina SUVEIZDIENĖ. Sunku įdomiai gyventi / 88

LAIŠKAS REDAKCIJAI

Ingė LUKŠAITĖ. Tiems, kurie išsaugojo lietuvių kalbos tęstinumą / 90

LBKS KRONIKA

2019 metai. Parengė Audronė MUSTEIKIENĖ / 92

SUMMARY

/ 96

Pirmajame viršelyje: Jan Matejko (1838-1893). „Liublino unija“. Drobė, aliejus, 512x289 cm. 1869.

Ketvirtajame viršelyje: Jan Rosen. 1831 m. sukilimo didvyrė grafitė Emilija Pliaterytė. Muzeum Wojska Polskiego.

REDAKTORIAUS SKILTIS

KĄ GALIME IR PRIVALOME

Inauguracinėje LBKS vado kalboje yra tokie žodžiai: „Semiamės stiprybės iš praeities į ateitį. Nes nėra dabarties be atminties, nes nėra rytojaus be vakar.“

Didelė tiesa tuose žodžiuose. Kaip ir kituose, ištartuose gerai įsiklausius į šimtmečių varpų dūžius.

Čia ir ypatingas „priminimo varpas, raginantis kiekvieną: ką padariau ir ką dar galiu nuveikti.“

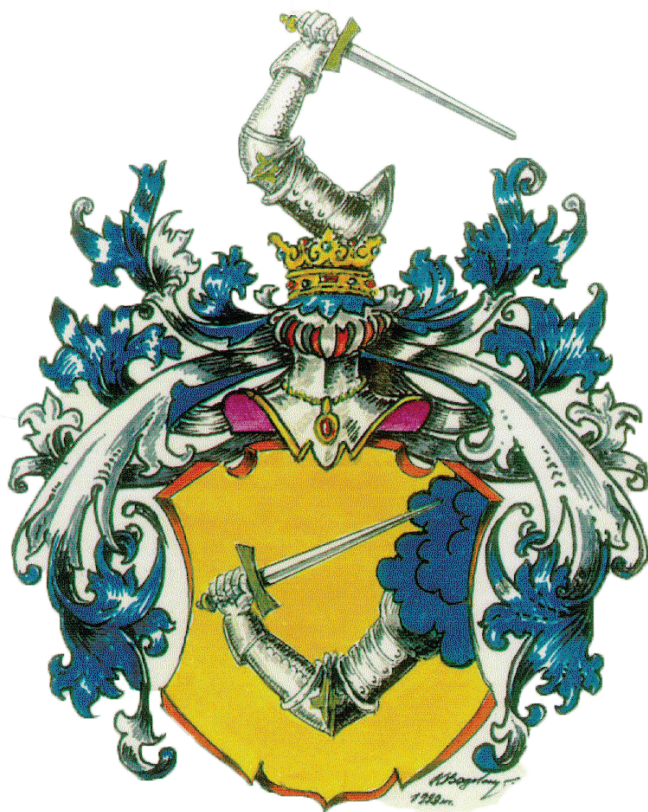
Pavyzdžiai, kurių šiame žurnalo numeryje ne vienas, akivaizdžiai patvirtina, ką kiekvienas iš mūsų galime, o ir ko privalome siekti. Tauri Tauro Budzio iniciatyva, pagerbiant tuos, kurie rūšiomis pasirinkimo aplinkybėmis išliko tikrais žmonėmis. Gilinantis į dar vienos giminės istoriją, malonu prisiliesti prie tikrų vertybių: ne tik bajoras tėvas buvo doras, iškilus žmogus, bet ir dukra gydytoja visą gyvenimą stengėsi išlikti prasmingo gyvenimo pavyzdžiu. Kuo ne užkrečiantis pavyzdys: sužinojęs apie dar tarpukariu tėvo įteiktą brangią dovaną muziejui, sūnus keletą dešimtmečių kauptą kolekciją paskyrė tam pačiam muziejui. Lietuvos bajorų palikuonio Čikagoje pasiekimai taipogi verti ypatingo dėmesio. Čia ir visai šviežias pavyzdys iš Tauragės, įrodantis, kaip idėja ir nuoseklus darbas gali susilaukti ypatingos sėkmės.

Atskirai norėtusi paminėti spalio dvyliktąją Šiauliuose suorganizuotą mokslinę-praktinę konferenciją „Pastebėjime, gerbkime ir viešinkime žmonių gerus, reikalingus ir jautrius mūsų Tėvynei darbus“. Jos pagrindinis organizatorius – bajoras Romualdas Baltutis, kuratorius – Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis. Kad ateinančioms kartoms išliktų tai, ką teko patirti mūsų tautiečiams, išgyvenusiems sibirų pragarą, net šešias knygas ta tema sudariusio bajoro nuopelnas. Be kita ko, tai ir paliudijimas, kad stipriausi tokioje aplinkoje buvo į baisiąją mėsmales patekę bajorai. Susirinkusieji turėjo progą išgirsti 1863 m. sukilimo muziejaus vadovę Aliną Galvanauskienę, kalbėjusią apie Paberžės asmenybių palikimą, istorikę Dalią Greviškienę (pranešimas „Geri darbai Lietuvai Upytės istorijos puslapiuose“), istoriko Alvydo Tamošiūno pasakojimą apie legendines 1919 m. kautynes už Lietuvą, politinių kalinių ir tremtinių pasisakymus ir kt. Su moksleivių darbais – giminės medžiais ir emblemomis supažindino „Sandoros“ progimnazijos mokytoja Aldona Traškinienė, inscenizaciją, skirtą Horodlės aktui, parengė V. Kudirkos progimnazijos atstovai. Dalyvauti konferencijoje, vykusioje Šiaulių Vyskupijos patalpose, buvo kviečiami visi, besidomintys žmogaus gerumo problemomis.

Leonas Releikis - Kakštas

„LIETUVOS BAJORO“ ANKETA

DEŠIMT KLAUSIMŲ LBKS GARBĖS BAJOREI AUDRONEI MUSTEIKIENEI

Giminės herbas. Piešė prof. Konstantinas Bogdanas.

Esate kilusi iš ganėtinai garsios Vambutų giminės. Kokie žymiausi jos atstovai? Kuo išskirtiniai jų gyvenimai?

Ilgai nežinojau nieko, ir apie giminės dvarus negirdėjau, tik mama sakydavo, kad matė savo anytos metrikus, kuriuose figūravo pavardė von Vambut. Nežinojome net ar tai bajoriška giminė, nors tas žodelis „von“ kažką šnibždėjo.

Išgirdome apie susikūrusią bajorų sąjungą. Surinkus turimus dokumentus, apklausus giminės, kreipiausi į istorikę genealogę Sigitą Gasparavičienę. Ji Lietuvoje surado labai nedaug, bet surastų duomenų užteko įrodyti bajorystę. 1999 m. rugsėjo 11 d. kartu su a. a. mama buvome legitimuotos ir priimtos į Lietuvos bajorų karališkąją sąjungą. Genealoginis medis buvo nedidelis, seniausi duomenys siekė tik XIX a. pabaigą.

Norėjosi sužinoti daugiau, kas, iš kur, kaip. Pabandžiau kreiptis į privačius genealogus Sankt Peterburge, o ten, pasirodo, yra visa byla. Taip ir prasidėjo. Gavau nemažą pluoštą metrikų kopijų, abu su vyru Vytautu, kuris užaugo tremtinių šeimoje Sibire ir rusų kalbą žinojo geriau nei aš, pusę metų skaitėme, nagrinėjome atsiųstus dokumentus. Istorinės žinios pagilėjo trimis šimtmečiais – iki XVI a. pabaigos. Kai pradėjau kurti savo Vambutų svetainę, visagalis internetas surado giminių ne tik

Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Vokietijoje, Amerikoje.

Žymiausi giminės atstovai? Nežinau jų, gautuose iš Peterburgo dokumentuose apie tai nerašoma.

Vambutų giminės protėviu-pradininku laikytinas aukštaičių (Upytės pavieto) kunigaikštis Vembutas Ruškaitis, minimas 1219 m. Mindaugo sutartyje su Volynės kunigaikščiu. Rašytiniuose šaltiniuose (*Juozas Normantas. Viešvėnai: istorija ir dailės paminklai. – Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2001*) rašoma, kad buvo toks kunigaikštis Vambutas: „Kunigaikščių Vambutų reikšmė vėlyvesniame Lietuvos gyvenime sumažėjo. Jie ilgainiui tapo eiliniaisi bajorais-dvarininkais.“ Rašytojo Simono Daukanto protėviai „už skolas užstatė Dabikinės dvarą Jonui Vambutui.“

Antrasis man žinomas šaltinis, kuriame minimas kunigaikščio (Vembuto) titulas ir kur remiamasi Hipatijaus metraščiu, aprašančiu 1219 m. sutartį, - *Alfredo Bumblausko ir Edvardo Gudavičiaus „Būtovės slėpiniai“*. – Vilnius, 2014.

Kaip ir kiekvienoje bajorystės istorijoje, dvarai ir žemės buvo paveldimi, dovanojami, perkami. Keitėsi ir pavardės – istorijos bėgyje Vambuto pavardė skambėjo rusiškai ar lenkiškai, priklausomai nuo to, kieno įtakoje tuo ar kitu laikotarpiu buvo Lietuva: Vambut, Vambutt, Wambut arba Vembūtas,

Šeima švenčiant Vytauto Musteikio jubiliejų. Iš kairės: marti Jolanta, anūkė Ieva, šios publikacijos autorė Audronė, anūkė Austė, Vytautas, duktė Enrika, sūnus Evaldas.

Visa į Lietuvą atvykusi Tiškevičių giminė su tuometiniu rūmu direktoriumi Raimundu Bačėnu ir architektu Valentinu Vileikiu (viduryje).

Trakų Vokės parke. Iš kairės: Audronė Musteikienė, Zigmundas Tiškevičius, Kęstutis Ignatavičius.

Vonibut. Rašytoja Julija Žemaitė rašė apie pavardės keitimą iš Vambutas į Vembūtas ir teigė, kad tai buvo pradėta „carinės administracijos XIX šimtmetyje“ (*J. Normantas. Iš Viešvėniškių atsiminimų. Vambutai*).

Telšių apylinkėse netoli Viešvėnų yra Vembūtų kaimas, o vos keli kilometrai nuo Varnių, - Vembūtų piliakalnis, kuris dabar yra dalis Varnių regioninio parko.

Bajorų bendruomenė Jus žino visų pirma kaip LBKS tinklalapio tinklaraštininkę. Nors esate profesionali ekonomistė, dirbate dizainere, piešiate genealoginius medžius, kuriate ir administruojate internetines svetaines. Iš kur tie gabumai? Ko gero, iš mamos, žinomos tapytojos?

Mama tapyti pradėjo tik būdama 50-ties, nors svajojo apie tai nuo jaunystės. Aš netapiau, bet kaip ir mama mezgiau.

Visada norėjau daug mokytis. Ir ko tik nesimokiau: lankiau mašinraščio, stenografijos, kulinarijos, siuvimo (vaikai išaugo mano siūtuose drabužiuose), kaligrafijos (kurį laiką dirbau dailininke institute) kursus. Visada labai mėgau užsienio kalbas, daugybėje kursų mokiausi ne tik anglų, bet savarankiškai ir vokiečių, buvau šiek tiek pramokusi net prancūzų kalbos. Be viso to dar mokiausi skambinti pianinu, - du metus vaikystėje ir dešimt metų privačiai, jau brandžiam amžiuje. Visada dainavau viename ar kitame chore. Po mokyklos – Respublikinių profsąjungų kultūros rūmų mišriame chore „Tauras“ (vadovas Jonas Kukarevičius), moterų chore „Aidas“ (vad. Juozas Vanagas), etnografiniame ansamblyje prie Miestų statybos projektavimo instituto (kur dirbau), Utenos

kraštiečių klubo chore „Indraja“ (vad. Daina Abariūtė-Lazauskienė ir Lionginas Abarius), dabar – Vilniaus Šv. vyskupo Stanislovo ir Šv. Vladislovo arkikatedros bazilikos parapiniame chore (vad. Judita Taučaitė).

Kai atsirado kompiuteriai ir internetas, pasinėriau į juos, net megzti nustojau. Pradžiai buvo Paminklų restauravimo projektavimo institute – sudarinėjome architektūros objektų bazę. Kai atsirado spalvoti windows'ai, kasdien bėgdavau į inžinerinių technologijų klasę nors kiek pasimokyti, nes savo darbo vietoje dar neturėjome asmeninių kompiuterių. Labai norėjosi išmokti to, kas atrodo nepasiekiamą. Pirmąją svetainę sukūriau 1998 m. Dabar jau esu sukūrusi ir administruoju ne vieną tinklalapį, ir organizacijoms, ir privatiems asmenims. Vėliau pasinėriau į flash'o studijas, su drauge buvome sukūrusios dviejų lygių virtualius flash'o ir pakopinių stilių kursus. Mūsų studentai net diplomus gaudavo.

Sūnus išmokė montuoti vaizdo medžiagas, dabar visus kelionių įspūdžius kartu su vyru, kuris filmuoja, įamžiname mėgėjiškuose filmuose.

Virtualiuose interneto kursuose apie dešimtmetį mokiausi internetinės grafikos, taip atsirado noras piešti genealoginius medžius. Matyt todėl, kad braižybą mėgau jau mokykloje. Beje, sau esu sukūrusi kelis baldų projektus, pagal kuriuos ir baldai buvo pagaminti. Esu nupiešusi ir pirmąjį 2007 m. susikūrusios Genealogų draugijos logotipą.

Ką esate nuveikusi, kaip Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė?

Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrijos narė esu nuo 1990 m. Pagrindinė veikla – mezgimas, nėrimas. Dalyvaujant įvairiuose seminaruose, buvo išbandytos ir kitos technikos: floristika, pynimas iš šiaudų ir vytelių. Įsigijus man

Musteikių atžalos Evaldas ir Enrika.

Su sūnumi Evaldu ir giminės vėliava.

neįdomią (deja, deja) ekonomisto specialybę, šie kūrybiniai užsiėmimai po darbo buvo didelė atgaiva sielai.

Mama buvo Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus krašto Tapytojų sekcijos pirmininkė, aš – Vilniaus krašto tarybos narė. Dalyvaudavau įvairiose parodose, kurį laiką net dirbau Vilniaus skyriuje. Vėliau sukūriau interneto svetainę, kurią ir dabar administruoju (www.vilniaustautodaile.lt).

Paslaptinga Jūsų biografijos eilutė: „1966 m. Krasnojarsko srityje (Rusija) ištekęs už tremtinių vaiko“. Paaiškinkite ją.

Gal ir nelabai norėčiau tiek daug atsiverti... Bet istorija visai įdomi.

O buvo taip: dvi tetos Birštone, mano ir Vytauto tėvų seserys, susipažino, susikuždėjo ir sugalvojo mus supiršti. Kiekviena gyrė savąją pusę. Ir joms pasisekė. Iš pradžių metus laiko susirašinėjome laiškais. Popieriniais, žinoma, nes interneto dar nebuvo. Mano būsimasis mokėsi paskutiniame Krasnojarsko medicinos instituto kurse. Tais laikais, baigus aukštąjį, buvo privalu du metus atidirbti, o diplomą išduodavo po pirmųjų darbo metų. Vasarą Vytautas atvažiavo į Lietuvą, susipažinome, viešėjome Birštone pas tetas, atostogavome Nidoje,

prie Verknės upelio pasipiršo. Po atostogų grįžo į Sibirą ir pradėjo dirbti gūdžiame kaime. Sukome galvą, ką toliau daryti, kaip prašyti Maskvos, kad jį paleistų. Kad būtų tvirčiau, kovo mėnesį išsiruošiau aplankyti, ten ir susituokėme kaime, kur dirbo, - surašė „sielsovietę“ net paltų nenusivilkus.

Grįžau į Vilnių, nes dirbau ir mokiausi Universiteto vakariniame skyriuje. Vėl susirašinėjome. O vasarą Vytautas, gavęs diplomą, tiesiog iš ten pabėgo. Tiesa, grįždamas užsuko į kelias rimtas Maskvos organizacijas, vildamasis, kad kažką laimės, - nepadėjo. Lietuvoje reikėjo įsidarbinti, o čia vėl visi bijojo priimti bėglį, nepadėjo net ministras. Ačiū Dievui, atsirado vienas drąsus žmogus, kuris įdarbino, bet ne Vilniuje. Taip ir gyvenome, aš – sostinėje, jis – nedideliame miestelyje, 100 km už Vilniaus. Susitikdavome savaitgaliais. Po poros metų, kai aš baigiau studijas, jam pavyko įsidarbinti Vilniuje.

Kas šiuo metu sudaro Jūsų šeimą?

Šiuo metu esame dviese. Vyro mama išėjo anapilin, o vaikai susikūrė savo gyvenimus. Duktė Enrika baigė Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetą, tapo verslo vadybos ir administravimo magistre, daug metų dirbo personalo valdymo srityje, šiuo metu tobulina žinias fotografijos srityje. Sūnus Evaldas mokėsi Kauno politechnikos institute, ilgai dirbo reklamos gamybos srityje, vėliau – video operatoriumi, užaugino dvi dukras, kurios irgi jau kuria savo gyvenimus.

Kada, kokiomis aplinkybėmis sužinojote apie bajorystę?

Užaugau kaip paprasta „sovietinė pilietė“, nei žinodama, nei svajodama apie bajorystę. Jau užaugusią sudomino mamos atsiminimai. O giliau tuo pasidomėti, kaip jau minėjau, paskatino susikūrusi Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga.

Esate ilgametė LBKS senatorė ir Vilniaus tarybos narė, be kita ko, sukūrusi ir palaikanti LBKS narių registrą. Kuo išskirtinė ši veikla? Kokia statistika lydi Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos jubiliejų?

Senatore ir Vilniaus tarybos nare esu nuo 2002 m., nuo tų laikų, kada Undinė Nasvytytė perėmė vadovavimą iš sąjungos įkūrėjo Jono Stankaus. 2000 m. pabaigoje sukūriau ir kavinėje prie kompiuterio pristačiau Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos pirmąją svetainę. Vėliau perėmiau kažkieno pradėtą narių sąrašą, kuriame buvo tik 500 narių. Šiandien

Kelionėse su Vytautu, aplankant Luaros slėnio pilis.

registre – 4297 registruoti nariai. Ne visų duomenys atnaujinti, ne visi dalyvauja veikloje, ne visada pranešama apie mirusius. Yra ir tokių, kuriems neturime rejestro (išduoto akto) numerio. Pradžioje ne visi gavo ar paėmė aktus, gavo tik pažymėjimus. Stengiuosi visas gautas ir išgirstas žinias apie narius įrašyti į registrą. Viską idealiai sutvarkyti reiktų surengti narių surašymą.

2019-ieji – Žemaitijos metai. Daug Jūsų protėvių gyveno Žemaitijos kunigaikštystėje. Ar kalbate žemaitiškai? Kiek svarbi Jums protėvių kalba?

Gaila, bet visai nesvarbi, nes Žemaitijoje praleidau gal vieną vasarą, kai buvau maža. O gal daugiau, nes iš mamos pasakojimų girdėjau, kad karo metais ten buvo susibūrusi visa giminė. Pasakojo, kad, kai užėjo vokiečiai, - viename name gyvenome 24 žmonės. Užėjus bombardavimams, visi bėgdavo į rūsį, o viena teta, ta pati, kuri dalyvavo mūsų piršlybose, pasilikdavo, nes negalėdavo palikti kepamo pyrago krosnyje...

Gimiau Ukmergėje, ten gyvenome vos metus, paskui porą metų Panevėžyje, nuo septynerių – Vilniuje. Taigi esu gryną miestietę, nemoku nei žemaitiškos, nei aukštaitiškos kalbos.

Tarp darbų darbėlių – genealoginiai tyrinėjimai ir, žinoma, mūsų žurnalui rengiama pastovi „Kronikos“ rubrika. Koks faktas ar įvykis, ruošiant tokią medžiagą, yra ypač pradžiuginęs? Na, o koks Jūsų, kaip genealogės, atradimas iki šiol nepasimiršo?

Genealoginiuose tyrimuose dalyvauju tik tiek,

kiek tai liečia mano giminę. Į archyvą nevaikštau, bet esu nubraižiusi ir nupiešusi gana daug genealoginių schemų ir medžių. Darau tai tada, kai žmonės jau turi surinkę visą medžiagą. Darbas archyve reikalauja nemažai patirties ir gerų akių. Medžių teko braižyti įvairių, genealoginių programų nenaudoju. Nudžiugino tai, kad vienai giminei sugebėjau viename lape suburti šešias gimines. Malonu ir labai įdomu buvo nubraižyti grafų Tiškevičių giminės genealoginį medį surengtai Tiškevičių ekspozicijai Trakų Vokės rūmuose. Giminės ištakos prasidėjo 1437 m. Elektroninis genealoginių schemų variantas buvo įteiktas Tiškevičių giminės palikuoniui Zigmundui Tiškevičiui, kai 2012 m. lankėsi Trakų Vokės rūmuose su gana didele šeima. Z. Tiškevičius – paskutinio dvaro valdytojo Mykolo Tiškevičiaus, kuris žuvo 1939 m., sūnus.

Mane džiugina, jei pavyksta „Kronikoje“ nieko neužmiršti, kai skyriai atsiunčia įdomios medžiagos apie savo renginius. Kaip senatori ir Vilniaus krašto tarybos narei žinomi ir visi metų įvykiai.

Koks Jūsų požiūris į gerokai susiskaldžiusią bajorų sąjungą? Ką prognozuojate?

Paskutiniai metai senato posėdžiuose tikrai visus vargindavo. Manau, kad tai į gera, - tiesiog apsilėmė, kai kurie nuėjo ne tais keliais. Jei panorės, sugrįš...

INAUGURACIJOS IŠKILMĖS

Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną Vilniaus arkikatedroje bazilikoje ir Valdovų rūmuose įvyko išrinktojo Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vado Perlio Vaisietos inauguracija ir bajorystės pripažinimo aktų įteikimo ceremonija

Iškilmės prasidėjo Šv. Mišiomis už visos Lietuvos gyvus ir mirusius bajorus, už Lietuvos bajorų karališkąją sąjungą ir jos vadovybę.

Šv. Mišių metu pašventintos LBKS vadovybės ir senatorių insignijos, kurias laimino specialiai šia proga atvykęs Lietuvos kariuomenės vyriausiasis kapelionas, Šv. Ignoto bažnyčios generalvikaras

pulkininkas kunigas Rimas Venckus. Naujai pašventintas insignijas senatoriams iš Vilniaus, Kauno, Tauragės, Šiaulių ir Vakarų Lietuvos po Šv. Mišių įteikė LBKS maršalka Stasys Knystautas.

Iš Arkikatedros bazilikos iškilmės persikėlė į LDK Valdovų rūmų Renesanso didžiąją menę. Čia, skambant Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos

Šv. Mišios Vilniaus arkikatedroje bazilikoje už visos Lietuvos gyvus ir mirusius bajorus, LBKS ir jos vadovybę.

LBKS vadovybės ir senatorių insignijas pašventino Lietuvos kariuomenės vyriausiasis kapelionas, Šv. Ignato bažnyčios generalvikaras pulkininkas Rimas Venckus.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose – LBKS vadovybės priesaika.

LBKS kraštų vadai:

himnui, iškilmingai įnešta LBKS vėliava, vado kalavijas, vadovybės insignijos, taip pat LBKS kraštų vėliavos.

Scenoje išsirikiavus LBKS vadovybei, Lietuvos Respublikos himną pradėjo šešerių metų bajoraitis – LBKS Garbės bajoro Sauliaus Lipčiaus anūkas Teodoras Lipčius.

Gausiai susirinkusiai auditorijai ir garbingiems svečiams buvo pristatyta naujoji LBKS vadovybė:

Perlis Vaisieta – Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadas

Stasys Knystautas – LBKS maršalka, Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos vadas

Rimantas Stukas – LBKS kancleris

Linijus Baškys – LBKS Legitimacijų komisijos pirmininkas

Dalia Teišerskytė – LBKS Garbės teismo pirmininkė

LBKS vado pavaduotojai:

Elona Varanauskienė – pavaduotoja kultūros reikalams, Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadė

Lina Keršytė – pavaduotoja teisės reikalams

Edita Dargevičiūtė – pavaduotoja jaunimo reikalams

Dalia Martusevičiūtė – pavaduotoja Europos Sąjungos šalyse, Veneto lietuvių bendruomenės pirmininkė Italijoje

Diana Valskienė – Šiaulių krašto bajorų sąjungos vadė

Antanas Stankus – Tauragės apskrities bajorų draugijos vadas

Jonas Steponas Edvardas Mockus – LBKS Vakarų Lietuvos skyriaus vadas

Renginyje dalyvavo garbės svečiai:

Lietuvos Respublikos ambasadorius Lenkijoje **Eduardas Borisovas**

Ambasadorius **Šarūnas Adomavičius**

Lenkijos instituto Vilniuje direktorius, Lenkijos Respublikos ambasados patarėjas **Marcin Lapczyński**

Lenkijos instituto Vilniuje direktoriaus pavaduotojas, Lenkijos Respublikos ambasados pirmasis patarėjas **Pawel Krupka**

LR Seimo pirmosios vicepirmininkės patarėja **Laima Mogenienė**

Viešnia iš JAV – Balzeko lietuvių kultūros muziejaus direktorė **Rita Janz**

Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmų prezidentas, buvęs LBKKS vadas **Zigmantas Dargevičius**

Šv. Ignato bažnyčios rektorius, Lietuvos kariuomenės vyriausiasis kapelionas kunigas **Rimas Venckus**

Nevyriausybinių organizacijų koordinacinės tarybos Lietuvos gynybiniams pajėgumams remti pirmininkė **Angelė Jakavonytė**

Šv. Kazimiero ordino didysis magistras **Henrikas Armoška-Eismontas**

LBKS vado Perlio Vaisietos priesaiką priėmė Garbės vadas Jozas Kameneckas ir Garbės teismo pirmininkė Dalia Teišerskytė.

LBKS ambasadorė Lenkijoje **Ilona Sapinska**
Vilniaus įgulos karininkų ramovės viršininkas
plk. **Romas Žibas**

Lietuvos atsargos karininkų sąjungos
pirmininkas plk. **Algimantas Vyšniauskas**

LBKS Garbės vadas **Jozas Kameneckas**

Prieš pradėdant inauguracijos ceremoniją, savo sveikinimus Lietuvos bajorų karališkejai sąjungai ir vadui perdavė ypatingi renginio svečiai. Sveikinimo žodį nuo LR Seimo pirmosios vicepirmininkės Rimos Baškienės perdavė jos patarėja Laima Mogenienė. Sveikinimus atsiuntė Lietuvos kariuomenės vadas generolas majoras Jonas Vytautas Žukas ir Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų vadas generolas leitenantas Valdemaras Rupšys. Juos įteikė Vilniaus įgulos karininkų ramovės viršininkas pulkininkas Romas Žibas. Sveikinimo žodį nuo Lenkijos Respublikos ambasados tarė Lenkijos instituto Vilniuje direktorius, Lenkijos Respublikos ambasados Lietuvoje patarėjas Marcin Lapczyński. Už ypatingus nuopelnus, ruošiant bendrus projektus, skirtus atminti generolą Tada Kosciuską ir Stanislovą Narutavičių, naujai išrinktam LBKS vadui P. Vaisietai įteiktas specialus medalis, skirtas Lenkijos nepriklausomybės 100-mečiui. Kaip pažymėjo M. Lapczynski, kol kas Lietuvoje įteikti tik keturi tokie medaliai.

Vado priesaiką priėmė LBKS Garbės vadas Jozas Kameneckas ir LBKS Garbės teismo pir-

mininkė, senatorė Dalia Teišerskytė.

Patvirtinus priesaiką, vadui įteiktos insignijos ir kalavijas. Invokaciją ir palaiminimą LBKS vadui atliko Lietuvos kariuomenės vyriausiasis kapelionas kun. R. Venckus.

Po šios ceremonijos Arkikatedroje bazilikoje pašventintos insignijos įteiktos LBKS vadovybei – maršalkai, kancleriui, Legitimacijų komisijos pirmininkui ir vado pavaduotojams. P. Vaisieta perskaitė inauguracinę kalbą (*spausdiname atskirai*).

Po pranešimo pereita prie Bajorystės pripažinimo aktų įteikimo naujai legitimuotiems bajorams. Priesaikos tekstą skaitė LBKS maršalka S. Knystautas, priesaiką priėmė vadas P. Vaisieta.

Įteikus Bajorystės pripažinimo aktus, LBKS vadas perskaitė dekretą dėl Garbės bajoro vardo suteikimo JAV gyvenančiam Stanley Balzekui (h. Lubicz). Informavo, kad šio dekreto kopija, Bajorystės pripažinimo aktas ir Garbės bajoro ženklas S. Balzekui bus įteikti spalio 12 d. Čikagoje, minint garbaus senjoro 95-ąjį gimtadienį.

Renginį vainikavo M. K. Čiurlionio kvarteto pasirodymas, LBKS vadovybės, senatorių ir naujai legitimuotų bajorų foto sesija bei išskirtinė galimybė pamatyti Liublino unijos 450-ies metų jubiliejaus proga į Valdovų rūmus atvežtą Jano Mateikos paveikslą.

„L. b.“ inf.

Specialus medalis, skirtas Lenkijos nepriklausomybės 100-mečiui.

Lenkijos Respublikos ambasados Lietuvoje patarėjas, Lenkijos instituto Vilniuje direktorius Marcin Lapczyński (kairėje) LBKS vadui Perliui Vaisietai įteikia specialų apdovanojimą – Lenkijos nepriklausomybės 100-čiui skirtą medalį.

LBKS VADO PERLIO VAISIETOS INAUGURACINĖ KALBA

J. E. ambasadoriai, gerbiami Lietuvos Respublikos Seimo ir diplomatinio korpuso nariai, mieli svečiai iš Lietuvos, užsienio valstybių, garbūs Lietuvos bajorai

Lygiai prieš metus visoje šalyje džiaugsmingai skambėjo mūsų valstybės Nepriklausomybės šimtmečio varpai.

Tarsi atitardami „Gloria Lietuvai“, šiandien ir vakar Vilniaus arkikatedroje vėl gaudė varpai – už Karaliaus Mindaugo karūną, už Lietuvos Valstybę, už mus visus: gyvus ir mirusius, bajorus ir ne bajorus, už visus, kurie esame šiame pasaulyje – su savo klaidomis, privalumais ir silpnybėmis, gebėjimais kurti ir galimybėmis dalintis.

Bandau įsiklausyti į tuos ataidinčius šimtmečių varpų dūžius.

Apie ką jie byloja šiandien? Kokią prasmę juose turime išgirsti?

1919 metais Amerikos lietuvių nulietais Lais-

vės varpas iš Karo muziejaus Kaune nepaliaujamai skamba: „Tas laisvės nevertas, kas negina jos...“

Perlojos bažnyčia aukštais Merkio krantais atsidūsta: „Vytautai Didysis! Gyvas būsi, kol gyvas nors vienas lietuvis!“

112 sekundžių tylos iškalbingai nutraukia Lietuvos Tūkstantmečio varpas Valdovų rūmuose, primindamas popiežiaus pasiuntinį Brunoną, netekusį galvos nuo pagonių, bet taip paleidusį į pasaulį pirmąjį rašytinį žodį – „Litua“ Kvedlinburgo analuose.

Šv. Jonų bažnyčios varpinė Vilniuje pakiliai – į aukštybes: „Alma Mater Vilnensis! Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus...“

Ją rūsčiai nutraukia Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčios varpas: „Lietuviai, atminkite 1399-ųjų rugpjūčio nelemtajį mūsų prie Vorsklos ir būkite budrūs!..“

“In Memoriam! In Memoriam...”- 76

skausmingais dūžiais savo kančią išrauda sopulingoji Rainių koplyčia: po vieną kirtį – kaip akmenį, kaip skeveldrą – už kiekvieną bolševikmečio budelių nužudytą Lietuvos patriotą.

„Leiskit į Tėvynę, leiskit pas savus...“ – tarsi maldą kartoja Vorkutos ir Magadano, Norilsko ir Krasnojarsko tremtinių rožančiai, skambėdami sušalusiais varpeliais ant nebylių kryžių Sibiro lageriuose.

„Už mūsų ir jūsų laisvę!..“ – skamba visi Vilniaus ir Krokuvos, Čikagos ir Filadelfijos bažnyčių varpai, atsimušdami į aukščiausią Australijos kalną – iš pagarbos generolo Tado Kosciuškos – Lietuvos-Lenkijos ir Amerikos „laisvės sūnaus“ žygiui per pasaulį – nuo Baltijos iki Atlanto, aukštai iškėlusį sukilėlių vėliavą ir spaudusį dešinę JAV prezidentui Džordžui Vašingtonui.

„Patria una! Patria una!“ – skamba ne-nuolankiųjų žemaičių, niekada nebučiavusių rankos kryžiuočiu varpai mieste ant septynių kalvų – Telšių katedroje.

Čiurlionišką varpų simfonijos pasaką užbaigia valstiečių vaiko, gavusio bajoriškąją privilegiją iš paties vyskupo Masalskio, – Lauryno Stuokos sukurta Vilniaus katedra, alsuojanti Karaliaus Mindaugo dvasia: „Patria nostra eterna... Patria nostra – Lietuva, Tu didvyrių žeme, iš praeities Tavo sūnūs te stiprybę semia...“

Iš praeities stiprybės semiamės – iš Žalgirio mūšyje Vytauto ir Jogailos pelnytos šlovės, iš 450-ies metų jubiliejų šiandien menančios Livonijos unijos – moderniųjų laikų Europos santarvės ir diplomatijos krikštamotės.

Semiamės stiprybės ir išminties: iš Krėvos pilyje pasmaugto Lietuvos valdovo Kęstučio liūdno elegijos; iš Gedimino, „*Dievo malone lietuvių ir rusų karaliaus*“ laiškų „*visiems visame pasaulyje išplitusiems Kristaus garbintojams, vyrams ir moterims ... iki pat Romos...*“; iš Vorsklos mūšio nelemtos pabaigos, prasidėjusios nuo Vytauto Didžiojo riterio Sirokomlės pergalingos dvikovos prieš totorius; iš saldžios Konstantino Ostrogiškio istorijos prieš maskvėnus prie Oršos.

Semiamės stiprybės iš kunigaikščio Oginskio jautrių polonezų, iš Adomo Mickevičiaus „Litwo

ojczyzno moja“, iš Baltijos kelio ir mūsų tvirtų rankų sąjungos, iš aitrių Nepriklausomybės laužų prie Seimo, parako kvapo ir išriedančių paskutinio okupacinės kariuomenės traukinio ratų bildesio.

Semiamės stiprybės iš praeities – į ateitį. Nes nėra dabarties be atminties, nes nėra rytojaus be vakar.

Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga – dar vienas varpo dūžis, kuris verčia plakti širdį smarkiau. Dūžis – verčiantis nelikti abejingu: ką mes kiekvienas galime duoti ir ką jau davėme, kad Lietuvos Gloria varpai niekada nenutiltų?

Neatsitiktinai 1928 m. vasario 16 d., minint mūsų Nepriklausomybės 10-metį, įkurta Lietuvos bajorų draugija. Neatsitiktinai būtent šios draugijos veiklą į savo rankas perėmė Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga, vienijanti Vilniaus ir Kauno, Tauragės ir Šiaulių, Vakarų Lietuvos bajorus į vieną šeimą, savo gretose skaičiuojančią daugiau nei 4000 legitimuotų bajorų, kurių gretas šiandien papildys dar trys dešimtys naujų, priesaiką duosiančių širdžių.

Gerbiame, linkiu, kad mūsų visų duota priesaika nebūtų tik žodis. Duotas žodis privalo tapti kūnu, kaip pageltęs nuo laiko, tačiau ateities kartoms išlikęs iškalbingas lapelis, rastas nežinomo 1863 m. sukilėlio katekizme: „Bajoras – tas, kuris tiki laisve ir laikosi Lietuvos Statuto!“

Lai Bajorystės pripažinimo aktai, kuriuos jau turime ir kuriuos gausite šiandien, būna nebylus priminimo varpas, raginantis kiekvieną: ką padariau ir ką dar galiu nuveikti, kad mano darbai atsišauktų aidu duotoje Bajoro priesaikoje už Tiesą, Orumą ir Garbę?

„Kelkite, kelkite, kelkite!...“ Tai toks yra ir turėtų būti bajoro genetinis kodas.

Lai per amžius skamba Lietuvos Gloria!

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

SVEIKINIMAS

*Didžiai gerbiami Lietuvos Bajorų
Karališkosios sąjungos nariai*

*Nuoširdžiai sveikinu iškilmingo renginio – naujai išrinkto
Lietuvos Bajorų Karališkosios sąjungos Vado
inauguracijos ir bajorų legitimacijos progą.
Linkiu, kad Lietuvos karaliaus Mindaugo ir karalienės Mortos
karūnavimo bei tautiškos giesmės diena, kurią minėjome
liepos 6 d. – taptų ne tik valstybingumo, bet ir mūsų tautos
stiprybės ir vienybės simboliu. Jis įpareigoja mus puoselėti
per šimtmečius saugotas vertybes ir didžiulis garbinga
šalies istorija, semtis iš jos išminties, ištikimai tarnauti
kilniausiems idealams, dirbti, kurti ir stiprinti savo valstybę.
Su nuoširdžiausiais sveikinimais kiekvienam
mūsų šalį mylinčiam žmogui.*

*Lietuvos Respublikos Seimo
Pirmininko pirmoji pavaduotoja*

Rima Baškienė

2019 m. liepos 7 d.

LIETUVOS KARIUOMENĖS VADAS

Gerbiami Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos nariai,

*nuoširdžiai sveikinu Jus
Valstybės (Karaliaus Mindaugo
karūnavimo) dienos proga.*

Linkiu Jums visokeriopos sėkmės, stiprybės ir vienybės
puoselėjant Viduramžiais susiformavusias
Lietuvos bajorijos tradicijas ir darant
kilnius darbus valstybės labui.

Su pagarba

generolas leitenantas Jonas Vytautas Žukas
Lietuvos kariuomenės vadas

2019 m. liepa, Vilnius

LIETUVOS KARIUOMENĖS SAUSUMOS PAJĖGOS

Gerbiamas Perli Vaisieta,

***Sveikinu tapus Lietuvos bajorų
karališkosios sąjungos vadu.***

*Linkiu neblėstančio užsispyrimo ir energijos
stiprinant mūsų šalies valstybingumą
ir puoselėjant pilietines vertybes.*

Pagarbiai

*Lietuvos kariuomenės
Sausumos pajėgų vadas
gen. mjr. Valdemaras Rupšys
2019 m. liepos 7 d.
Vilnius*

■ ■ ■ VIENYBĖJE — JĖGA, TIKĖJIME — PERGALĖ ■ ■ ■

LIETUVOS BAJORŲ KARALIŠKOJI SĄJUNGA

Lietuvos Bajorų Karališkosios Sąjungos Vado priesaika
Vilnius, 2019 metų liepos 7 diena
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai

Aš, **Perlis VAISIETA**, h. „Syrokomla“ ir h. „Drogomir“ Lietuvos bajoras,
gerbdamas tėvų ir protėvių šventą atminimą,
mūsų bajorijos istoriją, kultūrą ir tradicijas,
visų akivaizdoje iškilmingai prisiekiu:
šventai saugoti Lietuvos Nepriklausomybę,
ginti savo tautos ir jos piliečių garbę,
laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos.
Prisiekiu būti ištikimas laisvės, demokratijos,
tiesos, garbės, orumo principams,
visur ir visada būti kilniu ir garbingu piliečiu,
remti Lietuvos Bajorų Karališkąją Sąjungą,
vadovautis jos Įstatais ir Statutu.
Prisiekiu deramai vykdyti man patikėtas
Lietuvos Bajorų Karališkosios Sąjungos Vado pareigas,
tinkamai organizuoti Sąjungos veiklą,
garbingai ją atstovauti visose valstybinėse, visuomeninėse
ir kitose organizacijose Lietuvoje ir užsienyje.
Tepadeda man Dievas!

Perlis Vaisieta, h. Syrokomla / h. Drogomir
LBKS Vadas

Juozas Kameneckas, h. Pilawa
LBKS Garbės Vadas

Dalia Teišerskytė, h.
LBKS Garbės teismo pirmininkė, Senatorė

LIETUVOS BAJORŲ KARALIŠKOJI SAJUNGA

Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos (toliau – LBKS)

Vado dekretas Nr. 2019-01

dėl GARBĖS BAJORO VADO suteikimo

Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo dienos proga
ir vadovaudamasis LBKS Seimo, įvykusio 2019 metų birželio 9 d. sprendimu,
LBKS Įstatų III str. 9 p.,
taip pat pripažindamas ypatingus viso gyvenimo nuopelnus,
garsinant Lietuvos vardą, remiant kultūrinį – istorinį paveldą
bei įdėtas asmenines pastangas lietuvių bendruomenėje Jungtinėse Amerikos Valstijose,
šiuo dekretu nustatau:

1. Papildyti LBKS Garbės Bajorų sąrašą ir įtraukti į jį LBKS Garbės narį
Stanley BALZEKA, h. LUBICZ
2. Šį dekretą paskelbti LBKS svetainėje ir „Lietuvos bajoro“ žurnale

Vilnius, 2019 metų liepos 6 diena

Perlis Vaisieta

Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga

Vadas

h. SYROKOMLA

h. DROGOMIR

LBKS ir jos partnerių pastangomis Griunvalde bus pastatytas paminklas

Liepos mėn. Griunvalde (Lenkija) buvo minima viena svarbiausių Lietuvos ir Lenkijos bendros istorijos datų – Žalgirio mūšio 609-osios metinės.

Iškilmės prasidėjo Šv. Mišiomis už Žalgirio mūšio aukas, vyko ceremonija, skirta pagerbti Žalgirio didvyrius prie pagrindinio mūšio monumento, kur Lietuvos oficiali delegacija padėjo atminimo vainikus. Svarbiausia renginio dalis buvo įspūdinga Žalgirio mūšio inscenizacija, kurioje

dalyvavo daugiau kaip 1500 raitelių ir karių, o reginį stebėjo daugiatūkstantinė minia susirinkusių žiūrovų.

Renginyje organizatorių oficialiu kvietimu Lietuvą atstovavo: Eduardas Borisovas – Lietuvos Respublikos ambasadorius Lenkijoje, plk. Gytis Kazokas – Lietuvos gynybos atašė Lenkijai, Čekijai, Kroatijai, Slovakijai ir Vengrijai, Perlis Vaisieta – Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadas, plk. Romas Žibas – Vilniaus įgulos karininkų ramovės

Nuotraukoje iš kairės: VJKR viršininkas plk. R. Žibas, ambasadorius E. Borisovas, Lietuvos karo atašė plk. G. Kazokas, LBKS vadas P. Vaisieta.

PERGALĖS ŽALGIRO MŪŠYJE ATMINIMO ĮAMŽINIMAS

1410 m. liepos 15 d. netoli Tanenbergo ir Grunvaldo (Žalgirio) vyko Žalgirio mūšis, - mūšis tarp jungtinių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos Karalystės pajėgų ir Teutonų ordino. Tai buvo vienas didžiausių Viduramžių riterių kariuomenių mūšių ir laikomas svarbiausia pergale visame LDK gyvavimo laikotarpyje. Jis yra laikomas nacionaliniu pasididžiavimu, reikšmingu simboliu kovai prieš įsibrovėlius. Politinis jungtinių pajėgų vadovas buvo Lenkijos karalius Jogaila, mūšio lauke kariuomenei vadovavo Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas.

Atsižvelgiant į tai, kad iki šiol Žalgirio mūšio vietoje nėra deramo pergalės įamžinimo ženklų nuo Lietuvos žmonių, Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga, Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovė ir Lietuvos kariuomenės Rezervo karių asociacija išskėlė iniciatyvą visuomeniniais pagrindais sukurti paminklinį pergalės įamžinimo atminimo akmenį su Vyčiu. Šį akmenį su užrašu " Nuo dėkingos lietuvių tautos, už Pergalę " numatyta pastatyti Grunvaldo lauke Lenkijoje, minint 610-ąsias pergalės Žalgirio mūšyje metines. Visų rėmėjų sąrašas bus perduotas saugojimui Vytauto Didžiojo karo muziejui Kaune, kopija bus perduota saugojimui Valdovų rūmuose Vilniuje. Kita kopija bus patalpinta į specialią kapsulę kuri bus įmūryta į paminklinio akmens pamatą.

Šiuo metu jau atlikta virš pusės akmens rengimo darbai. Kviečiame prisidėti prie aukų rinkimo paminklinio akmens parengimui ir pastatymui Žalgirio mūšio lauke.

Luminor banke atidaryta speciali sąskaita aukų rinkimui. Pavadinimas- Lietuvos kariuomenės rezervo karių asociacijos Panevėžio apskritys skyrius.
Sąskaitos numeris LT36 4010 0510 0425 8436

Asmenims, norintiems prisidėti prie aukų rinkimo, gali būti išduoti aukų rinkimo lapai. Jeigu į sąskaitą pervadama suma, surinkta iš keleto žmonių, atsiuntus informaciją, kiek kas aukojo, į aukų rinkimo lapus bus įrašyta informacija apie kiekvieną aukojusį asmenį ar organizaciją.

Prireikus, kreiptis į Vilniaus įgulos karininkų ramovės vedėją Romą Žibą
tel. 8 64045381, e. adresas romas.zibas@kam.lt

Žalgirio mūšio garbei gimstantis paminklas.

viršininkas, Kazys Mackevičius – Vilniaus krašto bajorų sąjungos Garbės vadas

Oficialaus priėmimo metu Lietuvos delegacija aptarė su Lenkijos valdžios atstovais (Varmijos – Mozūrijos maršalka G. M. Brzezina, Griunvaldo vaitu A. Szczepkowski, Griunvaldo inscenizacijos komiteto pirmininku H. Kacprzyk, Griunvaldo muziejaus direktoriumi dr. S. Drej) nuo 2018 m. vykdomą projektą - pastatyti 12 tonų (1,5 x 2,3 m dydžio) paminklinį akmenį Žalgirio mūšio lauke su užrašu „Nuo dėkingos lietuvių tautos – už pergalę!“ ir akmenyje iškaltu Vyčiu.

Susitikimo metu kolegos iš Lenkijos išreiškė pritarimą dėl šio paminklo statybos bei dar kartą pažadėjo savo visapusišką pagalbą, tvarkant formalumus dėl projekto užbaigimo iki 2020 m. liepos 15 d., kai bus minimas Žalgirio mūšio 610 metų jubiliejus.

Į paminklo atidengimo iškilmes ir Žalgirio mūšio jubiliejų yra planuojama kviešti aukščiausius Lietuvos ir Lenkijos vadovus.

Zjazd Związku Szlachty Litewskiej w Pałacu Władców

W niedzielę 7 lipca, z okazji Dnia Państwowości Litwy, w Pałacu Władców odbył się zjazd Królewskiego Związku Szlachty Litewskiej, w którym miałem zaszczyt uczestniczyć wraz z dyrektorem Instytutu Polskiego w Wilnie, panem Marcinem Łapczyńskim.

W swoim przemówieniu dyrektor Łapczyński podziękował władzom związku za dotychczasową owocną współpracę i wręczył jego ponownie wybranemu przywódcy Perlisowi Vaisiecie okolicznościowy medal wybitny przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Związek Szlachty Litewskiej przywiązuje w swej działalności duże znaczenie do pielęgnacji i propagowania dziedzictwa kultury Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W jego szeregach jest wiele osób biegle mówiących po polsku. Dwa lata temu litewska szlachta wspólnie z Ambasadą RP oraz Instytutem Polskim organizowała uroczyste obchody Roku Kościuszkowskiego, a w jubileuszowym 2018 roku związek przyczynił się m.in. do promocji sylwetki braci Gabriela i Stanisława Narutowiczów.

Perlis Vaisieta jest siódmym przywódcą Związku Szlachty Li-

tewskiej, reaktywowanego w odrodzonej Litwie. Syn zmarłego przed rokiem wybitnego aktora Tomasza Vaisiety i brat popularnej aktorki Ginvilė Vaisietaitė, sam okazjonalnie występuje na scenie i wykorzystuje swe umiejętności aktorskie, jako znakomity mistrz ceremonii. Jest też wysoko ceniony przez członków związku za aktywność i zdolności organizacyjne.

Obecnie związek liczy ponad tysiąc aktywnych członków, a w całej jego historii od 1928 roku, przerwanej przez okupację radziecką, przewinęły się ponad cztery tysiące osób. Organami władzy związku są łączący 13 osób zarząd i trzydziestoosobowy senat reprezentujący pięć okręgów: wileński, kowieński, szawelski, tauroski i zachodnio litewski. Związek ma też swą przedstawicielkę w Polsce, panią Ilonę Sapińską, która uczestniczyła w zjeździe.

Zjazd poprzedziła Msza Święta w wileńskiej katedrze. Następnie w Pałacu Władców

odbył się podniosły i wyrafowany rytuał zaprzysiężenia nowych władz oraz kilkanaścioro nowych członków. Cechuje go bogaty ceremonial z użyciem miecza oraz innych tradycyjnych rekwizytów. Uroczystość uświetnił występ kwartetu

smyczkowego Čiurlionisa, złożony głównie z ciekawych i rzadko wykonywanych utworów współczesnych litewskich kompozytorów.

Paweł Krupka
Fot. Daiva Rūta Vadauskaitė

Dyrektor Instytutu Polskiego Marcin Łapczyński wręcza Perlisowi Vaisiecie okolicznościowy medal

W związku Szlachty Litewskiej przywiązuje w swej działalności duże znaczenie do pielęgnacji i propagowania dziedzictwa kultury Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W jego szeregach jest wiele osób biegle mówiących po polsku

Przysięga nowo wybranego zarządu Królewskiego Związku Szlachty Litewskiej

Lenkų spauda apie šį įvykį.

Projekto idėjos iniciatoriai, autoriai ir vykdytojai – Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga, Vilniaus įgulos karininkų ramovė, Lietuvos kariuomenės rezervo karių asociacija. Pagrindiniai partneriai: Lietuvos kariuomenė ir Lietuvos ambasada Lenkijoje.

LBKS taipogi dėkinga žmonėms, be kurių šis projektas nebūtų įgyvendintas: Valentinui Šimonėliui – liaudies meistriui, projekto skulptoriui, Alfredui Aidukui – Kupiškio rajono Adomynės kaimo gyventojui, padovanojusiam akmenį iš savo sodybos, visiems Lietuvos žmonėms, jau prisidėjusiems savo finansine parama prie šio paminklo sukūrimo (lėšų paminklui rinkimas buvo vykdomas visuomenės ir kariuomenės dienų metu Alytuje (2018 m.) ir

Tauragėje (2019 m.).

Iki 2020 m. liepos mėn. akmuo su Vyčiu bus nugabentas ir pastatytas Griunvalde.

Tuo pačiu maloniai kviečiame visus, kas dar gali ir nori prisidėti prie Žalgirio akmens sukūrimo, paremti šį projektą, pervedant savo paramą (nurodyti – „Už Žalgirio paminklą“) į specialią sąskaitą:

LT36 4010 0510 0425 8436, Luminor bankas
Lietuvos kariuomenės rezervo karių asociacijos Panevėžio apskrities skyrius

„L. b.“ inf.

LBKS IR LIETUVOS KARIUOMENĖS PARTNERYSTĖ

Kapitono Pauliaus BABILO nuotraukoje: Susitikimo akimirka.

Rugpjūčio 27 d. Vilniuje, Lietuvos kariuomenės vadovybės būstinėje susitiko Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadas Perlis Vaisieta ir naują kadenciją pradėjęs Lietuvos kariuomenės vadas generolas majoras Valdemaras Rupšys.

Prieš pradėdant susitikimą P. Vaisieta visos Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vardu pasveikino gen. mjr. V. Rupšį su naujomis pareigomis, įteikdamas oficialų LBKS vadovybės sveikinimą ir specialiai šiai progai sukurtą unikalią dovaną – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų gotikinės krosnies koklio su Vyčiu kopiją (autorė – dailininkė restauratorė, LBKS senatorė, Vilniaus krašto bajorų sąjungos vado pavaduotoja kultūrai Aelita Bielinytė).

Sveikinimas Lietuvos kariuomenės vadui.

Susitikimo metu sutarta: inicijuoti oficialios bendradarbiavimo sutarties pasirašymą tarp Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos ir Lietuvos kariuomenės (LK), kai tik bus paskirtas naujas LK Strateginės komunikacijos departamento direktorius; tęsti tolimesnį abiejų šalių bendradarbiavimą, ugdant patriotinę visuomenę ir skiriant didesnę dėmesį jaunimo tautiniam auklėjimui bei edukacijai: dalyvaujant visuomenės ir kariuomenės dieneose, dalyvaujant NOKT (Nevyriausybinių organizacijų koordinacinės tarybos Lietuvos gynybiniais pajėgumams remti) vykdomuose projektuose, Lietuvos kariuomenei prisidedant prie Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos, LK Vilniaus įgulos karininkų ramovės ir Lietuvos rezervo karių asociacijos iniciatyvos – iki 2020 m. liepos 15 d. pastatyti paminklinį akmenį Žalgirio mūšio lauke Griunvalde (Lenkija).

Taipogi aptartos dvi naujos Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos idėjos: įsitraukti Lietuvos kariuomenei į projektą LDK Valdovų rūmuose, 2023 m. minint Vilniaus 700 m. jubiliejų „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: visi keliai veda į Vilnių“ (kasmetinis projektas vykdomas drauge su Lenkijos, Baltarusijos ir Ukrainos ambasadomis, organizatorius – Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga. Galimas LK įsijungimas – organizuojant LITPOLUKR brigados karių ir LDK valstybių riterių-kovotojų pasirodymą Valdovų rūmų kieme). Be to, pritarta dėl pagalbos, organizuojant aktoriaus Tomo Vaisietos vardo lietuvių patriotinės-edukacinės literatūros skaitovų konkursą „Kad vaikų vaikai atmintų“ (vienas iš galimų rėmėjų – Lietuvos kariuomenė, konkurso organizatoriai – Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga ir Varėnos rajono savivaldybė).

„L. b.“ inf.

NOKT SĄSKRYDIS DAINAVOS APYGARDOS PARTIZANŲ VADAVIETĖJE

Sąskrydžio dalyviai.

Rugsėjo 14 d. Kasčiūnų kaime (Varėnos r.) partizano Juozo Jakavonio-Tigro sodyboje (buvusioje Dainavos apygardos partizanų vadų A. Ramanausko-Vanago ir J. Vitkaus-Kazimieraičio vadavietėje) įvyko Nevyriausybinių organizacijų koordinacinės tarybos Lietuvos gynybiniais pajėgumams remti (NOKT) sąskrydis. Jame dalyvavo NOKT priklausančių 24 visuomeninių-patriotinių organizacijų vadovai, tarp jų – Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos Vadovybė.

Renginys pradėtas Tautine giesme. NOKT dalyvius pasveikino Lietuvos Krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis, pažymėdamas ypatingą visuomeninių organizacijų veiklos reikšmę, įprasminant Lietuvos nepriklausomybę. Specialų sveikinimą ir paskatinimą aktyviai tęsti savo veiklą perdavė Lietuvos kariuomenės vadas generolas

majoras Valdemaras Rupšys.

Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vardu kalbėjęs Perlis Vaisieta pasisakymą skyrė visiems už Lietuvos laisvę savo gyvenimus pašventusiems partizanams, taip pat kitais metais 95 metų jubiliejų sutiksiančiam sodybos šeimininkui – iškiliam partizanui, Vyčio kryžiaus ordino kavaleriui Juozui Jakavoniui-Tigrui. Nuo Lietuvos bajorų garbiam partizanui padovanota knyga „Lietuvos bajorai – Vasario 16-osios akto signatarai“.

Renginio metu veikė Lietuvos kariuomenės technikos ir ginkluotės paroda, įvyko praktinis seminaras ir diskusija apie galimas hibridines grėsmes, kurį vedė Lietuvos kariuomenės Civilių ir karių bendradarbiavimo valdybos J9 viršininkas pulkininkas Vytautas Reklaitis.

Šventės dalyviams surengtas patriotinių dainų koncertas, kuriame dalyvavo operos solistai Liudas Mikalauskas, Jonas Sakalauskas, solistė Agnė Sabulytė, Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovės folkloro ansamblis „Vilnelė“ (vadovė – Laima Purlienė).

„L. b.“ inf.

Pirmoje eilėje iš kairės: J. Jakavonis-Tigras, KAM ministras R. Karoblis, NOKT pirmininkė A. Jakavonytė, pulkininkas V. Reklaitis.

ATMINTIS

BELGIJĄ IŠGELBĖJO 1830-1831m. LENKŲ IR LIETUVIŲ SUKILIMAS

Algimantas DAUGIRDAS

Nuo 1814 m. rudens Vienoje susirinkę Europos galingieji ilgai braižė naujus žemėlapius, dalinosi teritorijas su jose gyvenančiomis tautomis. Šį beveik metus trukusį valstybių valdovų pasitarimą organizavo karą prieš Prancūzijos imperatorių laimėjusieji sąjungininkai, vadovaujami Austrijos užsienio reikalų ministro K. fon Metternicho (Klemens Wenzel Lothar von Metternich). Nors į šį Vienos kongresu vadinamą pasitarimą buvo pakviesti 216 valstybių pasiuntiniai, lemiamą žodį turėjo Rusijos, Prūsijos, Jungtinės Karalystės, Austrijos atstovai, buvę sąjungininkai kare prieš Napoleoną I. Pagrindinis kongreso tikslas buvo patenkinti nugalėtojų teritorinius reikalavimus, įvesti Europoje tvarką, užkertančią kelią kilti tautų nacionaliniams išsivaduojamiems judėjimams ir revoliucijoms.

Kongreso eigoje greitai atsiskleidė karą laimėjusių valstybių grobikiškas charakteris. Prūsija pageidavo prisijungti visą Napoleono I įkurtą Saksonijos karalystę ir dominuoti visose vokiečių žemėse. Ją palaikė Rusija, ketindama turėti stiprų sąjungininką šalia savęs, kad galėtų su jos pagalba daryti lemiamą įtaką Europoje. Rusija pareiškė norą prisijungti Varšuvos kunigaikštystę, kurią taip pat buvo įkūręs Prancūzijos imperatorius. Austrija pretendavo į turtingą šiaurės Italiją ir Venecijos

žemes, kurių dėka būtų garantuotas priėjimas prie Adrijos jūros. Prancūzijos pasiuntinys ir užsienio reikalų ministras Š. M. Taleiranas (Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord) siekė išsaugoti savo šaliai ikirevoliucinių laikų sienas ir bent kiek išlaikyti buvusios galingos valstybės didybę.

Netrukus išryškėjo ir pagrindiniai kongreso iniciatorių prieštaravimai ir nesutarimai. Jungtinei Karalystei nepatiko Rusijos ir Prūsijos sustiprėjimas Europoje. Austrų taip pat netenkinio Prūsijos norai užvaldyti vokiečių pietines žemes, apie kurias jie patys slapta svajojo. Prasidėjus prieštaravimams ir nesutarimams tarp kongreso iniciatorių, Prancūzijos atstovui Š. M. Taleiranui pavyko pasiekti, kad ir jam būtų padaryta išimtis – leista dalyvauti svarbiausių klausimų svarstyme.

Po ilgų debatų 1815 m. birželio 9 d. pavyko pasirašyti Baigiamąjį aktą, įtvirtinantį naujas Europos sienas. Kongreso organizatorei Austrijai atiteko „liūto dalis“ – prie jos buvo prijungta Lombardija ir Venecija, taip pat ir Galicija. Rusijai atiteko žymi dalis buvusios Varšuvos Kunigaikštystės ir teisė valdyti Suomiją bei Besarabiją. Prūsija gavo Saksonijos šiaurinę dalį, ddžią dalį Vestfalijos, Reino kraštą, Švedijos Pomeraniją. Nuo Prancūzijos sąjungininkės Danijos atskirta Norvegija ir prijungta prie Švedijos. Prancūzijai palikta teritorija su 1772 m. sienomis, šalia kurių įsteigta Jungtinė Nyderlandų karalystė, prie jos prijungus kažkada Austrijai priklausiusias žemes (dabartinė Belgijos teritorija su Flandrijos ir Valonijos provincijom). Jungtinei Karalystei atiduotos Prancūzijos kolonijos. Vienos kongresas atkūrė monarchijas Ispanijoje, Portugalijoje ir Neapolio karalystėje, įtvirtino Vokietijos ir Italijos susiskaldymą.

Europos galingieji toliau laikėsi seno romėnų principo „skaldyk ir valdyk“. Naujos nustatytos sienos nepanaikino įsisenėjusios nesantaikos tarp valstybių. Mažesniųjų tautų, Prancūzijos pusėje kovojusių valstybių interesai bei pasiūlymai kongreso metu nebuvo paisomi. Apie Graikiją, kuri kentė Osmanų Imperijos jungą, nebuvo net užsiminta. Lenkija gavo Karalystės Rusijos Imperijos sudėtyje statusą, tačiau ir tokia padėtis jos ilgai negalėjo patenkinti. Juolab, kad Vienos Kongreso baigiamąjo akto 1 paragrafas numatė, kad Lenkijos Karalystės teritorija gali būti išplėsta Rusijos imperatoriaus valia prijungiant prie šios valstybės buvusias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemes. XIX a. pirmojoje pusėje lietuvio sąmonėje valstybingumas buvo suprantamas tik sąjungoje su Lenkija ir tai mūsų tautiečiams buvo

siekiamybė.

Taika Europoje neilgai išsilaikė. Pirmieji į kovą už savo laisvę pakilo graikai. 1821 m. pavasarį prasidėjo atviras sukilimas prieš Osmanų Imperiją. Po daugelio metų kovos graikai sulaukė paramos iš Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės. Rusija taip pat turėjo savo planą Graikijoje, tad, nenorėdama būti įvykių nuošalyje, pritarė europiečių pasiūlymams ir atsiuntė savo laivyną padėti graikams. 1827 m. spalio 20 d. Navarino įlankoje prie Peloponeso pusiasalio jungtinis Anglijos, Prancūzijos ir Rusijos laivynas sutriuškino Turkijos jūrų pajėgas ir labai palengvino graikų kovą už nepriklausomybę. Išsilaipinę Prancūzijos kariai padėjo graikams išvaduoti Peloponesą ir Centrinę šalies dalį. Rusija, ilgai nelaukdama, įvedė savo kariuomenę ir užėmė Adrianopolį (dabar Eridnė), esantį priešais

Vryzakis-Stratopedo. Kovotojai už Graikijos laisvę ir jų vadas Georgios Karaiskakis. Nacionalinė Atėnų galerija.

Sambulą. Esant tokiai situacijai, Turkija 1829 m. sutiko pasirašyti taikos sutartį ir kiek vėliau Graikija tapo nepriklausoma.

1830 m. liepą paryžiečių nepasitenkinimas vis stiprėjančia valdančiųjų sluoksnių politika išsiplieskė į visaliaudinį sukilimą. Tapęs karaliumi Karolis X nustojo laikytis liberalizmo principų, prie kurių prancūzų tauta buvo pripratusi valdant Liudvikui XVIII. Pamatęs, kad po naujų rinkimų Atstovų Rūmai bus dar nepalankesni karaliui, Karolis X paleido parlamentą jam dar net nesusirinkus. Išleido įstatymus dėl naujos rinkimų tvarkos įvedimo ir spaudos cenzūros sugriežtinimo. Paryžiečiai pakilo į kovą, mieste iškilo barikados. Vyriausybinių kariuomenė liepos 27-29 d. pradėjo gatvių mūšius,

Eugène Delacroix. 1830 m. Liepos revoliucija. Luvro muziejus.

tačiau nepajėgė numalšinti sukilėlių, kurie užėmė visą Paryžių ir svarbiausius vyriausybinius pastatus. Nekenčiamas karalius Karolis X pabėgo į Angliją.

Prancūzijos Liepos revoliucija paskatino daugelio tautų išsivaduojamą kovą. Tų pačių metų rugpjūčio mėnesį prasidėjo neramumai Nyderlandų Karalystės pietuose, dabartinėje Belgijoje. Čia gyvenantys valonai ir flamandai nesijautė lygiaverte nacija Vienos kongreso antiprancūziškos koalicijos dalyvių įkurtoje Nyderlandų Karalystėje. Jie visą laiką jautė dominuojančią olandų kontrolę politiniais, ekonominiais ir socialiniais klausimais. Pietinėse provincijose gyvenantys flamandai ir valonai buvo Romos katalikai, o šiaurėje dominuojantys olandai – protestantai. Skirtinga tikyba taip pat nesudarė prielaidų didesnei integracijai tarp šių tautų. Priešiškumas dar labiau padidėjo 1823 m. bandant įteisinti olandų kalbą valstybinės kalbos statusą. Revoliucija spontaniškai prasidėjo 1830-ųjų rugpjūtį po vieno Briuselio operos teatro spektaklio, kuriame

Charles Soubre. Sukilimo lyderis Charles Rogier su savanoriais. Musée des Beaux-Arts de Liege.

vaidinta olandų kalba ir kuris buvo skirtas karaliaus Vilhelmo I gimimo dienai. Daugelis žiūrovų pasipiktinę išėjo iš teatro pačiame spektaklio viduryje ir prisijungė prie esančių demonstrantų gatvėse.

Netrukus sukilimas apėmė visas pietines provincijas. Revoliuciją parėmė Prancūzija, siekusi sukurti buferinę zoną tarp jos ir Prancūzijai priešiškų valstybių. Nyderlandų karalius Vilhelmas I su tuo, žinoma, nesutiko, ruošėsi kariauti ir paprašė Rusijos, su kurios imperatorių gimine buvo susigiminiavęs, pagalbos. Anglai buvo nieko prieš, kad Nyderlandų teritorija sumažėtų, bet labai prieštaravo prieš prancūzų įtaką ten. Briuselyje vykstant gatvių mūšiams buvo sudaryta Belgijos laikinoji vyriausybė, kuri spalio 4 d. paskelbė Belgijos nepriklausomybę. Rusijos caras Nikolajus I, kuris pagal Šventosios sąjungos nuostatus, sukurtus 1815 m., turėjo apsaugoti Europą nuo revoliucijų, nusprendė į Belgiją pasiųsti Rusijai pavaldžios Lenkijos karalystės kariuomenę. Pasklidusi žinia, kad Lenkijos Karalystės kariuomenę Rusijos caras ketina siųsti į Belgiją malšinti revoliucijos, visiškai neatitiko nei Lenkijos Karalystės politikų interesų, nei šios kariuomenės karininkų vidinių nusistatymų. Lenkai nenorėjo sutikti lieti kraują už Rusijos interesus ir malšinti laisvės trokštančią tautą. Esant tokioms nuotaikoms, Lenkijoje prasidėjo sukilimas. Jis nebuvo suplanuotas, o gaivališkas – Varšuvos puskarininkių mokyklos kadetai, paraginti leitenanto Piotro Vysockio, nusprendė sukilti. Sukilimas prasidėjo Arsenalo šturmu, o jam vadovavo mūsų tautietis, Lenkijos kariuomenės leitenantas Juozapas Zalivskis. Sukilimas greitai išsiplėtė, netrukus, 1831 m. pavasarį, jis prasidėjo ir Lietuvoje.

Pirmieji sukilusios Lenkijos karalystės laimėjimai paskatino Lietuvos bajoriją imtis ryžtingų priemonių, įgalinančių greičiau pradėti sukilimą. Visuose pavietuose, dažniausiai vadovaujant bajorų maršalkoms, kūrėsi slapti sukilimo rengimo komitetai, į kuriuos buvo įtraukiami ir patikimi atstovai iš inteligentijos sluoksnių. Patriotiškai nusiteikę dvarininkai aiškino savo valstiečiams apie sukilimo svarbą. Prasidėjus sukilimui, valstiečiams už dalyvavimą jame neretai buvo žadama laisvė.

Kelmės dvaro savininkas Julijus Gruževskis pardavė savo turtingą antikvarinę kolekciją ir už gautas lėšas suformavo 400 vyrų ulonų pulką. Į šį pulką stėjo daug valstiečių, kuriems pulko vadas pažadėjo laisvę. Raseinių paviete sukilėliams vadovavo bajorų maršalka Ezechelis Stanevičius, Upytės (Panevėžio) – šio pavieto bajorų maršalka, grafas Karolis Zaluskis, Trakų – kunigaikštis

Gabrielius Oginskis, imperatoriaus Napoleono I lietuviškosios Garbės gvardijos vadas. Šiaulių paviete karinė valdžia priklausė Vyriausiojo teismo asesoriui, plk. Konstantinui Herubavičiui ir vėliau po sužeidimo jį pakeitusiam Rusijos Imperatoriškųjų rūmų kamerjunkeriu, majorui Pranciškui Šemetai, civilinė valdžia buvo bajorų maršalkos Eligijaus Kaunackio rankose. Kauno pavieto sukilėliams vadovavo Romainių dvaro savininkas Mauricijus Prozoras. Telšių, Ukmergės (Vilkmergės), Švenčionių (Užnerio) bei Vilniaus pavietų sukilėlių vadovybę sudarė karinis komitetas, sudarytas iš keleto asmenų. Lietuvos ir Lenkijos sukilėliams teko kovoti su viena agresyviausių Europos valstybių, turinčia karuose užgrūdintą patyrusią kariuomenę. Užsienio šalių karinės pagalbos, kurios taip tikėjosi sukilėlių vadovybė, nesulaukta, todėl 1831 m. rudenį sukilimas buvo numalšintas.

Šie įvykiai labai sumaišė Nikolajaus I planus, bet pagelbėjo Belgijai – dėl sukilimo Lenkijoje ir Lietuvoje caras nebegalėjo pasiųsti karinės pagalbos Nyderlandams, nes rusams tuo metu reikėjo kariauti su lietuviais ir lenkais. Sukilimai Belgijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje įnešė didelę sumaištį Europos politiniuose sluoksniuose, ypač tarp penkių pagrindinių Vienos kongreso dalyvių. Prancūzija buvo suinteresuota padėti Belgijai ir pripažinti jos nepriklausomybę. Jungtinės karalystės diplomatai bijojo, kad Rusijos intervencijos prieš Belgiją atveju Paryžius gali įsikišti į konfliktą, kuris greičiausiai baigtųsi Belgijos inkorporavimu į Prancūzijos sudėtį. Austrija tuo metu turėjo nemažai rūpesčių po sukilimų Neapolyje, Pjemonte ir naujos neramumų bangos, kurią paskatino liepos įvykiai Paryžiuje. Panašių problemų turėjo ir Prūsija, tad šios abi šalys gana pasyviai reagavo į Belgijos, Lenkijos ir Lietuvos įvykius.

1830 m. gruodį Londone buvo sušaukta konferencija, kur Jungtinės karalystės, Prancūzijos, Rusijos, Austrijos ir Prūsijos diplomatai sprendė Belgijos klausimą. Joje pavyko įtikinti Rusiją pripažinti Belgijos nepriklausomybę. Mainais už tai Nikolajus I gavo pažadą, kad Europos galingiausieji valdovai nesikiš į Rusijos veiksmus malšinant sukilimą Lenkijoje ir Lietuvoje. Netrukus Rusijos kariuomenė pradėjo aktyvius veiksmus prieš sukilėlius. Nesulaukdami pagalbos iš Europos, lietuvių ir lenkų sukilėliai nesugebėjo ilgiau pasipriešinti skaitlingesnei Rusijos imperijos kariuomenei, įgavusiai patirtį kare su Turkija. Nors Lietuvoje ir Lenkijoje sukilėliai smarkiai priešinosi, sukilimas galiausiai buvo paskandintas kraujuje.

Galime drąsiai tvirtinti, kad sukilimas Lenkijoje ir Lietuvoje išgelbėjo Belgijos nepriklausomybę. Daugybė sukilėlių pasitraukė į Vakarų. Manoma, kad į Prancūziją, Belgiją, Šveicariją, Italiją pasitraukė ne mažiau kaip 3 tūkstančiai lietuvių sukilėlių. Jie ieškojo, kur galėtų toliau kovoti ir iš to pragyventi. Nepriklausomybę iškovojo Belgija ėmėsi stiprinti savo kariuomenę svetimšaliais karininkais. Be prancūzų čia buvo laukiami ir lietuvių bei lenkų sukilėlių karininkai, tapę emigrantais. 1831 m. lapkričio 15 d. vėl Londone susirinkę Anglijos, Prancūzijos, Rusijos ir Prūsijos atstovai pasirašė traktatą, užbaigiantį belgų-olandų karą ir nustatantį sieną tarp šių valstybių. Olandijos karalius Vilhelmas I ignoravo šį tarptautinį susitarimą ir atsisakė perleisti Belgijai Antverpeną. Visa Olandijos kariuomenė pasitraukė iš Belgijos teritorijos, bet nenorėjo palikti Antverpeno. Karalius Vilhelmas I įsakė savo kariuomenei ginti Antverpeno miestą ir jame buvusią gerai įtvirtintą tvirtovę. Gynybai vadovavo patyręs generolas David Henrik Chasse, turintis 5000 gerai ginkluotų karių. Olandai iš tvirtovės apšaudydavo belgų ir jiems talkinusių prancūzų pozicijas. Belgai ėmėsi priemonių stiprinti savo kariuomenę, priimant į ją daug svetimšalių. 1832 m. balandžio mėnesį Belgijos ambasadorius Sylvain van de Weyer Londone susitiko su kunigaikščiu Adomu Čartoriskiu, turinčiu didelį autoritetą lenkų ir lietuvių emigrantų tarpe, ir paprašė jo pagalbos pritraukiant sukilėlių karininkus į belgų kariuomenę. Belgai pageidavo priimti 600 artileristų, 2000 kavaleristų ir kelias kuopas pėstininkų iš pasklidusių po Europą emigrantų. Greitai buvo suplanuota ir Antverpeno užėmimo operacija, kuriai vadovauti paskirtas prancūzų maršalas Étienne Maurice Gérard. Jis ir parengė generalinį operacijos planą, o

jo štabe dirbo žemaitis majoras Pranciškus Šemeta, 1831 m. Šiaulių pavieto sukilėlių vadas. Antverpeną šurmavo 60 tūkst. karių korpusas, vadovaujamas prancūzų generolo François Nicolas Haxo, sudarytas iš prancūzų ir įvairių šalių emigrantų.

Patys belgai puolime nedalyvavo. Po nepilną mėnesį trukusio puolimo Antverpenas ir tvirtovė 1832 m. lapkričio 23 d. pasidavė ir buvo perduoti Belgijos karalystei. Po sėkmingos akcijos Belgijos karinė vadovybė kūrė tolimesnius planus įtraukti į savo kariuomenę dar daugiau užsieniečių. Ketinta net įsteigti 2 kuopas lietuvių šaulių, tačiau tam galą padarė carinė Rusija, padariusi didelį spaudimą Vakarų Europos valstybėms, ir belgai tų planų nerealizavo.

Santykiai su Nyderlandų karalyste dar ilgai buvo įtempti, ir tik 1839 m. pavyko pasirašyti taikos sutartį. Belgija tapo pripažinta visų pagrindinių Europos valstybių. Po to didelė dalis svetimšalių karininkų turėjo palikti Belgiją, nes prieš jų buvimą labai prieštaravo Prūsija, Austrija ir labiausiai Rusija. Šalyje pasiliko tik tie, kuriems pavyko gauti Belgijos pilietybę. Dalis lietuvių ir lenkų karininkų jau anksčiau iš Belgijos išvyko į Portugaliją, kur 1828-1834 m. vyko pilietinis karas. Ten aktyviai veikė vienas gambiausių Lenkijos 1830 m. sukilimo vadų gen. J. Bemas (Jozef Bem). Jis 1832 m. bandė Portugalijoje suorganizuoti kelis legionus ir jų tarpe vieną ketino sukomplektuoti iš lietuvių emigrantų. Kita dalis lietuvių išvyko iš Belgijos dalyvauti 1848-1849 m. Europoje vykusiose revoliucijose, vadinamose Tautų pavasariu. Į Belgiją vėl plūstelėjo nemažas emigrantų būrys po nesėkmingai pasibaigusio 1863-1864 m. sukilimo Lenkijoje ir Lietuvoje.

Šiomet Belgijos karalystės Karališkajame karinių pajėgų ir karo istorijos muziejuje lankėsi grupė karo istorikų. Susitikimą organizavo NATO štabe dirbantis plk. Saulius Guzevičius. Muziejaus archyve saugoma daug dokumentų, kuriuose yra ir lietuvių – 1831 m. sukilimo dalyvių pavardės. Dalis jų tarnavo kariais, karininkais ir puskarininkiais Belgijos kariuomenėje nuo pačios jos kūrimosi pradžios. Muziejaus darbuotojai su didele pagarba kalbėjo apie tuos dokumentus ir juose esančias pavardes. Šio straipsnio autoriui teko padirbėti atrenkant iš kelių tūkstančių pavardžių sąrašo tuos mūsų tautiečius, kurie buvo susiję su 1831 bei 1863 m. sukilimais Lietuvoje ir kitų Europos tautų nacionalinio išsivadavimo kovomis. Pateikiamų asmenų pavardžių rašyba tokia, kokia buvo rasta šiame Belgijos muziejuje (Musée de l'Armée, Bruxelles):

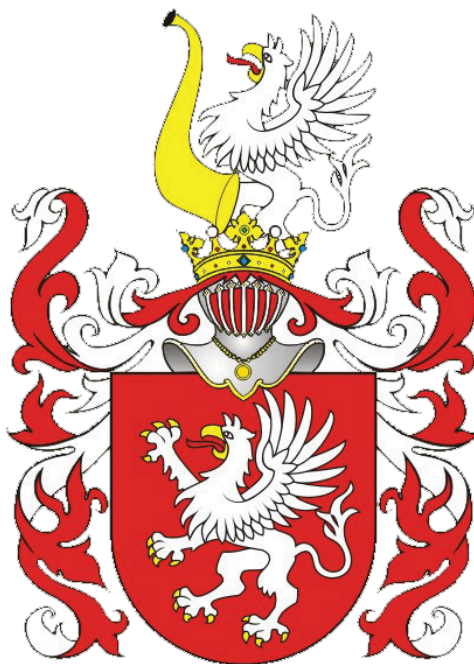

Charles Soubre. Sukilimo lyderis Charles Rogier su savanoriais. Musée des Beaux-Arts de Liege.

1. Abramowicz Jan, Augustowskie, soldat (eilinis), 1833 partit au Portugal.
2. Andruszkiewicz Szymon, Michnaicie – Miknaičiai, Šakių r. sous-lieutenant (jaun. leitenantas). Dalyvavo 1848 m. Vienoje, po to išvyko į Alžyrą.
3. Bączkiewicz Szymon, powiat wilejski (Užnerio pavietas), sous-lieutenant, en Suisse en 1833, en France en 1841.
4. Balukiewicz Adolf, Lentwarow (Lentvaris), atvyko po 1863 m.
5. Berkowicz Jozef, g. Pragoje (Varšuvos priemiestyje). Jo tėvas kilęs iš Kretingos. Dalyvavo 1812 m. Napoleono I žygyje į Rusiją ir kovojo kartu su sūnumi Leonu 1831 m. sukilime Lietuvoje. Lieutenant-colonel (papulkininkis). Bandė suorganizuoti žydų kavalerijos dalinį. Iš Belgijos persikėlė į Prancūziją, 1837 m. į Angliją.
6. Bielski Jozef, Lituanie.
7. Bonoldi Jozef (apras 1863) (Juozapas Achilas Bonoldis, italų dainininkas, 1863 m. sukilimo organizatorius ir dalyvis Lietuvoje. Pasitraukęs iš Lietuvos į užsienį, organizavo ginklų tiekimą sukilėliams. Prancūzijos-Prūsijos karo metu žuvo Paryžiaus komunoje 1871 m. vadovaudamas kavalerijos daliniui.
8. Borowski Jozef, sergent (seržantas). Greičiausiai vienas iš Vilniaus universiteto studentų ir miestiečių-amatininkų būrio vadų 1831 m. sukilime. 1833 m. išvyko į Portugaliją.
9. Boruseviedz ar Borysiewicz, Stald? Yra žinomas Borisevičius Simonas, 1831 m. sukilimo dalyvis iš Salantų (gal čia tas Stald), parapinės mokyklos mokytojas. 1833 m. išvyko į Portugaliją.
10. Burba Ferdynand, , Kowno/Szawle (Kaunas, Šiauliai), 1863 m. sukilimo dalyvis, Šiaulių „Aušros“ muziejuje yra fotonuotrauka. Dalyvavo Paryžiaus komunos kovose 1871. Mirė 1891.
11. Burnej(y)ko Antoni, Songaity (Sugintai), Telšių pavietas, capitane (kapitonas). 1839 išvyko į Prancūziją, 1846 grįžo į Belgiją.
12. Chrostowski Napoleon, Kamionka, Suvalkų apskr. Buvęs Akmenynės kaimas, sous-lieutenant.
13. Ciemnlonski Antoni, lieutenant, Lasokorzenie gub. Wileńskie-Vilniaus gubernija.
14. Culviece Lucjan (Kulvietis Liucijonas) aprés 1846. Po 1849 m. išvyko į Graikiją, Atėnus.
15. Czajkowski Jozef, Vilnius, aprés 1863.
16. Czecot Cezary, lieutenant, aprés 1846, spėjamai Vilniaus universiteto studentas.
17. Daszkiewicz Korybut Kazimierz, sous-lieutenant, Lituanie/Bialystok, 1839-1842 lieutenant dans l'armée belge.
18. Dembinski Adolf Pawel, sztytel na Żmudzi, wileńskie gub. Marginici (Margininkai, Kauno apskr.). Lituanie, sous-lieutenant, 1848 capitaine d'infanterie. Vyriausiasis sūnus Kazimieras Stanislovas 1832-1839 lieutenant dans l'armée belge.
19. Dolubovski Konstanty, major, Lituanie, gub. wileńska/ Jolayne. Tokia pavarde dalyvavo advokatas iš Panevėžio 1831 m. sukilime.
20. Giedroyc Michal, Kleszczówka, Augustavo vaivadija, Suvalkų pavietas, lieutenant. 1833 m. išvyko į Prancūziją, 1844 m. grįžo į Belgiją.
21. Gielgud Jan, Zamek (tai dabartinė Panemunės Gelgaudų pilis) woj. wileńskie. Jonas Gelgaudas, gen. Antano Gelgaudo brolis, sukilimo Lietuvoje dalyvis, Naujokų ėmimo komisijos narys.
22. Grabowski Maurycy, Izebelin, Lituanie, capitaine, Lituanie. Dalyvavo sukilėlių 6-ajame raitųjų šaulių pulke, formuotame Lietuvoje. Jo senelis Jonas Jurgis Grabovskis buvo LDK Raitosios gvardijos regimento pulkininkas, kavalerijos inspektorius. M. Grabovskis 1832-1837 m. tarnavo Belgijos kariuomenėje, 1-me kirasyrų pulke, tarnybą baigė kapitono laipsniu.
23. Grochowski Wincenty, Komoje (Kamajai), aprés 1846, sous-leutenant, gub. Wileńska.
24. Gross von Julian Szymon. Sous-lieutenant, Lituanie. Buvo išvykęs dalyvauti Krymo kare sąjungininkų pusėje prieš Rusiją. Grįžo į Belgiją 1856 m.
25. Haciski Jan, Haczyszcze (spėjamai Zatyšiai), gub. grodzieńska, aprés 1846, capitaine.
26. Horain Wincenty, Waszkuny (Vaškūnai), Vilniaus pavietas aprés 1846, major.
27. Horain Alexander, aprés 1846, spėjamai Vincento Horaino sūnus.
28. Januszkiewicz Eustachy, , Vilniaus gub., Slucko apskr. Senos lietuvių (žemaičių) bajorų šakos atstovas. Baigė teisę Vilniaus universitete, 1831 m. sukilime dalyvavo su broliu Adolfu.
29. Jastrzębski Feliks Zaremba, Werazyce, Vilnius, Lituanie, lieutenant.
30. Jastrzębski Jan Pawel, Vilnius, médecin (medikas). 1832-1853 m. karo medikas Belgijos kariuomenėje.
31. Konarski Szymon (Simonas Konarskis), Dapkiškių dvare, Kalvarijos paviete. Mokėsi Lomžos karo mokykloje, kapitonas, 1831 m. sukilimo Lietuvoje dalyvis, emigrantas. Vėliau dalyvavo Dž. Mazini 1834 m. žygyje į Savoją. Bandant grįžti į Lietuvą suimtas ir nužudytas

- 1839 m. Vilniuje.
32. Kotarski Jozef, sous lieutenant, Augustowskie gub.
 33. Koziell Cezary, sous-lieutenant, Vilnius.
 34. Kunatt Stanislaw, pow. Mariampolski, lieutenant, vėliau sous-colonel (papulkininkis).
 35. Lisie(si/so/sze)cki Michal (iš tikro Mykolas Lisieckis), Porakiszki- Vilkmergės pavieto 1831 m. sukilėlių dalinio vadas. Bandė organizuoti patrankų gamybą.
 36. Maciejowski Wacław Alexander, Kalvarijos pavietas, Zebrzydowska. Belgijoje buvo iki 1846 m. Vėliau išvyko į Varšuvą.
 37. Matuszewicz Wincenty (Vincentas Matusevičius), Ausieniškėse, Trakų pavietas. sous-colonel, (papulkininkis). Vienas svarbiausių vadų tarp Trakų pavieto sukilėlių 1831 m. Mirė 1862 m. grįžęs į Tėvynę po amnestijos, palaidotas Paparčių kapinėse, Kaišiadorių r.
 38. Morawski Jozef, Vilnius, aprés 1846 , dalyvavo Poznanės sukilime 1848 m.
 39. Narbut Franciszek, Szawry, pow. Lidzki, aprés 1863.
 40. Orłowski Konstanty, Jurgiszki, pow. Augustowskie (Jurgiškiai, Kalvarijos savivald.), sous-lieutenant, baigė Briuselio karališkąją karo mokyklą 1839 m.
 41. Parczewski Konstanty, major, Czerwony dwor, Vilniaus gub. (Raudondvaris), Vilniaus pavieto 1831 m. sukilėlių būrio vadas.
 42. Paszkiewicz Teofil, lieutenant, Sejny, (Seinai). Belgijoje nuo 1840 m.
 43. Patkowski Zygmunt, lieutenant, pow. grodzienski, dans l'armée belge.
 44. Pawrołski Jan, Vilnius, aprés 1846, sukilimo 1849 m. Sicilijoje dalyvis, kovėsi svetimšalių legione. Vėliau grįžo į Belgiją.
 45. Perzo (Pezo, Pežo) Dominik, Kowno (Kaunas), aprés 1863, Kowno (Kaunas).
 46. Pietkiewicz Ludwik, Vilkmergės pav. aprés 1846.
 47. Piotrowski Jozef, spėjamai Vilkmergės pav. Sous-officer, 1831 m. sukilėlių dalinio vadas.
 48. Plater Władysław, Député de Wilejka- Vilniaus gub. E. Pliaterytės pusbrolis, sukilimo dalyvis. 1844 m. išvyko į Šveicariją.
 49. Purzycki Jozef, Mimote, Lituanie (Mimotai), kapitonas, 1831 m. sukilime dalyvavo Lietuvių-Volynės legione.
 50. Rutkowski ? (Jozef et Karol) pas en Belgique avant 1844. Galimai tai Rutkovskis K. (?), sukilėlių karinis-civilinis komisaras 1831 m. Paberžės bei Glitiškių parapijoms.
 51. Rzewuski Otton, Vilnius, 1832-1838 sous-lieutenant dans l'belge. Armée.
 52. Staniewicz Ezechel, colonel, (Ezechelis Stanevičius), colonel (pulkininkas), Raseinių pavieto 1831 m. sukilėlių vadas. Atvyko į Belgiją 1843 m.
 53. Stanevičius Florijonas, aprés 1846, Ezechelio S. sūnus.
 54. Stanevičius Jonas, aprés 1846, Ezechelio S. sūnus. Studijavo Briuselyje, dėl skurdo išvyko į Prancūziją ir įstojo į Svetimšalių legioną, dalyvavo kovose Alžyre. 1848 m. grįžo į Europą ir kartu su broliais Povilu ir Ignotu dalyvavo Poznanės sukilime. 1863 m. grįžo į Lietuvą ir dalyvavo 1863 m. sukilimo kovose. Po sukilimo pralaimėjimo vėl pasitraukė į Prancūziją.
 55. Stankiewicz Michal, sous-officier, Łęka/Vilnius/ Szadow (Šeduva). Nuo 1835 m. Prancūzijoje.
 56. Straszewicz Jozef (Straševičius Juozapas) Rogów, (Raguva), Vyriausiojo sukilėlių komiteto narys, dailininkas, knygų leidėjas, Lietuvos draugijos užsienyje narys. Belgijoje nuo 1834 m.
 57. Szemiot(h) Franciszek (Pranciškus Šemeta), Diktariškėse, majoras, Šiaulėnuose, Šiaulių pavieto sukilėlių vado pavaduotojas, vėliau vadas. Dalyvavo 1832 m. Antverpeno užėmimo operacijoje, kur buvo maršalo Étienne Maurice Gérard štabo karininkas, vėliau Europos pavasario 1848 m. kovose Italijoje, Vengrijoje.
 58. Żaba Franciszek, lieutenant, Krasław/Lituanie, Lieutenant puis capitaine 1835 dans l'armée belge et France en 1841.
 59. Zabiello Jozef, (grafas Juozapas Zabiela), Opitaloki (Apytalaukis, Kėdainių r.), capitaine dans l'armée belge.
 60. Zaleski Konstanty, Wielona (Veliuona), kapitonas, Lietuvoje dalyvavo sukilime gen. Dezidero Chlapovskio dalinyje.

Lietuva neturėjo savo valstybės, bet turėjo kariuomenę, kuri buvo išsiskirsčiusi po visą Europą. Mūsų sukilėliai noriai kovėsi konfliktuose už kitų tautų laisvę, ypač tuose, kurie buvo priešiški Rusijos interesams – Belgijoje, Italijoje, Lenkijoje, Vengrijoje, Turkijoje ir kitur.

Giminės herbas *Grifas*.

PASTEBĖKIME GERUS ŽMONIŲ DARBUS, NAUDINGUS LIETUVAI

Romualdas BALTUTIS
h. *Grifas* bajoras

Taip jau mano gyvenimas susiklostė, kad, Lietuvai tapus nepriklausoma, oficialiai tapau Lietuvos bajoru.

Nuo vaikystės labai domėjausi Lietuvos istorija. Ne kartą gyvenime teko susidurti su istoriniais faktais, naudingais Lietuvos istorijai, deja, tik po daugelio metų tai suprasti ir pasigailėti, kad kažkada abejingai praėjau pro šalį.

Pabandysiu prisiminti keletą pavydžių.

*

Tai įvyko labai šaltą 1943 m. žiemą Kalnuotame Altajuje. Į kaimą, kuriame gyvenome, netikėtai atvyko virtinė kupranugarių. Juos valdė ir lydėjo barzdoti vyrai. Mums, vaikams, buvo įdomu, nes tokį vaizdą matėme pirmą kartą. Netikėtai vienas vyras

atsiskyrė ir nužygiavo link mūsų barako. Nusekiau iš paskos. Nustebau, kad jis įėjo į mūsų kambarį ir pasveikino mano tėvelį... lietuviškai. Jis pasisakė esąs 1863 m. sukilėlių tremtinių palikuonis.

Po daugelio metų labai gailiuosi, kad iš to susitikimo neliko užrašytų prisiminimų. O juk tikriausiai tai būtų Lietuvos bajoro, juk anuomet bajorai suvaidino didžiausią vaidmenį.

O štai dar vienas prisiminimas – jau iš antros tremties Kuzbase. 1950 m. eidavau į mokyklą kartu su kaimynų berniuku. Jo senelė Malinovskaja kartą pasisakė, kad ji yra 1863 m. tremtinio iš Kauno palikuonė. Dažnai kreipdavosi į mane lietuviškai. Deja, ir vėl nieko neužfiksavau.

Šis prisiminimas iš studentavimo metų Tomske. Dažnai teko eiti miesto gatve, kurioje stovėjo cerkvė. Ne vienas bendrakursis paslapčia buvo į tuos maldos namus nuėjęs, sugrįžę pasakodavo, kaip ten šventiška, kaip žmonės meldžiasi. O aš pabijojau ir dėl šito šiandien labai gėda. Iš tų laikų ir viena labai svarbi smulkmena – cerkvės kryžiai buvo lietuviški. Tik po dvidešimties metų sužinojau, kad tą šventovę pastatė 1863 m. sukilėliai tremtiniai iš Lietuvos.

Jau dirbant vyriausioju inžinieriumi Maskvai pavaldžioje Šiaulių dviračių-variklių gamykloje, komandiruotės keliai nuvedė iki Uralo. Ir štai Atygo dviračių gamyklos autobusiukas veža mus link Sverdlovsko. Privažiavus Uralo kalnus, sustojome. Mums pasakė, kad ta proga nori pavaišinti. Vaišinantis degtine paklausiau, kuo ypatinga toji

uolėta ir miškinga vietovė. Vadovas paaiškino, kad ši vieta vadinasi Raskavalicha-1, o už kalnų yra ir Raskavalicha-2. Pasirodo, 1863 m. sukilimo dalyviai tremtiniai, jų tarpe ir Lietuvos bajorai, tuo keliu ėjo į Sibiro katorgą. Juos lydėjo rusų žandarai su šunimis. Nelaimėlių rankos ir kojos būdavo sukaustytos geležinėmis grandinėmis.

Štai šitie patyrimai ir prisiminimai bei senelės Felicijos paslaptingi pasakojimai apie bajorystę paskatino rinkti žinias apie protėvius. Dar sovietmečiu kreipiausi į istorijos archyvą. Paprašiau, kad surastų prosenelio Jurgio Bytauto gimimo metrikus. Apie bajorystę bijojau prasitarti. Tačiau gavau atsakymą, kad jokių dokumentų nėra. Kai Lietuva tapo nepriklausoma, nusprendžiau pakartotinai kreiptis. Neužilgo buvau iškviestas į Vilnių. Kai pamačiau kokie dokumentai yra archyve, buvau ir sujaudintas, ir nustebintas. Pasirodo, mano protėviai žinomi nuo Vytauto Didžiojo laikų.

Įstojau į LBKS. Pradėjau sudarinėti giminės medžius. Tai buvo labai įdomu. Dabar jau turiu Bytautų ir Baltučių giminės medžius.

O kai tyrinėčiau savo žmonos Alfredos giminę, vėl pasisekė – nukeliavau iki Horodlės Akto. Be kita ko sužinojau, kad jos protėvis kartu su Žemaitijos seniūnu Lietuvos Kunigaikščio pavedimu du kartus vyko į Maskvą. Ir šito dėka Vilniuje turime Šv. Elenos vienuolyną. Giminė turėjo du herbų.

Išleistų knygų viršeliai.

*

Likimas lėmė mūsų šeimai apie dvidešimt metų pragyventi Sibire tremtyje. Mūsų tarpe buvo įvairių tautų atstovų, visokių įsitikinimų žmonių, valstiečių ir fabrikantų, bajorų ir vargšų. Teko patirti daug vargo ir pažeminimų. Dažnai pagalvodavau, ar atsiras žmogus, kuris parašys apie visas okupantų skriaudas Lietuvos žmogui. Džiaugiuosi, kad atsirado ryžto ir sveikatos surinkti tremtinių prisiminimus ir išleisti knygelę „Septyniolika metų be tėvynės“ bei šešių tomų leidinį „Sibiro Alma Mater“. Prisiminimus atsiuntė per šešis šimtus įvairaus likimo žmonių ne tik iš Lietuvos bet ir iš įvairių pasaulio vietų – Australijos, Amerikos, Lenkijos, Rusijos, Kanados ir

Kalnuotas Altajus. Relikto akmenys.

Pašventinus naujam gyvenimui prikeltą koplytstulpį.

t. t.

Štai kaip vienas iš bendraautorių įvertino šį leidinį: „Ne vieną mane stebina Jūsų darbas – „Sibiro Alma Mater“ leidinio paruošimas. Tokia atliktų

darbų apimtis prilygsta mokslinio instituto apimčiai. Nuoširdus už tai ačiū Jums ir Jūsų pagalbininkams. Pagarbiai, Vytautas Guliokas.“ Ir dar: „Jūsų mintis apie šio leidinio atskirų epizodų išleidimą anglų bei rusų kalbomis yra sveikintina, pasiruošę prisidėti savo kukliomis galimybėmis.“

Surinkti prisiminimus šešiams leidinio tomams prireikė keliolikos metų. Tam paskatino protėvių ir tėvų meilė Tėvynei.

Štai mano senelė Felicija, bajorų Bytautų palikuonė, ne be reikalo mokė vaikus skaityti lietuviškai iš maldaknygės. Tėvų pasakojimai apie Lietuvos istorijos kryžkeles formavo žingeidumą. Pagaliau atsitiktiniai įvykiai taip pat formavo požiūrius ir istorijos supratimą.

Pažvelkite į nuotrauką, kurioje matosi didžiulė akmenų krūva. Tai – altaječių reliktinis paminklas. Mes, vaikai, tarp tų akmenų bandėm sugauti tenykštį žvėrelį starą maistui ir netikėtai giliai tarp akmenų aptikome šventų knygų-mišiolų paketą. Pasirodo, jas paslėpė buvęs šventikas, pasislėpęs mūsų kaime nuo revoliucionierių ir čekistų persekiojimo. Gražinome jas savininkui. Turbūt nesunku įsivaizduoti, kiek minčių ir klausimų šis radinys sukėlė ne tik mums, vaikams, bet ir mūsų tėveliams.

Todėl mes, „Sibiro Alma Mater“ leidinio bendra autoriai, atsidėkodami mūsų tėveliams ir Lietuvos šviesuoliams už meilę Tėvynei, pastatėme Kryžių kalne kryžių su atitinkamu užrašu ateities kartoms.

Dažnokai kviečia mane mokyklos ir kitokios

Užrašas ant kryžiaus.

bendruomenės į gyvosios istorijos renginius, prašo papasakoti apie lietuvių gyvenimo kryžkeles. Turiu daug daiktinių eksponatų, nusinešu ir jau minėtas atsiminimų knygas, pademonstruoju bajorystės istorijos dėka surinktą medžiagą giminės medžiui, pagroju akordeonu, kartu padainuojame senas dainas. Parodau kokį maistą teko valgyti. O svarbiausia – akcentuoju, kad mūsų tėvai ir seneliai nusipelno ypatingos padėkos už pamokas, kaip tokiomis aplinkybėmis reikia gyventi ir išgyventi.

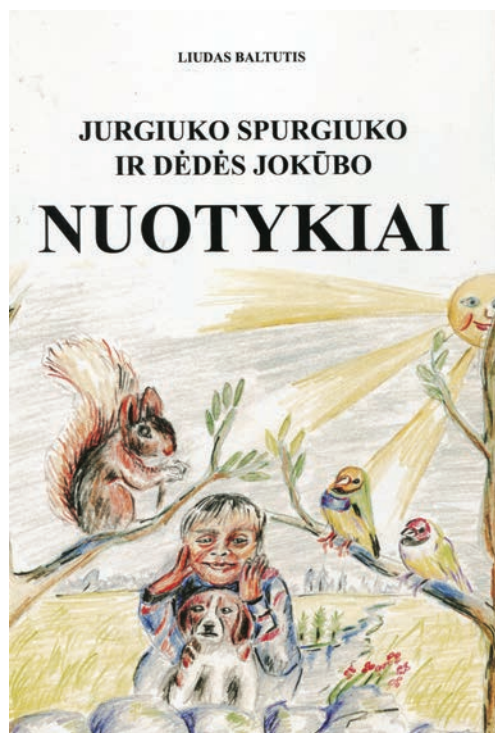
Papasakoju ir apie tai, kokias pasakas tremtyje sekė mano tėvelis vaikams. Jo atminčiai ką tik kartu su savo anūkėliais paruošiau ir išleidau pasakų knygelę. Tekstus atgaminau iš atminties, o piešinius teko pačiam piešti.

Dar pora naujienų. Kurtuvėnų miestelyje prie mokyklos anuomet stovėjo gražus koplytstulpis, bet kolchozo laikais ji nugriovė. Klebonui paprašius, pavyko iš atminties jo piešinį atgaminti. Ir štai koplytstulpis vėl gyvas.

Kai iš Šaukėnų trėmė valstiečius, likę kaime žmonės meldėsi, kad neištremtų ir per naktį pastatė koplytėlę Šv. Antanui. Ji išliko iki šių laikų, bet sumenko. Šaukėnų muziejaus iniciatyva koplytėlė atnaujinta, o piešinius teko man nupiešti.

Atnaujinta koplytėlė.

Pasakų knygelės viršelis.

Dažnokai tenka prisiminti Žemaitijos istoriją. LDK istorijos puslapiuose sutiksime bajorų Bytautų ar Butautų vardus, jie buvo veiklūs kariuomenėje, politikoje, bažnyčioje. Vis iškyla atmintyje Medvėgalio vaizdas. Ten yra Bytautų kapeliai. To krašto bajorų Bytautų palikuonys rėmė 1863 m. sukilėlius, už tai teko ir katorgos paragauti.

Negaliu nepaminėti Šaukėnuose gyvenusio Jurgio Bytauto, bajoro Jurgio Bytauto sūnaus, vardo. Jį už pavyzdinį ūkininkavimą buvo apdovanojęs Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona.

Privalome pastebėti kuo daugiau gerų ir naudingų darbų Lietuvai. Ta intencija šiemet Šiauliuose suorganizavau jau aštuntą konferenciją.

Nuotraukos iš autoriaus asmeninio archyvo.

MENAS IR ISTORIJA

SUGRAŽINTAS IR SUGRĮŽTANTIS DAUKANTAS

Gintarė DŽIAUGYTĖ

*Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų parodų
koordinatore, parodos kuratore*

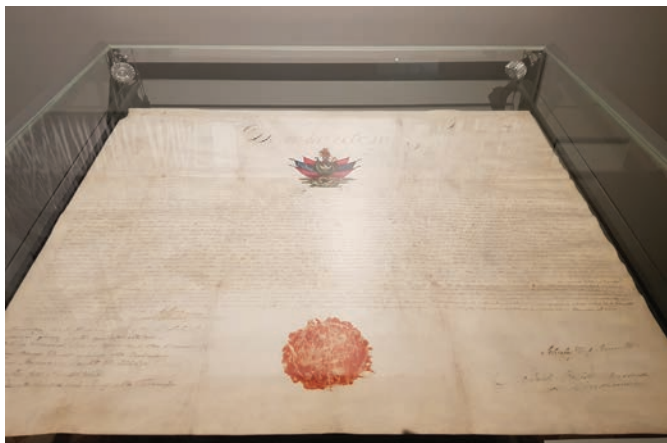
Dr. Jolanta KARPAVIČIENĖ

*Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų
direktoriaus pavaduotoja*

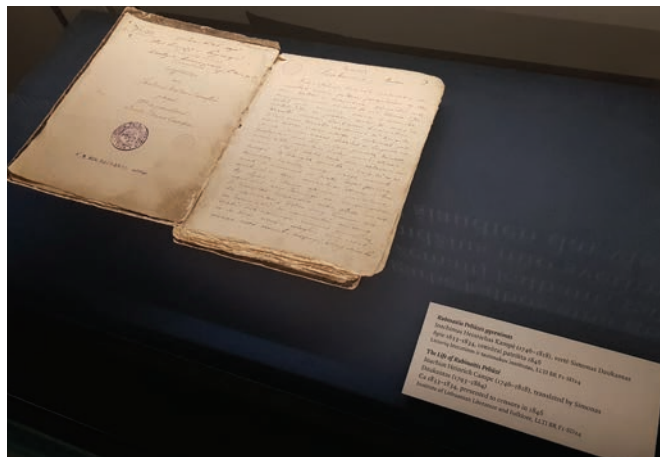
Kai nuo 2018 m. lapkričio 27 d. iki 2019 m. vasario 24 d. Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose veikė didelio susidomėjimo sulaukusi drauge su daugeliu partnerių iš Lietuvos bei užsienio surengta, mūsų šalies ir Lenkijos valstybingumo atkūrimo šimtmečiui skirta tarptautinė paroda „Lietuva, Tėvyne mano... Adomas Mickevičius ir jo poema Ponas Tadas“, buvo besistebinčių, kodėl toks projektas pristatomas atkurtoje Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencijoje. Juk parodos chronologija tarsi „peržengia“ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės epochą, aprėpia XIX a., o ir vėlesnius laikus.

Tokiems besistebintiems turėdavome progą priminti, kad Valdovų rūmų muziejaus bendruomenei rūpi ne tik pristatyti mūsų valstybės raidą

iki XVIII a. pabaigos ir jos kultūros paveldą. Taip pat svarbu parodyti, kaip ir kodėl tvėrė atmintis apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę jau po to, kai geopolitiniuose verpetuose dėl anuomet stipresnių kaimynų užmačių valstybė nustojo egzistuoti ir ilgam buvo ištrinta iš Europos politinio žemėlapiu, bet vis dėlto išliko gyva žmonių mintyse ir darbuose. Aktualu priminti, kaip dar „šiltas“ prisiminimas apie prarastą Lietuvos istorinį valstybingumą veikė pirmąją XIX a. kartą, kokią įtaką darė vėliau gyvenusiems įvairios etninės bei socialinės priklausomybės žmonėms. Įdomu stebėti, kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atmintis kito ir transformavosi, kokį poveikį darė įvairiems kultūriniais švietėjiškiems judėjimams, tarp jų ir žemaičių etnokultūriniam sąjūdžiui, kaip ir kokius politinius atspalvius įgijo

Išrašas iš Vilniaus gubernijos bajorų maršalkos ir bajorų deputatų 1820 m. rugpjūčio 24 d. nutarimo, kuriuo, be kitų, Simonas ir Aleksandras Daukantai, Jokūbo sūnaus Jurgio vaikai, pripažįstami bajorais.

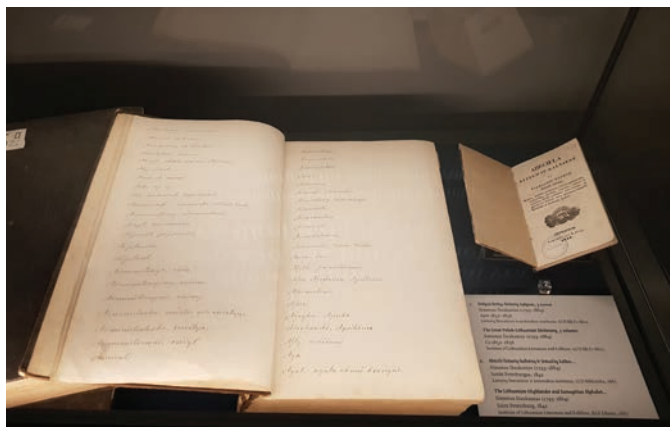
S. Daukanto išverstas vienas pirmųjų leidinių vaikams – Joachimo Heinricho Kampės „Rubinaičio Paliūzės gyvenimas“.

vėliau. Smalsu užčiuopti, kaip šiuose procesuose išryškėjo jau modernios Lietuvos vizija, o tai vedė prie valstybės atkūrimo 1918 m. vasario 16-ąją.

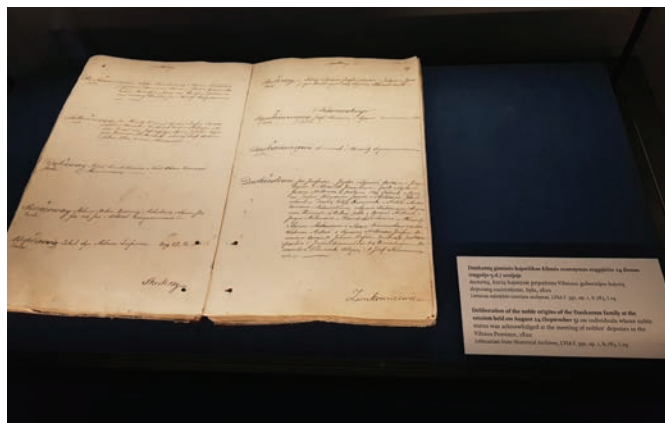
Anos parodos aplinkoje vykusiose viešose paskaitose ne kartą buvo minimas ir Simono Daukanto vardas. Ir ne tik todėl, kad jis bei A. Mickevičius buvo beveik bendraamžiai: Simonas už Adomą buvo vyresnis vos penkeriais metais. Būsimasis lietuviakalbės istoriografijos pradininkas ir lenkiškai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žavesį apdainavęs poetas vienu metu mokėsi Vilniaus universitete, klausėsi tų pačių profesorių paskaitų, kaip kūrėjai ir asmenybės brendo intensyvioje kultūrinėje bei intelektualinėje terpėje, o ilgainiui prisidėjo – tiesa, kiekvienas savaip – prie visuomenės modernėjimo ir modernių tautų kūrimosi. Juk tarp šių minties didžiūnų būta, kaip vienoje iš paskaitų taikliai pastebėjo dr. Rimantas Miknys, ir glaudaus „bendradarbiavimo“. Pavyzdžiui, tokia jungtimi

galima laikyti ir S. Daukanto į lietuvių kalbą išverstą A. Mickevičiaus poemą „Živilė“. Ši poezijos kūrinį iškilusis švietėjas į pirmąją istorijos veiklą lietuvių kalba „Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių“ įterpė kaip tikrą istorinį dokumentą.

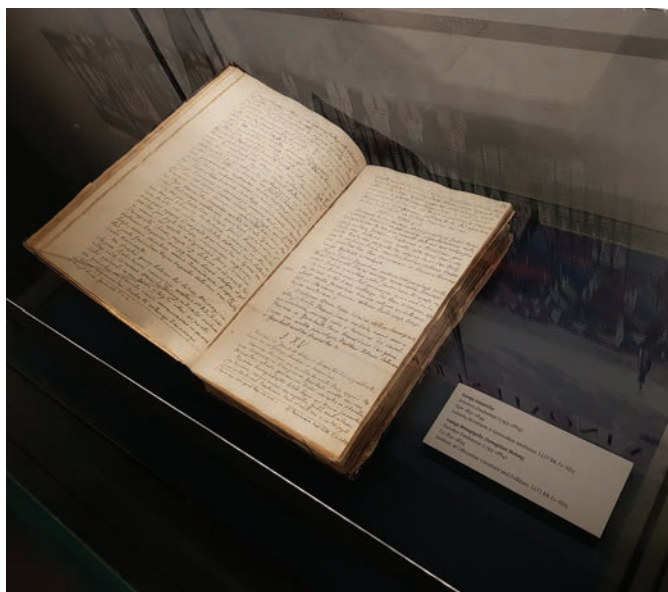
Todėl, matyt, dėsningu reikėtų laikyti Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorės prof. dr. Aušros Martišiūtės-Linartienės sumanymą, kuriuo ji 2018 m. pabaigoje pasidalijo su Valdovų rūmų muziejaus Parodų ir leidybos skyriaus vadovu Marijumi Uzorka. Besibaigiant S. Daukanto 225-ajam gimimo jubiliejui dedikuotiems metams, buvo subrandinta idėja juos tarsi pratęsti ir Valdovų rūmuose pristatyti šio didžiojo lietuvių tautosakos puoselėtojo rankraštinių bei raštų palikimą, jo gyvenimą, įvairiašakę, daugiasluoksnią veiklą, S. Daukanto atmintį ir „įpaveldinimą“, kartu primenant, kad nuo didžiojo švietėjo mirties praėjo jau 155 metai. Susitelkus dviem pagrindiniams parodos rengėjams,

Didysis trijų tomų lenkų-lietuvių žodynas ir lietuvių-kalnėnų ir žemaičių kalbos abėcėlė.

Daukantų giminės bajoriškos kilmės svarstymas 1820 m. rugpjūčio 24 d. (rugsėjo 5 d.) sesijoje.

S. Daukanto veikalo „Istorija žemaitiška“ rankraštis.

Taip galėjo atrodyti S. Daukanto darbo vieta. Ant sienos – Jono Zenkevičiaus iš natūros tapytas ir labiausiai žinomas jo portretas.

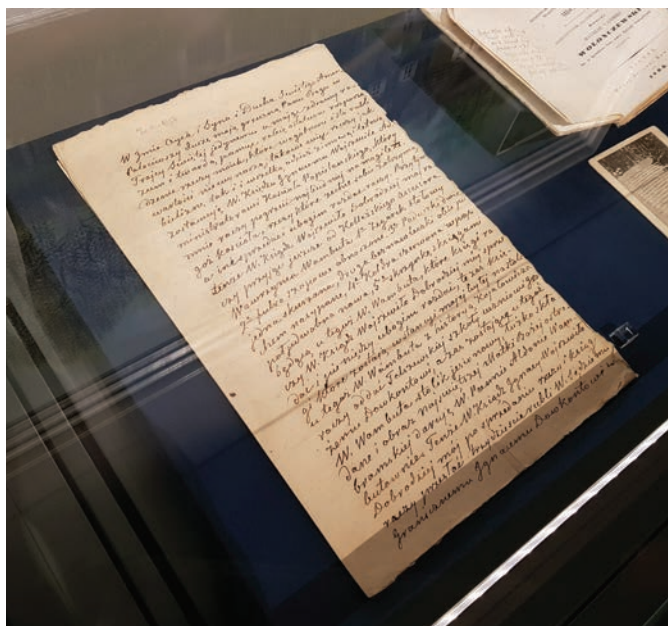
kitoms atminties institucijoms ir net privatiems asmenims, graži prasminga idėja tapo realybe. Kartu su Lietuvių literatūros ir tautosakos institute esame dėkingi net septyniolikai įvairių Lietuvos atminties institucijų: muziejams, bibliotekoms, Lietuvos valstybės istorijos archyvu, taip pat privatiems asmenims, saugantiems su S. Daukantu susijusį paveldą, ir mielai skolinusiems eksponatus. Paradoksalu, bet mūsų dienas pasiekė vos keli darbščiojo šviesuolio, save kukliai vadinusio „vargo pele“, asmeniniai daiktai. Tačiau jo kūrinijos aruodas negali nestebinti gausa ir įvairove. Nestokojama ir S. Daukanto gyvenimo bei veiklos įamžinimo ženklų. Parodoje pristatoma kiek daugiau nei 110 eksponatų, bylojančių apie iškilios istorinės asmenybės gyvenimo faktus ir jos atminimą. Tai dvi pagrindinės temos, nulėmusios ir parodos struktūrą. Daugiausia dėmesio skiriama S. Daukanto veiklą įkūnijusiems jo paties veikalų rankraščiams. Didžioji šio palikimo dalis, padovanota jo giminaičių Kaunackių, saugoma Lietuvių literatūros ir tautosakos institute.

Pirmoje dalyje, skirtoje S. Daukanto biografijai ir darbams, eksponuoti svarbiausi relikvai, geriausiai atskleidžiantys jo gyvenimo kelią ir veiklos daugiakryptiškumą, kurių simbiozė įprasminama paties istoriko žodžiais: „Aš dėl lietuvių pamatus dedu“. Ši parodos erdvė buvo santykinai suskaidyta į skiltis, atsižvelgiant į S. Daukanto pagrindines biogramos „stoteles“ – tai gimtinė Kalviai, studijų miestas Vilnius, profesinės veiklos vietos Ryga

ir Sankt Peterburgas, taip pat Papilė, kurioje jis praleido paskutinius gyvenimo metus ir atgulė amžino poilsio. Pristatyti iškilaus švietėjo biografiją liudijantys dokumentai, svarbiausių veikalų rankraščiai, du istorikui priklausę daiktai (skrynutė ir kėdė), jo paties sudarytas bibliotekos katalogas, testamentas, išverstų knygelių leidimai. Antroje parodos dalyje eksponuoti įvairaus pobūdžio S. Daukanto atminimo įamžinimui skirti kūriniai. Per visą istoriko gyvenimą sukurtas tik vienas jo portretas, nėra žinoma, ar būta kitų atvaizdų. Tačiau šis vienintelis, Jono Zenkevičiaus 1850 m. nutapytas žymiojo lietuvių portretas, vėliau tapo įkvėpimu kitiems menininkams, kūrusiems S. Daukantui atminti skirtus dailės darbus. Medaliai, atvirukai, portretai, liaudies menas (drožiniai, siuviniai), skulptūros, grafikos kūriniai, monografijos – parodoje eksponuota gausi įvairiažanrė kūryba, primenanti S. Daukanto asmenybės svarbą ir jo indėlį į lietuvių tautą.

Dėkojame visiems, kurie prisidėjo rengiant šią parodą. Visų pirma – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorei prof. dr. Aušrai Martišiūtei-Linartienei ir šios institucijos darbuotojams Rūtai Pleskačiauskienei, prof. dr. Romai Bončkutei, dr. Virginijai Gasiliūnui. Nuoširdus ačiū Valdovų

rūmų muziejaus direktoriui dr. Vydui Dolinskui ir darbščiajai bendruomenei: kolegoms iš Parodų ir leidybos skyriaus Marijai Uzorkai, dr. Živilei Mikailienei, Dovilei Čypaitei, Liudai Skripkienei, taip

Simono Daukanto testamentas.

Keroto medžio kėdė, kurią Papilėje pasigamino S. Daukantas.

pat Daliui Avižiniui, Tomai Zarankaitei-Margienei, Ritai Lelekauskaitei, Medeina Steponavičiūtei,

parodos mokslinės ir kultūrinės programos koordinatorei Gintarei Roženaitei, edukacijos koordinatorei Vidai Kaunienei, informacijos koordinatoriams Ramunei Vaičiulytei ir Mindaugui Puidokui, techninio įrengimo koordinatoriams Eduardui Kaukliui ir Kęstučiui Karlai. Visiems, kurie talkino ir palaikė, drauge triūsė ir kūrė.

Žinių apie S. Daukantą gausa tarsi neišsitenka vien parodos erdvėje ir eksponatuose. Todėl, kaip jau įprasta Valdovų rūmų muziejuje rengiamų parodų atvejais, ir šįkart materialiais pavidalais pristatytos temos išplėstos ir papildytos mokslinių, kultūrinių renginių bei edukacijos programa. Juk įdomu S. Daukanto paveldą ir jo veiklos reikšmę apmąstyti įvairiais aspektais. Todėl į paskaitas bei, vartojant S. Daukanto apibrėžtį, suėjimus parodos aplinkoje rinkosi ir lankytojus intelektualioms diskusijoms kvietė istorikai, kultūros istorikai, kultūrologai, literatūros tyrėjai, tautosakos žinovai ir etnologai. Lietuvystės puoselėtojo aktualumą jauniems žmonėms liudijo gimnazistų spektaklis, mokinių sekamos S. Daukanto užrašytos liaudies pasakos, dainuojamos dainos, populiari buvo edukacija tema „Simono Daukanto būdas“. Šeimoms, atvykusioms į Valdovų rūmų muziejų, buvo įdomu praleisti „Šeštadienius su Daukantu“ lankantis ekskursijose ar drauge meistraujant kūrybinėse dirbtuvėse „Simono

Daukanto lėimės“.

„Ar šiandien mes pakankamai pažįstame ir suvokiame Daukantą?“ – prieš daugiau nei ketvirtį amžiaus straipsnyje apie Lietuvos nacionalinės istoriografijos pradininką, publikuotame specialiai S. Daukantui skirtame Lietuvių atgimimo istorijos studijų penktajame tome, teiravosi žymus istorikas dr. Saulius Pivoras. Šis klausimas aktualus ir šiandien. Juk lietuvių pamatus dėjusios asmenybės gyvenimas ir kūryba – tarsi neišsėmiama įkvėpimo versmė, prie kurios vis norisi grįžti. Pažinti, permąstyti, sugrąžinti ir susigrąžinti. Tokia visų mūsų, kuriems rūpi lietuvių, priedermė.

**Valdovų rūmų muziejaus
(Ramunės Vaičiulytės) nuotraukos.**

VILNIUJE PRISIMENAMAS LIUBLINAS

Dr. Vydas DOLINSKAS
*Nacionalinio muziejaus
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės
valdovų rūmų direktorius*

Liublinas... Išgirdę šį žodį, daugelis lietuvių pirmiausia pagalvoja ne apie didingą pilį ar apie tai, kad čia Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila buvo išrinktas Lenkijos karaliumi, ne apie šio valdovo iš Lietuvos pasikviestų meistrų ištapytą pilies koplyčią, ne apie gražų senamiestį su vadinamojo „Liublino renesanso“ bažnyčiomis, padariusiomis įtaką Lietuvos architektūros formų raidai, ne apie dominikonų vienuolyną, iš kurio į Žemaičių Kalvariją atkeliavo Šv. Kryžiaus relikvija, ne apie Lenkijos Vyriausiojo Tribunolo rinkimosi vietą, kuri buvo numatyta ir kaip Lietuvos apeliacinio teismo rezidencija, ne apie Lietuvos kariuomenės žygį išvaduojant Liubliną iš priešų rankų XVII a. viduryje ir net ne apie Katalikiškąjį Jono Pauliaus II universitetą ar iš Lietuvos kilusių didikų Lopacinskių paliktus dokumentus. Liublinas lietuviams asocijuojasi beveik išimtinai tik su 1569 m. šiame mieste sudaryta unija tarp Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, kuri deklaravo kurianti naują konfederacinę valstybę – Abiejų Tautų

Respubliką. Visi kiti lituanistiniai Liublino miesto kontekstai paskęsta lietuvių istorinės atminties miglose.

Norėdami pabrėžti istorinę Liublino unijos reikšmę Lietuvos ir Lenkijos valstybių raidai bei tarpusavio santykių transformacijai, europinės integracijos istorinių projektų tradiciją, Liublino muziejus Liubline ir Valdovų rūmų muziejus, minėdami Liublino unijos 450 metų (1569–2019) sukaktį, nusprendė Vilniuje surengti tarptautinę parodą „Liublinas – Lietuvos ir Lenkijos unijos miestas“. Parodos dėmesio centre – 1569 m. tarpvalstybinė Lenkijos ir Lietuvos sutartis, patvirtinta paskutinio abivalstybes valdžiusio lietuvių kilmės Gediminaičių-Jogailaičių dinastijos valdovo Žygimanto Augusto. Ši unija buvo sudaryta prieš Lietuvos politinės tautos atstovų daugumos valią, Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei nepalankiomis sąlygomis, pasitelkiant netgi teritorijų atplėšimą kaip tam tikro šantažo formą. Vis dėlto reikia aiškiai suvokti, kad sąjunga apsaugojo Lietuvą nuo Maskvos agresijos, šimtui metų atitolino tvaną, padėjo laimėti Livonijos karą, atgauti prarastas teritorijas, o kai kurios Lietuvai nepalankios ir neparankios unijos sąlygos ilgainiui lietuvių pastangomis imtos traktuoti kiek kitaip, Lietuvos pusei tinkamesniu būdu. XVIII a. pabaigoje Liublino unija jau netgi buvo Lietuvos argumentas, kuriuo siekta atremti Lenkijos norą labiau centralizuoti ir unifikuoti Abiejų Tautų Respubliką. Nelaivės amžiais Liublino unija buvo vienas besiformuojančių moderniųjų tautų identiteto, istorinės atminties puoselėjimo elementų, priminęs tradicinius ryšius ir palaikęs pasipriešinimo dvasią.

Tarptautinėje parodoje „Liublinas – Lietuvos ir Lenkijos unijos miestas“ 1569 m. uniją vaizdžiai primena ir istorinio įvykio finalinę sceną – priesaiką unijai – įtaigiai perteikia genialaus lenkų istorizmo dailininko Jano Mateikos (Jan Matejko, 1838–1893) monumentali drobė *Liublino unija*. Šis paveikslas priklauso Varšuvos nacionaliniam muziejui, bet nuolat eksponuojamas Liublino pilyje. 2009-aisiais, minint Liublino unijos 440 metų sukaktį, jis buvo rodomas Vilniuje, tuomečiame Taikomosios dailės muziejuje surengtoje parodoje „Liublino unija ir jos epocha Jano Mateikos kūryboje“, sulaukusioje specialaus katalogo. Tąkart buvo surengta ir didelė tarptautinė mokslinė konferencija „Liublino unija: idėja ir jos tęstinumas“, jos medžiaga netrukus buvo paskelbta lietuvių ir lenkų kalbomis.

Ispūdingas savo matmenimis, menine įtaiga, simbolinėmis prasmėmis ir pavaizduotų istorinių personažų gausa išsiskiriantis garsaus lenkų dailininko Jano Mateikos (Jan Matejko, 1838-1893) paveikslas „Liublino unija“ tapo svarbiu parodos akcentu.

Minėti 2009 m. parodiniai ir moksliniai projektai nebuvo pirmieji, surengti Valdovų rūmų muziejaus darbuotojams bendradarbiaujant su Liublino muziejumi Liubline. Lietuvos dailės muziejaus padalinys, rūpinęsis Valdovų rūmų atkūrimu ir būsimomis ekspozicijomis bei muziejinės veiklos planavimu, jau 2005 m. su Liublino muziejumi Liubline Taikomosios dailės muziejuje surengė tarptautinę edukacinę parodą „Liublino pilies Švč. Trejybės koplyčia“. Ten, kur Rytai susitinka su Vakaraais, o Liublino muziejaus Liubline ilgametis direktorius ir Valdovų rūmų atkūrimo konsultantas Zygmuntas Nasalskis perskaitė pranešimą apie Liublino pilies koplyčią ir jos freskas. Beje, ne tik Vilniaus katedros požemiuose, Trakų bažnyčioje ar Salos pilyje, Medininkų pilies donžone, bet ir gotikinėje Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencijoje, buvusioje Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje, taip pat atrasta XIV–XV a. sandūros sieninės tapybos pavyzdžių, liudijančių jos paplitimą Lietuvos valdovų aplinkoje bei Jogailos ir Vytauto meninius pomėgius.

Taigi, Liublinas, istorinė pilis ir 1569 m. joje sudaryta sąjunga, šimtmečiams lėmusi Lietuvos ir Lenkijos ateitį, Vilniuje pastaraisiais metais ne

kartą buvo prisimenami. Tačiau naujas Liublino unijos jubiliejus suteikia dar vieną galimybę ir skatina atidžiau pažvelgti tiek į Liublino uniją ir šios sutarties reikšmę, tiek į išskirtinio įvykio tradicijos gyvybingumą ir jo atspaudus istorinėje atmintyje bei miestą, kuriame buvo sudaryta unija.

Todėl, primindami Liublino unijos istoriją, parodos „Liublinas – Lietuvos ir Lenkijos unijos miestas“ rengėjai šįkart nutarė Vilniaus gyventojus ir Lietuvos sostinės svečius išsamiau supažindinti su Liublino miestu, jo istorine raida, svarbiausiais paveldo objektais, lituanistiniais ženklais. Tad šalia J. Mateikos drobės *Liublino unija* parodoje pristatomos šešios dešimtys XVII–XX a. tapybos, grafikos ir kitų dailės kūrinių, kuriuose užfiksuotos istorinės Liublino miesto panoramos, romantiškiausios jo senamiesčio ir naujamiesčio kampeliai, vertingiausi architektūros paminklai, svarbių istorinių įvykių liudytojai – Liublino pilis ir jos Švč. Trejybės koplyčia, dominikonų, bernardinų, brigitiečių ir kiti vienuolynai su bažnyčiomis, XIX a. nugriauta papartinė kolegine bažnyčia, Katedra (buvusi jėzuitų bažnyčia), vadinamieji Miesto, arba Žydų vartai, Krokuvos vartai ir priemiestis, Katedros aikštė, Plačioji gatvė ir kt. Parodoje taip pat galima pamatyti

Kartu su vienu žymiausių Jono Mateikos paveikslu rodytos šešios dešimtys XVII-XX a. istorinės tematikos meno kūrinių, pristatančių Liublino miestą.

ir naujamiestyje esančią Lietuvos aikštę, kur, anot tradicijos, prieš Liublino seimą buvo susirinkę Lietuvos atstovai, o vėliau čia stovėjo Radvilų rūmai. Nuo XIX a. šią reprezentacinę Liublino aikštę (skverą) puošia Liublino uniją įamžinantis obeliskas.

Už šios parodos eksponatų atranką, kolegišką bendradarbiavimą rengiant katalogą ir ekspoziciją Vilniuje nuoširdi padėka Liublino muziejaus Liubline direktorei dr. Katarzynai Mieczkowskai bei šio muziejaus specialistams dr. Andrzejui Frejlichui, Annai Hałatai, Bożenai Kasperowicz ir Krystynai Rzędzian. Parodą Vilniuje organizavo, katalogo rengimo ir kitus darbus koordinavo Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų darbuotojai Marijus Uzorka, dr. Živilė Mikailienė, Eduardas Kauklys, Kęstutis Karla ir kt. Informatyviuosius tekstus katalogui parašė prof. Jūratė Kiaupienė, dr. Andrzejus Frejlichas, Anna Hałata, Bożena Kasperowicz, dr. Marcinas H. Gapskis ir Renata Bartnik. Parodos surengimą parėmė Lenkijos kultūros ir nacionalinio paveldo ministerija (ministras prof. Piotras Gliński), Liublino vaivadija (maršalka Jarosławas Stawiarskis), draudimo bendrovė BTA. Vienna Insurance Group (direktorius Tadeušas Podvorskis), taip pat tradicinis Valdovų rūmų muziejaus partneris – Lenkijos institutas Vilniuje (direktorius Marcinas Łapczyński). Už informacinę sklaidą atsakingi vėlgi tradiciniai Valdovų rūmų muziejaus rėmėjai – Lietuvos

nacionalinis radijas ir televizija LRT (generalinė direktorė Monika Garbačiauskaitė-Budrienė) bei Lietuvos ryto žiniasklaidos grupė (redaktorius Gedvydas Vainauskas). Taip pat širdingai dėkojame paveiklo *Liublino unija* savininkui Varšuvos nacionalinio muziejaus direktoriui prof. Jerzy Miziolekui už palankumą skolinant meno kūrinių. Visiems, prisidėjusiems prie parodos surengimo, nuoširdžiai tariame ačiū. Kaip ir kiekvieną Valdovų rūmų muziejaus parodinių projektą, šią parodą vėlgi lydi turininga kultūrinių renginių bei edukacinių užsiėmimų programa.

Parodos svarbą, jos šiandieninę reikšmę ir istorinę prasmę lietuvių ir lenkų tautų ryšių kontekste pabrėžia ir tai, kad ją globoti ėmėsi Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas prof. Viktoras Prancietis bei Lenkijos Respublikos Seimo Maršalka Marekas Kuchciński.

Valdovų rūmų muziejaus (Vytauto Abrauskos) nuotraukos.

Paroda „Mūro istorijos. Nykstantis Abiejų Tautų Respublikos paveldas“ Valdovų rūmuose surengta ypatinga – Muziejų nakties – proga.

MŪRO ISTORIJS. NYKSTANTIS ABIEJŲ TAUTŲ RESPUBLIKOS PAVELDAS

Eimantas GUDAS

Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų kultūros ir dailės grupės administratorius-vyresnysis muziejininkas

2019 m. gegužės 18 d. Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose pristatyta Raimondo Paknio fotografijų paroda „Mūro istorijos. Nykstantis Abiejų Tautų Respublikos paveldas“, veikusi iki rugsėjo 1 dienos.

Parodoje eksponuotas buvusios Abiejų Tautų Respublikos (dab. Lietuvos, Baltarusijos, Ukrainos ir Lenkijos) architektūros paveldas (nedidelė dalis pastatų yra XIX a. pradžios). Fotografijų objektus sieja ne tik tos pačios istorinės valstybės, bet ir tai, kad jie visi yra mūriniai, šiandien apleisti arba prastos

būklės.

Dabartinės Baltarusijos arba Ukrainos teritorijose su Respublika susijusio paveldo būta gerokai daugiau nei Lietuvoje, tačiau Ukrainoje ir Baltarusijoje keliais dešimtmečiais anksčiau nei Lietuvoje carai ir sovietai įtvirtino savo valdžią ir iškart ėmėsi aktyvių veiksmų prieš Bažnyčią bei katalikiškąją aristokratiją, todėl paveldo būklė ten prastesnė nei Lietuvoje.

Ši paroda – fotografo ir leidėjo Raimondo Paknio parodų ciklo „Išlikęs laikas“ dalis. Vienas iš jos tikslų – plačiai visuomenei parodyti, kiek daug

Raimondo Paknio fotografijų paroda „Mūro istorijos. Nykstantis Abiejų Tautų Respublikos paveldas“ sulaukė didelio lankytojų susidomėjimo ir buvo viena geriausiai lankomų fotografijos parodų Valdovų rūmuose.

dabartinėse Baltarusijos ir Ukrainos žemėse yra su Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste ir Lenkijos Karalyste susijusių mūrinės architektūros paveldo objektų. Meniški, istorinės romantikos kupini vaizdai ragina atkreipti dėmesį į deformuotą ir su kiekviena diena vis labiau nykstantį senosios Respublikos architektūros paveldą: bažnyčias, koplyčias, vienuolynus, dvarų sodybas, pilis, rūmus, jų interjerus ir eksterjerus. Architektūros paveldas svarbus etniniu, istoriniu, meniniu, moksliniu, estetiniu požiūriais, aktualus norint išsamiau susipažinti su Abiejų Tautų Respublikos istorija ir palikimu. Fotografijos atskleidžia Lietuvos visuomenei svarbias paveldo nykimo ir jo išsaugojimo temas. Kartu ši paroda padeda puoselėti istorinę atmintį ir tautinę tapatybę.

Parodoje eksponuotos kelios pilių ir rūmų fotografijos, tačiau daugiausia čia sakralinių pastatų atvaizdų. Fotografijų objektų visuma atspindi Respublikos kultūrą, tautų ir tikėjimų įvairovę.

Sakralinio paveldo objektai beveik visi buvo sukurti stačiatikių gyvenamose žemėse. Šių objektų istorija iš esmės atspindi daugiau kaip pusę tūkstantmečio Lietuvos ir Lenkijos valdovų bei diduomenės vykdytos katalikybės plėtros rusėnų žemėse politikos rezultatus: stačiatikių gyvenamoje teritorijoje sukurtas tankus tinklas didelę meninę ir istorinę vertę turinčių katalikų bažnyčių bei katalikų valdomų pilių.

Paveldo objektų katalikiškas pobūdis iš esmės nulėmė liūdną jų likimą. Ilgainiui Baltarusijos ir Ukrainos žemėse katalikybė iš esmės prilyginta lenkiškumui, todėl, siautėjant carizmo, nacionalizmo, juolab komunistinio ateizmo apologetams, bažnyčios ir pilys buvo apleistos arba net tyčia naikinamos kaip „religinio fanatizmo“, „liaudies išnaudojimo“ ir „feodalinės santvarkos“ bastionai. Iš tų apylinkių iškelti ir žmonės, susiję su šiais paveldo objektais, – pilys iš katalikiškos lenkiškos kultūros aristokratų atimtos, bajorai, kunigai ir vienuoliai ištremti, daugelis lenkais save laikusių žmonių repatriavo į Lenkiją, o Ukrainoje kai kurios katalikų lenkų bendruomenės buvo tiesiog išžudytos, kaip atsitiko Červonohrade. Dauguma statinių po 1990 m. nebuvo grąžinti ik karo ir okupacijų juos valdžiusioms bendruomenėms arba asmenims. Jie ir dabartiniais savininkams nelengva našta, todėl tebėra apleisti.

Parodoje eksponuotose fotografijose matomos bažnyčios ir pilys išraiškingai pasakoja Lietuvos valdovų, didikų, dvasininkų, menininkų ir kitų visuomenės grupių istoriją. Štai Medžybižo pilį

XIV a. pastatė iš Gediminaičių dinastijos kilę kunigaikščiai Karijotaičiai, jie valdė ir Červonhrado pilį. Novomalino pilį pastatė Lietuvos didysis kunigaikštis Švitrigaila, Černelicios – iš Gediminaičių dinastijos kilę kunigaikščiai Čartoriskiai. Pilis valdė visoje Abiejų Tautų Respublikoje įtakingi grafai Chodkevičiai, Daugėlos, kunigaikščiai Liubomirskiai, Poninskiai, Potockiai, Seniavskiai bei kitų giminių atstovai; pas juos svečiavosi Lenkijos ir Lietuvos valdovai. Nuotraukose matomas bažnyčias fundavo arba donavo grafai Čackiai, kunigaikščiai Čartoriskiai, Jablonovskiai, Liubomirskiai, Pociejai, Puzynos, Sakavičiai, Tiškevičiai ir kt. Berestečko bažnyčią fundavo pats Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jonas Kazimieras Vaza.

Nemaža bažnyčių projektuotos, puoštos garsių Abiejų Tautų Respublikos baroko arba rokoko menininkų, tokių kaip Pranciškus Ksaveras Kulčickis (Franciszek Ksawery Kulczycki, 1738–1780), Vaitiekus Lenartovičius (Wojciech Lenartowicz, 1669–po 1713) ar Bernardas Meretynas (Bernard Meretyn, XVII a. pab.–1759). Fotografijose matomi objektai atskleidžia Lenkijos Karalystės bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės architektūros istoriją: pastatams būdingi gotikos, renesanso, baroko, rokoko, klasicizmo stilių bruožai.

Kalbant apie žydų paveldą reprezentuojančių sinagogų fotografijas, svarbu paminėti, kad šių šventovių architektūra buvo paveikta katalikų sakralinės architektūros tradicijos. Be to, Sokalio ir Pidhaičių (dab. Ukrainoje) sinagogos turėjo gynybinę paskirtį, o tai padėjo joms įsilieti į bendrą krikščionių valdomų valstybių sociopolitinę sistemą. XX amžiuje holokausto, sionizmo ir urbanizacijos procesų verpetuose išnyko sinagogas lankiusios bendruomenės, nyksta ir be šeimininkų likusios šventovės.

Abiejų Tautų Respublikos mūrinės architektūros paveldo objektai mums gali papasakoti tiek daug, kad netilptų ir į didelį tomą. Tad Valdovų rūmų muziejuje buvo galima atidžiai išsižiūrėti į pilių, rūmų ir šventovių fotografijas ir permąstyti šio vis dar egzistuojančio paveldo vietą mūsų istorinėje sąmonėje.

**Valdovų rūmų muziejaus
(Vytauto Abramausko) nuotraukos.**

MES IR PASAULIS

MARIJA AMALIJA SAKSĖ – ISPANIJOS KARALIENĖ IR LIETUVOS PRINCESĖ

Marija Amalija, dail. Louis Silvestre, Prado muziejus, Madridas.

Ne visi esame girdėję, tačiau Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir Ispanijos Karalystė yra sujungtos bendros istorijos, įamžintos Karališka sąjunga 1738 m. gegužės 9 d.

Būtent tą dieną Marija Amalija Saksė – Lenkijos Karaliaus ir Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio, Saksonijos kurfiursto Frederico Augusto II (1670-

1733) anūkė – susituokė su Ispanijos Karaliumi Karoliu (1716-1788) – Sicilijos ir Neapolio Karaliumi, kuris vėliau buvo karūnuotas Karoliu III.

Marija Amalija Saksė (1724-1760) yra dabartinio Ispanijos Karaliaus Felipe VI (Pilypas VI) aštuntos eilės senelė.

Karalienės Marijos Amalijos – karališkosios

Carlos III, dail. Anton Raphael Mengs, Prado muziejus, Madridas.

šeimoms atstovės gyvenimo istorija viena mažiausiai tyrinėtų Ispanijoje, nors šios karalienės gyvenimas neabejotinai turėtų būti peržiūrėtas iš naujo. Marijos Amalijos valdymas Neapolyje turėjo didžiulę įtaką. Karalienė per savo trumpą gyvenimą įrodė, kokia yra stipri, komunikabili ir savimi pasitikinti moteris. Ji sugebejo būti savarankiška, priimdama daugelį sprendimų be savo vyro pagalbos, nors tais laikais tai buvo ypatingai sunku.

Būsimoji Karalienė gimė 1724 m. lapkričio 24 d. Drezdeno pilyje, jai buvo duotas Marijos Amalijos Kristinos Pranciškos Javieros Floros Walburgos iš Saksonijos vardas.

Marija Amalija – Lenkijos Karaliaus ir Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio, Saksonijos kurfiursto – Augusto III-ojo (1696-1763) ir Marijos Žozefos Habsburgaitės, Austrijos erchercogienės, Saksonijos kurfiurstės ir Lenkijos karalienės (1699-1757) dukra.

Marija Amalija gimė vienoje iš seniausių dinastijų Europoje, vadinamoje *Casa de Wettin*, kurios kilmė ir ištakos siekia X a.

Jaunoji princesė augo tarp Varšuvos ir Drezdeno kilmingų šeimų kartu su savo broliais ir seserimis, tarp kurių labiausiai žinomos Marija Josefa (1731-1767), kuri ištėkėjo už Prancūzijos karaliaus Liudviko XIV sūnaus – Prancūzijos princo Luiso

(1729-1765), taip pat Marija Kunigunda (1740-1826) – Lenkijos, Lietuvos ir Saksonijos kunigaikštė, Eseno ir Torno princesė.

Tų laikų istorikai aprašo Mariją Amaliją kaip aukšto ūgio (pagal tą laikmetį), labai šviesios odos, šviesių plaukų ir nuostabiai gražių rudų akių merginą, kuri ypač domėjosi kultūra, o daugiausiai laiko skyrė meno pasauliui.

Apie žavią, charizmatišką princesę sklido kalbos iki pat Madrido, kur karalius Pilypas V (1683-1746) ir jo žmona Izabelė de Farnesio (1692-1766) jau rinko savo vyriausiajam sūnui Karlosui žmoną, būsimą Ispanijos Karalienę.

Dėl Marijos Amalijos ir Ispanijos Princo Karolio vestuvių buvo sutarta 1737 m. gruodžio 16 d. Vienoje.

Marijos Amalijos ir Karolio III vestuvės įvyko Italijoje. Beje, jaunieji iki vestuvių dienos vienas kitą pažinti turėjo galimybę tik iš tam specialiai tapytų portretų. Tuo metu karališkajai porai tebuvo vos 21 (Karoliui) ir 13 (Marijai Amalijai) metų.

Nepaisant to, kad dėl jų vestuvių buvo susitarta „nuotoliniu būdu“, teigiama, jog jaunoji karališkoji pora iškart pamilo vienas kitą. Abu vienodai mėgo medžioklę, todėl princesė dažnai vykdavo kartu su jaunuoju karaliumi į organizuotas medžiokles.

Marija Amalija aktyviai dalyvavo politinėje veikloje ir prisidėjo prie svarbių tų laikų politinių sprendimų. Būtent Amalijos sprendimu ir rūpesčiu buvo pastatyti karališkieji valdovų rūmai Palacio de Casento, Palacio de Portici, Palacio de Capodimonte, taip pat žymusis teatras San Carlo, kurių dėka Neapolis tapo didmiesčiu ir išpopuliarėjo, kaip kultūrinis centras visos Europos didikų tarpe.

Pora susilaukė trylikos vaikų. Pirmos gimė dukros, net penkios: Marija Izabelė (1740-1742), Marija Jozefa (1742-1742), Marija Isabelė (1743-1749), Marija Jozefa (1744-1801), Marija Luiza (1745-1792). Visi labai laukė sūnaus – sosto įpėdinio. Pagaliau 1747 m. gimė princas Pilypas, Kalabrijos Kunigaikštis (1747-1777). Tačiau pirmagimis turėjo psichinę negalią – sirgo įvairiomis nervų ligomis ir negalėjo paveldėti sosto. Jau kitais metais Princesė Marija Amalija pagimdė kitą sūnų – Princą Karlosą (1748-1819), kuris vėliau buvo karūnuotas Ispanijos Karaliumi (1748-1819).

Po Princo Karloso gimė dar keturi sūnūs: Fernando (1751-1825), Gabriel (1752-1788), Antonio Pascual (1755-1817) ir Francisco Javier (1757-1771).

Daug nėštumų, negyvų naujagimių labai pakeitė Marijos Amalijos būdą. Miela aukštuomenės dama, kuri kažkada atnešė gaivius pokyčius į

Neapolio gyvenimą, pavirto į tylią, sudirgusią, užsidariusią moterį. Sklido kalbos, kad Princesė net fiziškai smurtavo prieš savo aplinkinius. Nepaisant to, jos vyras Princas Karlos visada buvo šalia ir ją palaikė.

Kai vyresnieji Princo Karloso broliai – Luis I (1707-1724) ir Fernandas VI (1713-1759) mirė nesusilaukę palikuonių, Ispanijos Sostą perėmė Princas Karlosas – Marijos Amalijos vyras, kuris 1759 m. rugpjūčio 10 d. karūnuotas Ispanijos Karaliumi Karlos III.

Pora išvyko į Madridą. Karalienė ten buvo puikiai priimta Madrido aukštuomenės ir ispanų didikų. Tačiau jai stiprėjo depresija, o ūmus charakteris neleido prisitaikyti prie naujos šalies, jos tradicijų, klimato ir maisto. Be to, ji nekalbėjo ispaniškai ir viskas šioje šalyje jai darėsi svetima.

Nepaisant to, jos iniciatyva Madride buvo sukurtas vienas didžiausių porceliano fabrių Europoje – “Real Parque del Buen Retiro”. Būtent Karalienė Marija Amalija prisidėjo gerinant Ispanijos švietimo reformas, ji daug dėmesio skyrė šalies gydymo ir medicinos infrastruktūrai.

1760 m. rugpjūčio 27 d. Karalienė Marija Amalija nukrito nuo žirgo, susižeidė ir mirė. Jai buvo vos 35 metai.

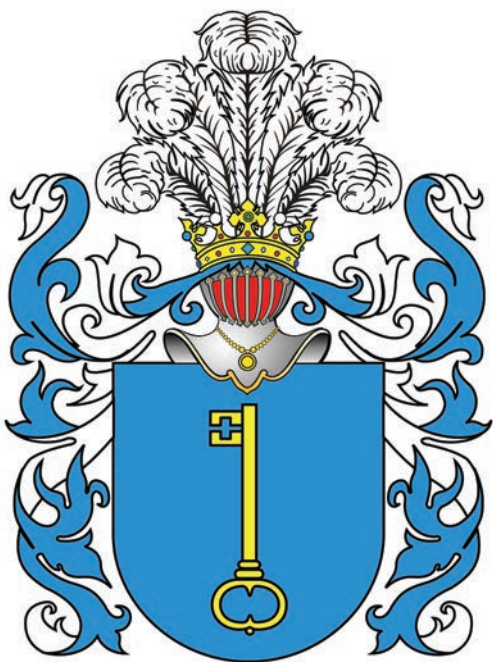
Marija Amalija, dail Giuseppe Bonito, Prado muziejus, Madridas.

Andres Fornes Redondo.

Karalienės palaikai iškilmingai palaidoti El Escorial vienuolyno karališkoje kriptoje, kuri yra 45 kilometrai nuo Madrido. Šioje istorinėje Ispanijos karalių rezidencijoje, šalia Marijos Amalijos amžino poilsio atgulė ir jos vyras Karalius Karlos III, miręs 1788 m.

*Už surinktą ir pateiktą medžiagą nuoširdžiai dėkojame Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos bičiuliui – Casamassima Kunigaikščiui, Neapolio Karalystės Mola Grafui, Lietuvos Respublikos Garbės Konsului Ispanijos Karalystėje **Andres Fornes Redondo**.*

Giminės herbas.

TAURAS BUDZYS: „LIETUVIAI – NE ŽYDŠAUDŽIŲ TAUTA“

Tai, ką savo iniciatyva, savo lėšomis ir laisvalaikio sąskaita atlieka architektas bajoras Tauras Budzys (h. *Jasieńczyk*), nusipelno ypatingo dėmesio. Jo rūpesčiu Pasaulio Tautų Teisuolių kapai pasipuošia išskirtiniu atminimo ženklu, kurį pats ir sukūrė. Jūsų dėmesiui – pokalbis su šiuo mūsų bendruomenės nariu.

Kad atlienate ypatingą misiją, pernai telefonu papasakojo žydų kilmės kaunietis. Kaip gimė idėja parengti atminimo ženklą ir jį tvirtinti ant žydus gelbėjusių žmonių antkapių?

Idėja gimė beklausant Rūtos Vanagaitės apie tai, kad mes esam žydšaudžių tauta. Mano giminėje yra Pasaulio Tautų Teisuolis, ir aš savęs žydšaudžiu nelaikau. Beklausant aukštų valdininkų, kad „šie žmonės yra mūsų tautos didvyriai ir mes turime daryti viską, kad...“, ir bevaikstant po Antakalnio kapines, kur pakeliui į Sausio 13-osios memorialą kiekvieną kartą praeidavau pro pediatro Petro Baublio kapą ir prisimindavau šį žmogų (mano močiutė jį pažinojo), jo žūties aplinkybes, o dar kai sužinojau, kad jis Pasaulio Tautų Teisuolis, tiesiog nusprendžiau, jog reikia kažką daryti. Nes tai, kad čia ilsisi tikrai iškilus žmogus, o to niekas nežino, yra neteisinga.

Esate vieno iš Pasaulio Tautų Teisuolio – kunigo Felikso Eremino – giminaitis. Papasakokite apie jį.

Feliksas Ereminas (1890-1962) kilęs iš Žemaitijos, iš Telšių apskrities. Augo penkių vaikų šeimoje. Vienas brolis tapo gydytoju, kitas mokytoju, o trečias kunigu. Dar buvo dvi seserys, kurios bėgdamos nuo sovietų atsidūrė JAV. Jaunystėje Feliksas irgi studijavo mediciną, bet negalėjo žiūrėti į

Tauras Budzys.

Pasaulio Tautų Teisuolio atminimo ženklas.

kraują ir studijas teko nutraukti. Tapęs kunigu beveik visą gyvenimą tarnavo Aukštaitijoje. Kupiškis, Rozalimas, Papilys, Subačius, Daujėnai – tai vis miesteliai, kuriuose jam teko kunigauti. Dirbdamas Daujėnų Švč. Jėzaus parapijoje išgelbėjo žydaite Rachelę Rozenbergaitę (1925-1987), ją pakrikštijo Reginos vardu, vėliau išleido į mokslus, mergina tapo akušere. Abi Reginos (Rachelės) dukros taipogi medikės. Pasaulio Tautų Teisuoliu kunigas F. Ereminas pripažintas jau po mirties – 2013 m.

Papilyje kunigas labai aktyviai prisidėjo prie bažnyčios atstatymo, dėl ko, kiek žinau, turėjo nemalonumų su sovietiniu saugumu. Mieliausias jo charakterio bruožas – kad jam buvo nesvetimi eilinių žmonių rūpesčiai ir džiaugsmai. Susirašinėdamas su giminėmis, aptaręs visus svarbius klausimus, atvirlaiškio gale, būdavo, ima ir parašo: „O aš jau turiu ridikėlių“...

Koks jis, tas simbolis-medalis? Ar jį kurdamas su kuo nors tarėtės, o gal turėjote pavyzdį? Jis visiems Teisuoliams vienodas, tik lentelė su konkrečiu vardu pavarde skirtinga? Kokių būdu tas ženklas pritvirtinamas?

Koks tas atminimo ženklas, gerai matosi nuotraukoje. Taip, jį kurdamas tariausi su skulptoriais Jonu Gensevičiumi ir Antanu Šėmiu, su YAD-VASHEM institucija Izraelyje, Lietuvos žydų muziejumi. Su skulptoriais ne tik tariausi, bet, pavyzdžiui, Jonas nulipdė rankų maketą, Antanas sumodeliavo užrašus. Kol kas jis visiems vienodas, bet mano planuose yra dar mažiausiai dviejų skirtingų ženklų pagaminimas lenkų ir rusų tautybių

Pasaulio Tautų Teisuoliams. Piešinys būtų tas pats, tik pasikeistų „ATA“ simbolika ir atsirastų užrašai lenkų ir rusų kalbomis. Ant ženklo nėra vardo ar pavardės, jie yra ant antkapių.

Kitoje ženklo pusėje pritvirtinti du keturių milimetrų skersmens ir trisdešimtys milimetrų ilgio to paties metalo strypeliai su įražom, panašiai kaip varžtai. Paminkle gręžiamos dvi atitinkamo ilgio ir diametro kiaurymės, kurios užpildomos švedų gamybos inkasavimo mase ir į jas įsistato tie strypeliai.

Ant kieno antkapio pritvirtinote pirmąjį atminimo ženklą?

Ant savo giminaičio kunigo. Su ta mintim, kad, jei sugadinsiu, nebus kam barti.

Ar tarp Pasaulio Tautų Teisuolių yra ir bajorų?

Taip. Pavyzdžiui, Kazimieras ir Julija Dimšos, palaidoti Klėriškės kapinėse.

908 Lietuvos piliečiai pripažinti Pasaulio Tautų Teisuoliais. Dauguma iš jų mirę. Kiek antkapių jau papuošėt atminimo ženklais?

Šiai dienai esu pritvirtinęs 59 ženklus. Antkapių mažiau, nes kartais ant vieno antkapio tvirtinu po du ženklus. O esu identifikavęs jau per 70 teisuolių. Deja, kai kurių kapo nėra. Pavyzdžiui, Bronislavos Pajėdaitės, mirusios Kauno sovietiniam saugume. Jos kūnas giminėms nebuvo grąžintas ir palaidojimo vieta nežinoma.

Kai pasirodys šis žurnalo numeris, atminimo ženklų pritvirtinta bus tikrai gerokai daugiau (pokalbis užrašytas liepos viduryje – L. P.-K.).

Prieš tvirtindamas ženklą turbūt susitinkate su Teisuolio artimaisiais? Ar visi geranoriškai priima tokį pasiūlymą?

Būtinai arba susitinku su giminėm, arba bendraujam telefonu ar e-mail pagalba. 99 procentai geranoriškai priima šią idėją.

Kiek žmonėms tai kainuoja?

Nieko nekainuoja. Darau tai iš savo lėšų. Kartais pavyksta rasti rėmėjų, kurie prisideda prie šios iniciatyvos.

Tarp Pasaulio Tautų Teisuolių nemažai kunigų, yra ir vienuolių. Su kuo tariatės ant jų antkapių tvirtindami atminimo ženklus?

Kunigo Felikso Eremino kapas Daujėnų kapinėse.

Kreipiausi į Lietuvos vyskupų konferenciją, o ši savo suvažiavime palaikė mano iniciatyvą ir išdavė tai patvirtinantį raštą.

Jūsų atminimo ženklas puošia ir žymiojo keliautojo Antano Poškos amžino poilsio vietą. Kokio jo priešistorija?

Taip, Antanui Poškai irgi esu pritvirtinęs ženklą. Ieškant jo giminių, surasti jo dukrą padėjo baikeriai. Jie nuo senų laikų palaikė ryšius su A. Poška. Labai apsidžiaugiau ant paminklo radęs lentelę su užrašu „Paminklas atstatytas Lietuvos baikerių kongreso nutarimu“. Supratau, kad Lietuvoje dar yra žmonių, kuriems „ne vis vien“. Šaunuoliai baikeriai!

Iki šiol nė vienas toks ženklas nuo kapavietės nedingo?

Ačiū Dievui, ne. Jis ne iš brangaus metalo, be to, labai stipriai pritvirtinamas.

Idėja uždėti atminimo lenteles, regis, ne vienintelė. Kiek žinau, ruošiate ir internetinį katalogą. Kodėl? Kokią informaciją planuojate pateikti tame puslapyje?

Taip, internetinis puslapis jau veikia. Jame be visiems jau žinomos informacijos dar talpiname antkapio fotografiją ir tikslią schemą su koordinatėmis, kur yra pats kapas. Nes „šie žmonės mūsų tautos didvyriai“, o mes net nežinome, kur jie palaidoti. Kažkam turi būti gėda! Dar prašome giminių, kad jie ką nors parašytų savais žodžiais, kad būtų ne tik sausa statistika – gimė, mirė. Juk visų pirma Pasaulio tautų teisuoliai irgi buvo gyvi žmonės. Su savo vargais, rūpesčiais ir laimėm.

Papasakokite apie savo protėvių bajorišką praeitį.

Iš protėvių bajoriškos praeities man įdomiausias toks faktas, kad iki 1830 metų visa giminė

Antano Poškos kapas Vilniuje, Antakalnio kapinėse.

buvo susitelkusi palei Novo Aleksandrovska – taip mandriai prie caro vadino Zarasus. O maždaug nuo 1870 metų be jokių paaiškinimų ar užuominų, kas atsitiko per garsiuosius sukilimus, giminės likučiai atsiranda vienkiemio tipo dvarelyje Žemaitijoje, netoli Žarėnų. Tie keturiasdešimt istorijos metų – mįslė.

Kas Jums bajorystė? Kaip seniai dalyvaujate LBKS veikloje? Ar ji Jus patenkina? Į ką siūlytumėte atkreipti didesnę dėmesį?

Man bajorystė – galimybė kartu su bendraminčiais padaryti kažką gero Tėvynei. LBKS veikloje esu apie penkiolika metų. Didžiausią dėmesį mums, kaip ir visai šaliai, reiktų atkreipti į mūsų jaunimą.

Iš profesijos Jūs architektas. Pristatykite savo įdomiausius darbus.

Paminėsiu tris. Tai – poilsio namų „Žuvėdra“ Palangoje trečiojo korpuso rekonstrukcija. To su špiliu. Dar – Vabalninko prekybos centras. Tas, kuris kitoj aikštės pusėj prieš bažnyčią. Na ir dar vieną išskirsiu – poilsio namų kompleksą „Žiogelis“ prie Sartų ežero.

Kalbėjosi
Leonas Peleckis-Kaktavičius

Nuotraukos iš Tauro Budzio asmeninio archyvo.

BAJORAI IR ŠIANDIENA

Jonas VIDUGIRIS

TAURAGĖS INDUSTRINIS PARKAS – PAVYZDYS, KAIP IDĖJA IR NUOSEKLUS DARBAS GALI KEISTI REGIONĄ

Stankų šeima, „Lodzia“ herbo bajorai, 2005 metais įkūrė pirmąjį Lietuvoje privatų Tauragės industrinį parką.

Nuoseklią plėtrą vykdančias privatus Tauragės industrinis parkas (TIP) pastaruoju metu sulaukia vis daugiau investuotojų dėmesio. Čia veikiančios Australijos-JAV, Švedijos, Danijos, Norvegijos bei lietuviško kapitalo įmonės nuolat plečiasi. Didinamas gamybinių patalpų plotas, investuojama į modernią techniką, kuriamos naujos darbo vietos. Šiuo metu TIP įmonės vykdo veiklą daugiau kaip 50.000 kvadratinėmis metrų patalpų, dar daugiau ploto yra numatyta plėtrai.

2018 metais vienai skandinavų kapitalo bendrovei pastatytas naujas cechas, kuriame čia veikianti gamybos įmonė sumontavo ketvirtosios pramonės revoliucijos įrenginį – robotizuotą dažymo liniją. Kitas investuotojas perkėlė dvi gumos produktų gamybos linijas, prie kurių jau plūša keliasdešimt tauragiškių. Trečiajam paruoštas sklypas su infrastruktūra, kur gamybos įmonė planuoja plėtrą artimiausiu metu. „Iš viso šiandien čia veikiančiose įmonėse dirba apie tūkstantis tauragiškių, vien per pastaruosius ketverius metus jos sukūrė keturis šimtus naujų darbo vietų,“ – pasakoja šeimos valdomo industrinio parko įkūrėjas Antanas Stankus.

TIP įsikūrusios įmonės savo darbuotojams per metus išmoka apie 13 mln. Eur darbo užmokesčio. Vidutiniai darbuotojų atlyginimai čia didesni nei kitur Tauragėje, jie viršija ir Lietuvos vidurkį, kurį skelbia Statistikos departamentas. Pramonės zonoje

Tauragės industrinis parkas.

Bajorų šeima - Tauragės apskrities bajorų draugijos vadas Antanas Stankus su žmona Birute, sūnumis Linu ir Dariumi LR Prezidentės Dalios Grybauskaitės draugėje.

dirbančių darbuotojų sumokėti mokesčiai rajono biudžetą papildė apie 1,4 mln. Eur per metus.

TIP nuolat investuoja į infrastruktūrą. 2018 m. kartu su savivaldybe investuota į dalies Tvenkinių gatvės asfaltavimą, kur ruošiamas sklypas plėtrai. TIP valdanti UAB „Švytis“ investavo per 30 tūkst. Eur, už kuriuos sutvarkė apleistą savivaldybės sklypą Pramonės gatvėje, įrengė aikštelę, kuria nuo šiol gali naudotis tauragiškiai.

Pastaruosius keletą metų Tauragės rajono savivaldybė investuoja į pramonės teritorijas – sutvarkyti dviračių ir pėsčiųjų takai, kurie

labai svarbūs darbuotojams, baigiama įrengti lietaus nuotekų sistema, gerinama kelių būklė. Didžiausią įspūdį investuotojams palieka teigiamas savivaldybės požiūris, greitas dokumentų paruošimas ir geranoriškas bendrų sprendimų ieškojimas. Investuotojai gali pasinaudoti Tauragės rajono savivaldybės nustatytais skatinamosiomis tvarkomis, kai, atitikus reikalavimus, investuotojai atleidžiami nuo žemės mokesčio, žemės nuomos mokesčio ar nekilnojamojo turto mokesčio. Pastaruoju metu sukurta papildomų paskatų investuotojams.

Tauragės industrinis parkas remia įvairius socialinius projektus, kurie apjungia pramonę, kultūrą, meną ir Tauragės bendruomenę. TIP nuo pirmųjų idėjų remia Liudo Mikalausko organizuojamą tarptautinį Tauragės muzikos festivalį, tarptautines Tauragės džiazo dienas, įvairius sporto renginius, parodas. Bendrovė yra socialinio išeivijos lietuviams skirtą projekto „Back ToLt“ rėmėja.

Tauragės industriniame parke lankėsi LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Prezidentė davė startą kampanijai „Globali Tauragė“, kuri buria emigracijoje gyvenančius tauragiškius ir kviečia juos grįžti namo. Parko įkūrėjas džiaugiasi, kad apie 150 tauragiškių, kurie dirba TIP veikiančiose įmonėse, yra grįžę iš emigracijos.

Tauragės industriniame parke. Iš kairės: TIP įkūrėjas Antanas Stankus, UAB „Ansell Protective Solutions Lithuania“ generalinė direktorė Daivutė Kriščiūnienė, Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Tauragės rajono savivaldybės meras Sigitas Mičiulis.

Virginija ŠIUKŠČIENĖ

Šiaulių „Aušros“ muziejaus direktoriaus pavaduotoja

BAJORŲ OKULIČIŲ DVIEJŲ KARTŲ DOVANOS ŠIAULIŲ „AUŠROS“ MUZIEJUI

Muziejai didžiuojasi galėdami saugoti išskirtines privačių asmenų dovanas. Tuo pasigirti gali ir Šiaulių „Aušros“ muziejus. 1923 m. įkurto muziejaus rinkinių pagrindą sudarė jo steigėjų dovanos – šiek tiek daugiau nei 400 vnt. muziejinių vertybių. Tarpukariu muziejus buvo turtinamas per etnografines ir archeologines ekspedicijas surenkamomis muziejinėmis vertybėmis, privačių asmenų dovanomis. 1940 m. muziejaus rinkiniai buvo papildyti muziejinėmis vertybėmis iš nacionalizuotų dvarų. Šis faktas iliustruoja tuometinės sovietinės valdžios vykdytą politiką. Guodžia tai, kad vertybės nebuvo sunaikintos, jos buvo išsaugotos ir yra prieinamos ir tyrinėtojams, ir plačiajai visuomenei. Šiandien muziejų pasiekia lietuvių iš viso pasaulio kūrybinis palikimas, įvairios sukaupotos kolekcijos, archyvai. Didžiausią dovaną muziejus yra gavęs

Jono Okuličiaus „Aušros muziejui“ dovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus (1576–1586) Stepono Batoro (1533–1586) portretas. Nežinomas dailininkas, XVIII a. pab.–XIX a. pr. ŠAM D-T 503.

iš garsios šiauliečių Kazimiero ir Stanislavos Venclauskių šeimos palikuonių – 1991 m. jų dukros Gražbylė ir Danutė padovanojo 1927 m. statytus tėvų namus (architektas Karolis Reisonas), kuriuose nuo 1953 m. įsikūręs „Aušros“ muziejus. Šiuo metu šis muziejaus padalinys baigiamas restauruoti, jame bus įrengta miesto istorijos ekspozicija.

Šiame straipsnyje pristatysime garsios senos bajorų giminės – Okuličių – dviejų kartų atstovų dovanas „Aušros“ muziejui.

Pasak legendos, Okuličiai pasižymėjo Žalgirio mūšyje, už ką buvo apdovanoti žemės valdomis, bajoro titulais ir herbu, kuriame puikuoja kovos kirvis okša (lenk. – oksza). Okuličiams priklausęs Latavėnų dvaras (Anykščių r.) istoriniuose dokumentuose minimas nuo 1596 m.

2019 m. rugpjūčio 16 d. „Aušros“ muziejuje lankėsi Latavėnų dvaro savininko Jono Okuličiaus (1904–1988) sūnus Janas Okuličius (Jan Okulicz) su būreliu bičiulių. J. Okuličius gyvena Lenkijoje, Gdynėje. Tai buvo ne pirmas jo apsilankymas „Aušros“ muziejuje. 2014 m. jis buvo atvykęs apžiūrėti dar 1933 m. jo tėvo J. Okuličiaus „Aušros“ muziejui dovanotos Lietuvos Didžiųjų kunigaikščių ir Lenkijos karalių portretų kolekcijos. Šis faktas paskatino pasidomėti, kodėl Latavėnų dvaro

Jono Okuličiaus „Aušros muziejui“ dovanotas paskutinio Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus (1764–1795) Stanislovo Augusto Poniatovskio (1732–1798) portretas.

Nežinomas dailininkas, XVIII a. pab.–XIX a. pr. ŠAM D-T 496.

savininkas paveikslus dovanojo būtent „Aušros“ muziejui.

Muziejaus įkūrėjo Pelikso Bugailišio (1883–1965) prisiminimuose „Gyvenimo vieškeliais“ aptinkame liudijimų, kad jis buvo gerai pažįstamas su Jono Okuličiaus tėvais – patriotiškai nusiteikusių bajorų – inžinieriaus Kazimiero Okulčiaus (1869–1921) ir bajorės, aktyvios visuomenininkės Juzefos Povickaitės-Okulicienės (1875–1935) – šeima¹. P. Bugailišis šią šeimą apibūdino taip: J. Povickaitė-Okulicienė „buvo aktinga 1905 m. revoliucijos veikėja ir iškili liaudies švietimo bei socialinio aprūpinimo darbuotoja, įsteigusi ir visokiais būdais palaikiusi bei rėmusi liaudies mokyklą bei senelių ir vargšų prieglaudą, kuria iki savo mirties rūpinosi kaip savąja šeima. Jos vyras, inžinierius, demokratas, taip pat sutapęs su liaudimi, nesidrovėjo ir juodo žemės darbo“². Žinoma, kad ir teisininkas P. Bugailišis, ir inžinierius K. Okuličius, kilę iš tos pačios tuometinės Ukmergės apskr., aukštuosius mokslus baigė Peterburge, bet ne tuo pačiu metu. P. Bugailišis studijavo Peterburgo universitete, o K. Okuličius – Peterburgo inžinerijos institute. Kaip socialdemokratas, K. Okuličius dalyvavo 1905

m. revoliuciniuose įvykiuose, už tai buvo įkalintas Sankt Peterburgo Petropavlovsko tvirtovėje, paskui trejiems metams ištremtas į Rusijos gilumą. Grįžęs į Lietuvą, jis organizavo kelių tiesimą.

Ir P. Bugailišis, ir K. Okuličius buvo išskirtinio Lietuvos istorijos įvykio, nutiesusio kelią į valstybės nepriklausomybės paskelbimą – Vilniaus konferencijos – dalyviai³. P. Bugailišis mini, kad K. Okuličius dalyvavo ir konferencijos organizaciniame darbe: „1917 m. rugpjūčio 1–4 d. Vilniuje vyko Organizacinio komiteto posėdžiai, juose dalyvavo arti 20 asmenų, tarp jų: J. Šaulys, A. Smetona, kun. V. Mironas, kun. Alekna, kun. J. Staugaitis, vysk. administratorius Stachauskas, kun. Turauskas, dr. Jokantas, Telšių dvarininkas S. Narutavičius, evang. kun. J. Šernas, Gineitis, adv. B. Dirmantas, inž. Okuličius, P. Klimas, inž. S. Kairys ir kiti“⁴. K. Okuličius atstovavo kairiajam Organizacinio komiteto sparnui⁵, dalyvavo Valstybės Tarybos rinkimuose, vėliau jai talkino, organizavo savivaldybių veiklą.

Tad visiškai tikėtina, kad P. Bugailišis ir K. Okuličius, būdami kairiosios pakraipos visuomenės veikėjai, galėjo ne tik susitikti, bendrauti, bet ir bičiulautis. Apie jų bičiulystę, tikėtina, žinojo ir K. Okuličiaus sūnus Jonas. Jo apsisprendimui padovanoti kolekciją „Aušros“ muziejui įtakos galėjo turėti ir motinos sesers Felicijos Povickaitės-Bortkevičienės darbo ir asmeniniai ryšiai su P. Bugailišiu. Visuomenininkę F. Bortkevičienę prisiminimuose P. Bugailišis mini dažnai⁶, tad ir šios galimybės atmesti negalime. Beje, apie tokią galimybę užsimena ir menotyrininkė Lijana Birškytė-Klimienė, tyrinėjusi Latavėnų dvaro karalių portretų kolekciją⁷.

Prieškarinėje muziejaus eksponatų apskaitos knygoje yra įrašai apie valdovų portretų kolekciją.⁸ Joje nurodyta, kad paveikslai gauti 1933 m. rugsėjo 10 d. „iš Jono Okuličiaus Latavėnų dv. Troškūnų v. Panevėžio ap.“⁹ Paveikslų būklė apibūdinta kaip patenkinama, nurodomi dažų bei drobės pažeidimai.

Kokiais keliais valdovų portretai atsirado Latavėnų dvare, nėra žinoma. Patekusi į „Aušros“ muziejų, kolekcija buvo eksponuota 1933 m. įrengtoje ekspozicijoje pastate Aušros alėjoje.¹⁰

3 Sąrašas: Vilniaus konferencijos dalyviai. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/S%C4%85ra%C5%A1as:Vilniaus_konferencijos_dalyviai. Žiūrėta 2019-08-23.

4 Bugailišis P., *Gyvenimo vieškeliais*, p. 209.

5 Klimas P., *Dienoraštis, 1915-12-01–1919-01-19*, Chicago, 1988, p. 182 [1917-08-01 įrašas].

6 Bugailišis P., *Gyvenimo vieškeliais*, p. 129, 131, 144, 152, 155, 156, 162, 163, 198, 199, 215, 217, 220, 280, 311, 338, 343.

7 Birškytė-Klimienė L. Istorinis portretas provincijos dvare, *Provincijos dvaras. XVIII–XIX a. istorinis portretas ir taikomoji dailė Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkiniuose*, sud. L. Birškytė-Klimienė, V. Poškus, V., 2005, p. 11–15.

8 Pirmą senoji knyga, Šiaulių „Aušros“ muziejus, p. 68–71.

9 *Ten pat*, p. 68, 69.

10 Bugailišis P., *Gyvenimo vieškeliais*, p. 388.

1 Bugailišis P., *Gyvenimo vieškeliais*, Šiauliai, 1994, p. 135, 155–156, 209.

2 *Ten pat*, p. 155–156.

Janas Okuličius „Aušros“ muziejuje prie tėvo dovanotų paveikslų kolekcijos. 2019-08-16. Fotografavo Jolita Kirkilaitė.

Paveikslai ne kartą restauruoti. Rusiški įrašai vieno iš portretų nugarinėje pusėje skalbia, kad paveikslas buvo restauruotas 1943 m. Tuomet visų portretų drobės buvo priklijuotos prie kartono ir prikaltos prie porėmio. 1986, 1995–1996 m. buvo atnaujinta keletas paveikslų, tačiau didžioji jų dalis buvo restauruota 2000–2001 m. P. Gudyno muziejinių vertybių restauravimo centre Vilniuje. Nuo 2002 m. gegužės 15 iki 2003 m. sausio 5 d. paveikslai buvo rodomi parodoje „Provencijos dvaras. XVII–XIX a. istorinis portretas ir taikomoji dailė Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkiniuose“, eksponuotoje Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Nuo 2003 m. kolekcija eksponuojama Chaimo Frenkelio vilos ekspozicijoje „Provencijos dvaras ir miestas“. Ją sudaro 16 stilistiškai vieningų paveikslų, kurių technologiniai tyrimai parodė, kad jie nutapyti ne anksčiau kaip XVIII a. Panaši visų paveikslų tapymo technologija leidžia daryti išvadą, kad paveikslai nutapyti vieno dailininko. Kolekcijos paveiksluose chronologine tvarka vaizduojami: Vladislovas Uolektinis (1260/61–1333), Lenkijos didysis kunigaikštis (1296–1300) ir karalius (1306–1333); Kazimieras Didysis (1310–1370), Lenkijos karalius (1333–1370); Liudvikas Didysis (1326–1382), Vengrijos (1342–1382) ir Lenkijos (1370–1382) karalius; Jogaila (apie 1351–1434), Lietuvos didysis kunigaikštis (1377–1381; 1382–1392) ir Lenkijos karalius (1386–1434); Vladislovas Varnietis (1424–1444), Lenkijos (1434–1444) ir Vengrijos (1440–1444) karalius; Kazimieras (1427–1492), Lietuvos didysis kunigaikštis (1440–1492) ir Lenkijos karalius (1447–1492); Jonas Albrechtas (1459–1501), Lenkijos karalius (1492–1501); Henrikas Valua (1551–1589), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1573–1574),

Jano Okuličiaus dovana – sidabrinis medalis, skirtas Aušros vartų Dievo motinai. Fotografavo E. Tamošiūnas.

Prancūzijos karalius (1574–1589); Steponas Batoras (1533–1586), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1576–1586), Transilvanijos vaivada (1571–1576); Zigmantas Vaza (1566–1632), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1587–1632), Švedijos karalius (1592–1599); Vladislovas Vaza (1595–1648), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1632–1648); Jonas Kazimieras Vaza (1609–1672), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1648–1668); Mykolas Kaributas Višnioveckis (1640–1673), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1669–1673); Jonas Sobieskis (1629–1696), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1674–1696), Lietuvos didysis etmonas ir maršalka (1668); Augustas III (1696–1763), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1733–1763), Saksonijos kurfiurstas (1696–1763); Stanislovas Augustas Poniatovskis (1732–1798), paskutinis Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1764–1795). Kaip matome, tai yra ne visi Lietuvos ir Lenkijos valdovai. Kas lėmė pasirinkimą vaizduoti išvardintus, nėra aišku. Gal buvo nutapyti visi, o išliko tik 16? Tokią prielaidą daryti leidžia faktas, kad muziejui dovanota 18 paveikslų, iš kurių 2 neišliko¹¹. Paveiksluose valdovai nutapyti tamsiame fone, pavaizduoti pagal XVII–XVIII a. Lietuvos ir Lenkijos valstybėje įsigalėjusias

¹¹ Pirma senoji knyga, p. 68–69, 71.

Jano Okuličiaus dovanotos kolekcijos. Fotografavo Edvardas Tamošiūnas.

pusiaufigūrių ir biustinių portretų komponavimo schemas: portretuojamasis pavaizduotas iki krūtinės, *en face*, trimis ketvirčiais pasukta galva. Paveiksluose gausu įrašų apie valdovo nuopelnus valstybei. Įrašai rašyti senąja XVIII a. lenkų kalba. Kaip ir patys portretai, jie galėjo būti nukopijuoti, nes neišvengta klaidų – tiek istorinių, tiek gramatinių. Nukopijuotų Latavėnų rinkinio valdovų portretų tikslus analogus nustatyti nėra paprasta, nes kai kurie jų, ypač ankstyvieji, turėjo po keletą skirtingų ikonografinių tipų. O ir jais dailininkas nesekė paraidžiui. XVIII a. plito tradicija kaupti paveikslus, kaip istorines iliustracijas, o Abiejų tautų respublikai žlugus, jie įgavo papildomą – buvusio valstybingumo atminimo reikšmę. Valdovų portretų galerijomis didžiutasi ne vien karalių rūmuose, jų būta rotušėse, dvaruose. Paprastai galerijoms portretų kopijas darydavo vietos dailininkai, nes užsakyti paveikslus pas garsius dailininkus buvo pakankamai brangu. Daugelis dvaruose buvusių kolekcijų žuvo istorijos audrose, tuo tarpu Latavėnų dvaro portretai, padovanoti „Aušros“ muziejui, išliko.

Kolekcijos dovanotojo sūnui J. Okuličiui patiko „Aušros“ muziejus, pagarbiai eksponuotos jų šeimos relikvijos. Tai įkvėpė jį atvežti ir padovanoti „Aušros“ muziejui savo sukauptą šiuolaikinių kolekcinų monetų ir medalių rinkinį. Iš viso dovanota 251 vnt. sidabrinių, auksinių ir paausiuotų monetų ir medalių. Dovaną sudaro monetų ir medalių rinkiniai ir atskiri medaliai bei monetos. Minėtini: 17 sidabrinių ir 1 auksinio medalių, skirtų popiežiui Jonui Pauliui II, kolekcija, 13 paausiuotų medalių, skirtų II pasaulinio karo mūšiams, vykusiems Lenkijoje, kolekcija, 24 sidabrinių ir paausiuotų medalių, skirtų Lenkijos valdovams, kolekcija (paralelė su Lenkijos valdovų portretais), 49 paausiuotų 1 dolerio monetų, skirtų JAV prezidentams, kolekcija, sidabrinis medalis, skirtas Aušros vartų Dievo motinai, paausiuotų

medalių, skirtų 7 pasaulio stebuklams ir Naujiesiems septyniems pasaulio stebuklams, kolekcijos ir kt. Dovanos piniginė vertė – daugiau nei 7 000 Eur. Bet tai kur kas daugiau. Tai yra garsios giminės istorinės atminties puoselėjimas, jos tąsa ir prasmingas taurios geradarystės pavyzdys. Kolekcija svariai papildys „Aušros“ muziejaus numizmatikos ir faleristikos rinkinius, ji bus išsamiai aprašyta ir paskelbta Lietuvos integralioje muziejų informacinėje sistemoje (adresu www.limis.lt joje jau galima rasti informaciją apie valdovų portretų kolekciją).

Dar keletas faktų apie dovanotoją. Janas Okuličius gimė 1946 m. Lietuvoje, Latavėnuose, kur šeima ūkininkavo. 1948 m. tėvai Kazimieras ir Juzefa Okuličiai su 5 vaikais – Algirdu, Steponu, Kazimieru, Jonu (Janu) ir Felicija buvo ištremti į Sibirą, Krasnojarsko kraštą. Gyveno Manos rajono Orešnos gyvenvietėje, dirbo žemės ūkyje. Tremtyje išbuvo iki 1956 m. Iš tremties Okuličiai paleisti be teisės grįžti į Lietuvą, todėl emigravo į Lenkiją, apsigyveno Gdynėje. Visi šeimos nariai dirbo sunkius fizinius darbus. Tėvas J. Okuličius mirė 1988 m., palaidotas Gdynės kapinėse. Sūnus Janas dirbo Gdynės laivų statykloje, šiuo metu yra aktyvus Lenkijoje veikiančios buvusių tremtinių – Sibiriečių – sąjungos narys. Vasaromis lankosi Lietuvoje, aplanko buvusią gimtinę, šeimos narių kapus Troškūnų kapinėse. Nuo šiol dažniau lankysis ir „Aušros“ muziejuje, kuriame saugomos jau dviejų bajorų Okuličių kartų dovanos.

Populiariausi vardai

MOKSLAS

KOKIAIS VARDAIS VADINO GARDINO PAVIETO VYRUS BAJORUS 1567 METŲ DOKUMENTE

Doc. dr. Jūratė ČIRŪNAITĖ
Rudnica h. bajorė

Šis straipsnis – trečiasis iš straipsnių ciklo apie 1567 metų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės surašymo Gardino pavieto bajorų vardyną. Žurnale „Lietuvos bajoras“ 2017 m. buvo publikuotas šio ciklo straipsnis „Kaip 1567 m. vadino Gardino pavieto vyrus bajorus“, o 2018 m. – straipsnis „Kokiais paveldimais ir kokiais lietuviškais asmenvardžiais vadino Gardino pavieto bajorus 1567 metais“.

Šiame straipsnyje tiriami 1567 m. Gardino pavieto vyrų bajorų vardai. Vardai vardų sąrašė metrikuoti – skliaustuose nurodytas šaltinio puslapis. Šaltinis parašytas rusėnų kalba¹. Iš kai kurių vardų pavartojimo formų galima nustatyti jais užrašytų asmenų konfesiją ir tautybę. Kai kurie šventųjų vardai būdingi tik vienai, o ne kitai konfesijai (katalikų arba stačiatikių) ir su ja siejami etninei grupei (lietuviams arba rusėnams).

1567 m. Gardino pavieto registre užrašyti 649 vyrai bajorai, iš jų su vardais – 640 asmenų. Vienas iš jų užrašytas su dviem vardais (XVI a. tai buvo retenybė). Skirtingų vardų – 131, jie pavartoti 641 kartą.

1. Jonas² – 11,7 proc. (75), 2. Stanislovas – 5,9 proc. (38), 3. Grigalius – 4,4 proc. (28), 4. Mikalojus – 4,2 proc. (27), 5. Matas/Motiejus – 3,9 proc. – (25), 6–7. Andriejus, Bazilijus – po 3,7 proc., 8. Petras – 3,3 proc. (21), 9–10. Povilas (Paulius), Simonas – po 3,1 proc. (20), 11. Martynas – 3 proc. (19), 12. Jokūbas – 2,8 proc. (18), 13–14. Steponas, Teodoras – po 2,5 proc. (16), 15. Mykolas – 2,4 proc. (15), 16. Laurynas – 1,7 proc. (11), 17. Jurgis – 1,4 proc. (9), 18–20. Baltramiejus, Ščas(t)nas, Vaitiekus – po 1,3 proc. (8), 21. Bogdanas – 1,1 proc. (7), 22. Timotiejus – 0,9 proc. (6), 23–28. Atanazas, Eustatijus, Gabrieliū, Maksimas, Nikita, Ždanas – po 0,8 proc. (5), 29–34. Adomas, Aleksandras, Ignacijus, Jermolajus, Leonas, Vaclovas – po 0,6 proc. (4), 35–45. Aleksiejus, Boguslovas, Danielius, Demetrijus, Joanikijus, Kalinikas, Morkus, Parfenijus, Pilypas, Silvanas, Tomas – po 0,5 proc. (3), 46–69. Ambraziejus, Antipa, Benediktas, Borisas, Dionyzas, Dorotėjas, Gerasimas, Hiacintas, Izidorius, Jaroslavas, Kasparas, Kiprijonas, Klimantas, Kornelijus, Kristoforas, Lukas, Makarijus, Naumas, Nestoras, Prokopijus, Romanas, Sebastijonas, Valentas, Valentinas – po 0,3 proc. (2).

Krikščioniški vardai

Užrašyti 103 krikščioniški vardai³. Jie pavartoti 603 kartus. Tai yra 94,1 proc. visų vardų pavartojimo atvejų. Vardai buvo užrašomi kanoninėmis arba liaudinėmis formomis. Liaudinės vardų formos galėjo labai skirtis nuo kanoninių. Kanoninių ir liaudinių formų pavartota panašiai: šiek tiek daugiau liaudinių – 50,25 proc. (303) negu kanoninių – 49,75 proc. (300).

Vien kanoninėmis formomis užrašyti 33 vardai: Audijus (Овдей), Abraomas (instr. sg. Абрамомъ), Adomas (Адамъ), Aleksiejus (Алексей, Олексей), Ambraziejus (Амбброжей), Antanas (gen. sg. Анто́на), Antipa (Ан[г]лина), Blažiejus (Блажей), Bogdanas (Богданъ), Borisas (Борысь), Dovydas (Давыдъ), Eumenijus (Евменей), Gerasimas (Гарасимъ, Герасимъ), Glebas (acc. sg. Глеба), Jokūbas (Якубъ, Яковъ), Karpas (Карпъ), Kasparas (Каспоръ), Kosmas/Kuzmas (Кузма), Leonas (Левонъ, Левъ), Lukas (Лукашъ),

² Vardai populiariausių vardų poskyryje pateikiami dabartinei lietuvių kalbai būdinga kanonine forma. Jeigu būtų rašoma tam metui būdinga kanoninė forma, dažnu atveju tektų rašyti du variantus – rytietišką ir vakarietišką.

³ Vardų sąrašas su visomis pavartotomis vardų formomis pridodamas straipsnio gale.

¹ Iš rusėnų kalbos vėliau kilo baltarusių ir ukrainiečių kalbos.

Maksimas (*Максимъ*), Martynas (*Мартинъ*), Naumas (*Наумъ*), Petras (*Петръ*), Povilas/ Paulius (*Павель*), Romanas (*Романъ*), Teodosijus (*Феодосей*), Tichonas (acc. sg. *Тихона*), Titas (*Титъ*), Urbonas (*Урѣбанъ*), Valentas (*Валентый*), Valentinus (*Валентынъ*), Vaitiekus (*Войтехъ*).

Vien liaudinėmis formomis užrašyti 52 vardai: Anupras (*Онофрей*), Arefa (*Орехва*), Artemijus (*Артемъ*), Atanazas (*Опанасъ, Панасъ, Гапонъ*), Averkijus (*Оверянъ*), Bernardas (*Бернатъ*), Boguslovas (*Богушъ*), Danielius (*Данило*), Demetrijus (*Дмитръ*), Dionyzas (*Денисъ*), Dometijus (gen. sg. *Деменя*), Emilijonas (*Омельянъ*), Erazmas (*Размусъ*), Eustatijus (*Остафей, Остапко, Ес[ъ]ко*), Filimonas (*Хилимонъ*), Hiacintas/ Jacintas (*Яцко*), Ignacijus (*Игнатъ*), Izidorius (*Сидоръ*), Jaroslavas (acc. sg. *Яроша*, acc. sg. *Ярошка*), Jefremas (*Охремъ*), Jermolajus (*Ер[ъ]мола, Ярома*), Joanikijus (*Онихимъ, Оникей, Ониско*), Kalinikas (*Каленикъ*), Kiprijonas (*Купрашъ*), Kirilas (*Кирило*), Klimantas (*Климъ, Климашъ*), Kondratas (*Кундратъ*), Konstantinas (*Костюкъ*), Kornelijus (*Корнило*), Kristijonas (*Крищонъ*), Kristoforas (*Криш[ъ]тофъ*), Ksenofontas (gen. sg. *Оксея*), Makarijus (*Макаръ*), Melchioras (acc. sg. *Малхера*), Mykolas (*Михалъ, Михъно*), Morkus (*Марко*), Nestoras (*Нестеръ*), Nikita (*Микита*), Parfenijus (*Парфень*), Polikarpas (*Поликартъ*), Prokopijus (*Прокопъ*), Protazijus (*Процко*), Rapolas (*Рафалъ*), Sakerdonas (*Сакъ*), Sebastijonas (*Собостиянъ*), Serapinas (acc. sg. *Сарафина*), Silvanas (*Селивонъ*), Teodoras (*Федоръ, Хведоръ, Федко*), Tomas (*Хома, Томъко*), Trofimas (*Трохимъ*), Vaclovas (*Венславъ*), Vitas (*Витко*).

Ir kanoninėmis, ir liaudinėmis formomis užrašyta 18 vardų: Aleksandras (*Александръ, Олехно*), Andriejus (*Андрей, Ондрей, Андрейко*), Baltramiejus (*Болтромей, Бартошъ*), Bazilijus (*Василей, Василь, Вас[ъ]ко*), Benediktas (*Бенедыктъ*, dat. sg. *Беняшу*), Dorotėjas (*Дорофей, Дорошко*), Gabrielius (*Кгабриялъ, Гав[ъ]рило*), Grigalius (*Григорей, Гришко, Гринъ, Кгресь, Кгрыкъ*), Jonas (*Янъ, Яско, Ян[ъ]ко, Ясь, Ясько*, gen. sg. *Янутя, Анцута, Иванъ, Иванко, Ивашко, Ванько*), Jurgis (*Юрьи, Юрко, Юхно*), Laurynas (*Лавринъ, Лаврышъ, Лаврушко*), Matas/ Motiejus (*Матфей, Матысь, Матей*), Mikalojus (*Миколай, Миско, Мисъ, Мисюли, Миклашъ, Микула*), Pilyras (*Филипъ, Пилипъ*), Simonas (*Шимонъ, Шим[ъ]ко, Семень, Сен[ъ]ко, Сенько, Семашко*), Stanislovas (*Станиславъ, Стасъ*), Steponas (*Щепанъ, Степанъ, Стецъ, Стецко*),

Timotiejus (*Тимофей, Тимошъ, Тимохъ*).

Dalies vardų formos gali būti vakarietiškos ir/arba rytietiškos. Formų skirtumai atsirado dėl skirtingais keliais atkeliavusių vardų fonetinių pakitimų. Iš Rytų pusės atėję vardai turėjo būdingąsias Bizantijos laikotarpio graikų kalbos ypatybes, nes Rytų slavai vardus buvo gavę iš Bizantijos. Pvz., graikų kalbos priebalsis *b* Bizantijoje buvo virtęs *v*, plg. rytietiškas *Василий* ir iš Vakarų pusės atkeliavęs *Bazilijus* (Zinkevičius 2010, 6). Gardino paviete 1567 m. dokumente užrašytos tik rytietiškos kanoninės ir liaudinės šio krikščioniško vardo formos. Kitas graikų priebalsis aspiruotasis *th* Bizantijoje buvo virtęs *f*, pvz., *Афанасий*, o iš Vakarų atėjęs asmenvardis buvo *Atanazas* (Zinkevičius 2010, 6). Gardino paviete 1567 m. dokumente buvo užrašytos tik rytietiškos liaudinės šio asmenvardžio formos. Kai kuriuose iš Vakarų atėjusiuose varduose slypi vėlyvosios lotynų kalbos tarties pėdsakai – *c* vietoje *k*, pvz., *Ciprijonas*. Rytietiškas šio vardo variantas yra *Киприан*. Rytietiška forma yra būdinga ir Gardino paviete užrašytam vardui.

Tik rytietiškomis formomis yra užrašyta 12 vardų: Audijus (*Овдей*), Atanazas (*Опанасъ, Панасъ, Гапонъ*), Bazilijus (*Василей, Василь, Вас[ъ]ко*), Demetrijus (*Дмитръ*), Dorotėjas (*Дорофей, Дорошко*), Izidorius (*Сидоръ*), Jurgis (*Юрьи, Юрко, Юхно*), Kiprijonas/Ciprijonas (*Купрашъ*), Povilas/ Paulius (*Павель*), Teodoras (*Федоръ, Хведоръ, Федко*), Teodosijus (*Феодосей*), Timotiejus (*Тимофей, Тимошъ, Тимохъ*).

Tik vakarietiškomis formomis yra užrašyti 8 vardai: Abraomas (instr. sg. *Абрамомъ*), Ambraziejus (*Амъброжей*), Baltramiejus (*Болтромей, Бартошъ*), Benediktas (*Бенедыктъ*, dat. sg. *Беняшу*), Blažiejus (*Блажей*), Kosmas/ Kuzmas (*Кузма*), Sebastijonas (*Собостиянъ*), Urbonas (*Урбанъ*).

Ir rytietiškomis, ir vakarietiškomis formomis užrašyti 7 vardai: Gabrielius (ryt. *Гав[ъ]рило*, vak. *Кгабриялъ*), Jokūbas (ryt. *Яковъ*, vak. *Якубъ*), Jonas (ryt. *Иванъ, Иванко, Ивашко, Ванько*, vak. *Янъ, Янъко, Ясь, Яс[ъ]ко*, gen. sg. *Янутя, Анцута*), Leonas (ryt. *Левъ*, vak. *Левонъ*), Simonas (ryt. *Семень, Семашко, Сен[ъ]ко, Сенько*, vak. *Шимонъ, Шим[ъ]ко*), Steponas (ryt. *Степанъ, Стецъ, Стецко*, vak. *Щепанъ*), Tomas (ryt. *Хома*, vak. *Томъко*). Rytietiškomis formomis užrašytų vardų (161) beveik dvigubai daugiau negu vakarietiškomis formomis užrašytų vardų (89).

Neaišku, ar rytietiškomis vardų formomis užrašytus asmenis reikėtų sieti tik su stačiatikių

bažnyčia, tai yra juos laikyti rusėnais, o vakarietiškomis vardų formomis užrašytus asmenis – tik su katalikų bažnyčia, tai yra juos visus laikyti lietuviais ar lietuviškos kilmės asmenimis. Galima spėti, kad raštininkai asmens vardo lytį galėdavo užrašyti ir savo nuožiūra, juoba kad etniškai ir konfesiškai mišrioje teritorijoje vienu metu funkcionavo daugybė skirtingų to paties vardo lyčių. Tačiau reikėtų manyti, kad rytietiškos formos buvo būdingesnės stačiatikiams ir rusėnams, o vakarietiškos formos – katalikams ir lietuviams.

Dauguma krikščioniškų vardų bendri ir katalikams, ir stačiatikiams (ortodoksams). Tačiau dalis vardų šiuo metu vartojami tik katalikų arba tik stačiatikių bažnyčiose. Užrašyta 20 tik stačiatikiams dabar būdingų vardų: Antipa (*Антипа*), Arefa (*Арефа*), Averkijus (*Аверкий*), Borisas (*Борисъ*), Eumenijus (*Евменей*), Glebas (acc. sg. *Глеба*), Jefremas (*Охремъ*), Joanikijus (*Онихимъ, Оникей, Ониско*), Jermolajus (*Ермола, Ерома, Ярома*), Kalinikas (*Каленикъ*), Karpas (*Карпъ*), Ksenofontas (gen. sg. *Оксея*), Naumas (*Наумъ*), Nestoras (*Нестеръ*), Nikita (*Микита*), Parfenijus (*Парфень*), Prokorijus (*Прокопъ*), Sakerdonas (*Сакъ*), Tichonas (acc. sg. *Тихона*), Trofimas (*Трохимъ*).

Gerokai mažiau tik katalikams būdingų vardų – jų septyni: Bernardas (*Бернатъ*), Boguslovas (*Богущъ*), Hiacintas/Jacintas (*Яцко*), Kasparas (*Каспоръ*), Kristijonas (*Хрищонъ*), Stanislovas (*Станиславъ*), Vaitiekus (*Войтехъ*).

Tačiau nors tik stačiatikiams būdingų vardų (20) užrašyta gerokai daugiau negu tik katalikams būdingų vardų (7), vien stačiatikiams būdingais vardais užrašyta gerokai mažiau asmenų (38) negu vien katalikams būdingais vardais (56).

Įprasta, kad katalikai yra krikštijami katalikiškais, o stačiatikiai – ortodoksiškais vardais. Kartu galima kelti klausimą, ar katalikai (tuo metu tai turėjo būti lietuviai ar lietuviškos kilmės asmenys) galėjo būti krikštijami ir vien stačiatikiams būdingais vardais, o stačiatikiai (rusėnai) – ir vien katalikams būdingais vardais. Greičiausiai to nebuvo: kiekviena konfesija vardus turbūt rinkdavosi iš savo turimo šventųjų vardų sąrašo. Taigi iš vardo galima daryti išvadą apie asmenų konfesiją ir tautybę: vien katalikams būdingus Gardino bajorų vardus galime priskirti katalikams ir lietuviams (jais užrašyti 56 asmenys), o vien stačiatikiams būdingus vardus – stačiatikiams ir rusėnams (jais užrašyti 38 asmenys). O visi kiti 509 asmenys, užrašyti

likusiais 76 krikščioniškais vardais, galėjo priklausyti bet kuriai iš dviejų krikščioniškų konfesijų – stačiatikiams ar katalikams. O šiaip į Gardiną tenka žiūrėti kaip į etniškai ir konfesiškai nevienalytę teritoriją, kurios vardynas iškelia daugiau klausimų, negu dabar galima pateikti atsakymų.

Krikščioniškų vardų sąrašas

1. Audijus, Авдий⁴ – vienas užrašymas kanonine rytietiška forma: *Овдей* (707⁵).
2. Abraomas, Авраам – vienas užrašymas kanonine vakarietiška forma: instr. sg. *Абрамомъ* (690).
3. Adomas, Адам – keturi užrašymai kanonine forma: *Адамъ* (686, 690 (du), 701).
4. Aleksandras, Александр – keturi užrašymai: vienas kanonine forma – *Александръ* (675); trys liaudinėmis formomis: *Олехно*⁶ – 2 (685, 697), *Санюта* – 1 (682).
5. Aleksiejus (Aleksys), Алексей – trys užrašymai kanoninėmis formomis: *Алексей* (682), *Олексей* (679, 696).
6. Ambraziejus, Амвросий – du užrašymai vakarietiška kanonine forma: *Амъброжей* (682, 694).
7. Andriejus, Андрей – 24 užrašymai: 23 kanonine forma – *Андрей* (688, 690, 696 – iš viso 18), gen. sg. *Андрея* (692, 696), *Ондрей* (699 – iš viso 3); 1 liaudine forma – *Андрейко* (680).
8. Antanas, Антоний – vienas užrašymas kanonine forma: gen. sg. *Антоня* (698).
9. Antipa, Антипа – du stačiatikiams būdingo vardo užrašymai: *Антипа* (681), *Анътипа* (687).
10. Anupras, Онуфрий – vienas užrašymas liaudine forma: *Онофрей* (705).
11. Arefa, Арефа – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas liaudine forma: *Орехва* (680).
12. Artemijus, Артемий – vienas užrašymas liaudine forma: *Артемъ* (691).
13. Atanazas, Афанасий – penki užrašymai rytietiškomis liaudinėmis formomis: *Опанасъ* – 3 (698, 702 - du), *Панасъ* (676), *Гапонъ*

⁴ Vardai iki brūkšnio pateikiami šiuolaikine lietuviška ir stačiatikiams būdinga forma, tačiau jokių būdų neteigiama, kad LDK raštinėje vartotos ir čia po brūkšnio pateikiamos šaltinio vardų formos išsirutuliojo iš XX–XXI a. vartojamų lietuviškų formų. Šiuolaikinės lietuviškos formos pateikiamos palyginimui – kaip vakarietiški vardų variantų pavyzdžiai. Rytietiškos vardų kanoninės formos nesikeičia nuo Kijevo Rusijos laikų.

⁵ Vardų sąrašą cituojami vardai metrikuoti: skliaustuose nurodomas šaltinio puslapis.

⁶ Formą *Олехно* galima priskirti ir vardui *Алехуи*.

- (681).
14. Averkijus, Аверкий – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas liaudine forma: *Оверьянь* (693).
 15. Baltramiejus, Ворфоломей – aštuoni vakarietiški užrašymai: septyni kanonine forma – *Болтромей* (687, 693, 701), vienas liaudine forma – *Бартошъ* (703).
 16. Bazilijus (Vosylius), Василий – 24 rytietiški užrašymai: devyni kanonine forma – *Василей* (701, 706, 709 ir kt.), 15 liaudinėmis formomis, iš jų šeši *Василь* (690, 702, 705 ir kt.) ir du šios formos pavartojimai gen. sg. linksniu – *Василя* (709), *Василья* (677), penki *Васко* (681, 691, 993 ir kt.), du *Васько* (688, 699).
 17. Benediktas, Венедикт – du vakarietiški užrašymai: vienas kanonine forma – *Бенедыктъ* (684), vienas liaudine forma – dat. sg. *Беняшу* (707).
 18. Bernardas⁷ – vienas užrašymas vakarietiška liaudine forma: *Бернатъ* (709).
 19. Blažiejus, Власий – vienas užrašymas vakarietiška kanonine forma: *Блажей* (692).
 20. Bogdanas, Богдан – septyni užrašymai kanonine forma: šeši nom. sg. linksniu – *Богданъ* (677, 694, 701 ir kt.), vienas gen. sg. linksniu – *Богдана* (685/686).
 21. Boguslovas⁸ – trys užrašymai liaudine forma: *Богушъ* (673, 679, 689).
 22. Borisas, Борис – du stačiatikiams būdingo vardo užrašymai kanonine forma: *Борысь* (683, 705).
 23. Danielius, Даниил – trys užrašymai liaudine forma: *Данило* (689, 697, 703).
 24. Demetrijus, Димитрий – trys užrašymai liaudine forma: *Дмитръ* (679 – du, 694).
 25. Dionyzas, Дионисий – du užrašymai liaudine forma: *Денись* (676, 685).
 26. Dometijus, Дометий⁹ – vienas užrašymas liaudine forma: gen. sg. *Деменя* (683).
 27. Dorotėjas, Дорофей – du rytietiški užrašymai: vienas kanonine forma – *Дорофей* (705), vienas liaudine forma – *Дорошко* (689).
 28. Dovydas, Давид – vienas užrašymas kanonine forma: *Давыдъ* (694).
 29. Emilijonas, Емилиан – vienas užrašymas liaudine forma: *Омельянь* (685).
 30. Erazmas, Еразм – vienas užrašymas liaudine forma: *Размусъ* (704).
 31. Eumenijus, Евмений – vienas užrašymas kanonine rytietiška forma: *Евменей* (701).
 32. Eustatijus, Евстафий – penki užrašymai rytietiškomis liaudinėmis formomis: *Остафей* (682, 699), *Останко* (702), *Еско* (679), *Есько* (679).
 33. Filimonas, Филимон – vienas užrašymas rytietiška liaudine forma: *Хилимонтъ* (705).
 34. Gabrielius, Гавриил – penki užrašymai: du kanonine vakarietiška forma – *Кгабриаль* (687, 696), trys liaudine rytietiška forma – *Гаврило* (685, 705), *Гавърило* (692).
 35. Gerasimas, Герасим – du užrašymai kanoninėmis formomis: *Гарасимъ* (681), *Герасимъ* (708).
 36. Glebas, Глеб – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas kanonine forma: acc. sg. *Глеба* (708).
 37. Grigalius, Григорий – 28 užrašymai: 8 kanonine forma – *Григорей* (675, 677, 693 ir kt.), 20 įvairiomis liaudinėmis formomis: *Гришко* – 16 (686, 692, 698 ir kt.), *Гринь* – 2 (702, 703), *Кгресь* (681), *Кгрыкъ* (697).
 38. Hiacintas (Jacintas)¹⁰ – du katalikams būdingo vardo užrašymai liaudine forma: *Яцко* (679, 697).
 39. Ignacijus (Ignotas), Игнатий – keturi užrašymai liaudine forma: *Игнатъ* (680, 684, 697, 707).
 40. Izidorius, Исидоръ – du užrašymai liaudine forma: *Сидоръ* (696, 697).
 41. Jaroslavas, Ярослав – du vardo užrašymai liaudinėmis formomis: acc. sg. *Яроша* (678), acc. sg. *Ярошка* (694).
 42. Jefremas, Ефрем – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas liaudine forma: *Охремъ* (702).
 43. Jermolajus, Ермолай – keturi stačiatikiams būdingo vardo užrašymai liaudinėmis formomis: *Еръмола* (685), *Ермола* (707), *Ярома* (702), *Ерома* (710).
 44. Joanikijus, Иоанникий – trys stačiatikiams būdingo vardo užrašymai liaudinėmis formomis: *Онихимъ* (696), *Оникей* (678), *Ониско* (689).
 45. Jokūbas, Иаков – 18 vardo užrašymų: 11 vakarietiška kanonine forma – *Якубъ* (680, 690, 703 ir kt.), 7 rytietiška kanonine forma: *Яковъ* (689, 704, 705 ir kt.).
 46. Jonas, Иоанн – 75 vardo užrašymai. 44 užrašymai vakarietiškomis formomis – 28

⁷ Pateikiama tik lietuviška šiuolaikinė vardo forma, o rusėniška nenurodoma, nes šventojo tokiu vardu stačiatikiai neturi.

⁸ Vardas *Богуславъ*, *Boguslaw* buvo paplitęs LDK slaviskose žemėse ir Lenkijoje. Šiuo metu stačiatikiai šventojo tokiu vardu neturi.

⁹ LDK slaviskose žemėse buvo paplitusi lotyniškos kilmės vardo Дометий forma Дементий.

¹⁰ Lenkiška vardo Hiacintas (Jacintas) forma – *Jacenty*. Stačiatikiai šventojo tokiu vardu neturi.

- kanonine forma: *Янъ* (697, 700, 709 ir kt.), 16 įvairiomis liaudinėmis formomis: *Яско* – 7 (684, 686, 687 ir kt.), *Янъко* – 2 (abu 682), *Янко* – 1 (683), *Ясь* – 1 (703), *Ясько* – 1 (710), *Еско* – 1 (679), *Есько* – 1 (679), gen. sg. *Янута* – 1 (682), *Анцута* – 1 (698). 33 užrašymai įvairiomis rytietiškomis liaudinėmis formomis: *Иванъ* – 26 (674, 681, 683 ir kt.), *Иванко* – 3 (674, 679, 707), *Ивашко* – 3 (684, 687, 696), *Ванъко* – 1 (707).
47. Jurgis, Юрий – devyni užrašymai rytietiškomis liaudinėmis formomis: *Юръи* – 7 (686, 696, 706 ir kt.), *Юрко* – 1 (707), *Юхно* – 1 (691).
48. Kalinikas, Каллиникъ – trys stačiatikiams būdingo vardo užrašymai liaudine forma: *Каленикъ* (681, 691, 701).
49. Karpas, Карп – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas kanonine forma: *Карпъ* (702).
50. Kasparas¹¹ – du vardo užrašymai kanonine forma: *Каспоръ* (675, 698).
51. Kiprijonas (Сірпrijonas), Киприан – du vardo užrašymai liaudine forma: *Купраиъ* (680, 705).
52. Kirilas, Кирилл – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Кирило* (696).
53. Klimantas, Климент – du vardo užrašymai liaudinėmis formomis: *Климъ* (707), *Климаиъ* (701).
54. Kondratas, Кондрат – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Кундратъ* (683).
55. Konstantinas, Константин – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Костюкъ* (680).
56. Kornelijus, Корнилий – du vardo užrašymai liaudine forma: *Корнило* (abu 693).
57. Kosmas (Kozmas/ Kuzmas), Косма – vienas vardo užrašymas vakarietiška kanonine forma: *Кузма* (683).
58. Kristijonas¹² – vienas užrašymas liaudine forma: *Хрищонъ* (696).
59. Kristoforas (Kristupas), Христофор – du užrašymai liaudine forma: *Крииштофъ* (709), *Криштофъ* (707).
60. Ksenofontas, Ксенофонт – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas liaudine forma: gen. sg. *Оксеия* (691).
61. Lauras/Laurynas, Лавр/Лаврентий – 11 užrašymų: 9 kanonine forma – *Лавринъ* (689, 697, 707 ir kt.), du liaudinėmis formomis – *Лаврыиъ* (688), *Лаврушко* (700).
62. Leonas, Лев – keturi užrašymai: trys vakarietiška suslavinta kanonine forma – *Левонъ* (698, 699, 702), vienas rytietiška kanonine forma – *Левъ* (710).
63. Lukas, Лука – du užrašymai vakarietiška kanonine forma: *Лукаиъ* (687, 705).
64. Makarijus Макарий – du vardo užrašymai liaudine forma: *Макаръ* (691, 695).
65. Maksimas, Максим – penki vardo užrašymai kanonine forma: *Максимъ* (681, 683, 701 ir kt.).
66. Martynas, Мартиниан – 19 vardo užrašymų kanonine forma: *Мартинъ* (679, 692, 706 ir kt.).
67. Matas/Matijus/Motiejus, Матфей – 25 vardo užrašymai. Du užrašymai kanonine stačiatikiams būdinga forma: *Матфей* (701, 702), 11 užrašymų *Матысь* (695, 700, 706 ir kt.), 12 užrašymų *Матей* (683, 686, 688 ir kt.).
68. Melchioras (Merkelis)¹³ – vienas vardo užrašymas liaudine forma: acc. sg. *Малхера* (692).
69. Mikalojus, Николай – 27 vardo užrašymai. 18 užrašymų kanonine forma: *Миколай* (675, 687, 704 ir kt.). Devyni užrašymai įvairiomis liaudinėmis formomis: *Миско* – 5 (679, 692, 709 ir kt.), *Мись* – 1 (685), *Мисюли* – 1 (697), *Миклаиъ* – 1 (704), *Микула* – 1 (685).
70. Mykolas, Михаил – 15 vardo užrašymų įvairiomis liaudinėmis formomis: *Михайло* – 13 (687, 700, 701 ir kt.), *Михалъ* – 1 (707), *Михъно*¹⁴ – 1 (705).
71. Morkus, Марк – trys vardo užrašymai liaudine forma: *Марко* (680, 702, 705).
72. Naumas, Наум – du stačiatikiams būdingo vardo užrašymai kanonine forma: *Наумъ* (abu 699).
73. Nestoras, Нестор – du stačiatikiams būdingo vardo užrašymai liaudine forma: *Нестеръ* (676, 687).
74. Nikita (Mikita), Никита – penki stačiatikiams būdingo vardo užrašymai LDK slaviškomis teritorijoms būdinga forma: *Микита* (681, 689, 701 ir kt.).
75. Parfenijus, Парфений – trys stačiatikiams būdingo vardo užrašymai liaudine forma: *Парфень* (679, 699, 705).
76. Petras, Петр – 21 vardo užrašymas kanonine forma: *Петръ* (686, 698, 699 ir kt.).

¹¹ Šventojo Kasparo vardu stačiatikiai neturi.

¹² LDK slavai vartojo vardą Християн. Stačiatikiai šventojo tokiu vardu neturi.

¹³ Stačiatikių kalendoriai šiuo metu vardo Мелъхуор nepateikia.

¹⁴ Михъно taip pat gali būti ir vardo Mikalojus liaudinė forma.

77. Pilypas, Филипп – 3 vardo užrašymai: du kanonine forma – *Филипъ* (690, 707) ir vienas liaudine forma – *Пилипъ* (701).
78. Polikarpas, Поликарп – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Поликартъ* (697).
79. Povilas (Paulius), Павел – 20 vardo užrašymų kanonine forma: *Павель* (677, 688, 697).
80. Prokorijus, Прокопий – du stačiatikiams būdingo vardo užrašymai liaudine forma: *Прокопъ* (691, 699).
81. Protazijus, Протасий – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Процко* (688).
82. Rapolas, Рафаил – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Рафаль* (707).
83. Romanas, Роман – du vardo užrašymai kanonine forma: *Романъ* (679, 700).
84. Sakerdonas, Сакердон – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas liaudine forma: *Сакъ*¹⁵ (702).
85. Sebastijonas, Севастиан – du vardo užrašymai vakarietiškomis liaudinėmis formomis: *Собостиянь* (676), *Собостьянь* (686).
86. Serapinas (Serafinas), Серафим – vienas vardo užrašymas liaudine forma: acc. sg. *Сарафина* (704).
87. Silvanas, Сильван – trys vardo užrašymai liaudine forma: *Селивонъ* (685, 701, 706).
88. Simonas, Симон – 20 vardo užrašymų. 7 užrašymai lenkams būdingomis formomis – kanonine: *Шимонъ* – 1 (677), liaudinėmis: *Шимъко* – 2 (682, 699), *Шимко* – 4 (681 – du, 686 – du). 13 užrašymų Rytų slavams būdingomis formomis – kanonine: *Семень* – 6 (689, 694, 697 ir kt.) ir liaudinėmis: *Сенько* – 3 (683, 692, 696), *Сенько* – 2 (abu 682), *Сенко* – 1 (683), *Семашко* – 1 (681).
89. Stanislovas¹⁶ – 38 vardo užrašymai: 21 kanonine forma *Станиславъ* (677, 694, 700 ir kt.), 17 liaudine forma *Стасъ* (682, 686, 698 ir kt.).
90. Steponas, Стефан – 16 vardo užrašymų. 3 užrašymai XVI a. lenkams būdinga forma *Щепанъ* (677, 683, 690). 13 užrašymų rytietiškomis liaudinėmis formomis: *Степанъ* – 10 (682, 690, 703 ir kt.), *Стецъ* – 2 (687, 691), *Стецко* – 1 (697).
91. Teodoras, Феодор – 16 vardo užrašymų rytietiškomis liaudinėmis formomis: *Федоръ* – 12 (675, 678, 708 ir kt.), *Хведоръ* – 2 (abu 698), *Федко* – 2 (681, 698).
92. Teodosijus, Феодосий – vienas vardo užrašymas rytietiška kanonine forma: *Феодосей* (683).
93. Tichonas, Тихон – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas kanonine forma: acc. sg. *Тихона* (697).
94. Timotiejus, Тимофей – šeši vardo užrašymai rytietiškomis formomis. Du užrašymai – kanonine forma: *Тимофей* (681), acc. sg. *Тимофея* (689), keturi užrašymai – liaudinėmis formomis: *Тимошъ* – 3 (702, 706, 707), *Тимохъ* – 1 (680).
95. Titas, Тит – vienas vardo užrašymas kanonine forma: *Титъ* (702).
96. Tomas, Фома – trys vardo užrašymai liaudinėmis formomis. Rytietiška forma: *Хома* – 2 (702, 703), vakarietiška forma: *Томъко* – 1 (675).
97. Trofimas, Трофим – vienas stačiatikiams būdingo vardo užrašymas liaudine forma: *Трохимъ* (682).
98. Urbonas, Урван – vienas vardo užrašymas vakarietiška kanonine forma: *Уръбанъ* (687).
99. Vaclovas¹⁷, Вячеслав – keturi vardo užrašymai lenkams būdinga liaudine forma: *Венславъ* (686, 695, 696) ir gen. sg. *Венслава* (697).
100. Vaitiekus¹⁸ – aštuoni vardo užrašymai kanonine forma: *Войтехъ* (679, 688, 675 ir kt.).
101. Valentas, Валент – du vardo užrašymai kanonine forma: *Валентый* (700, 706).
102. Valentinas, Валентин – du vardo užrašymai kanonine forma: *Валентынь* (681, 700).
103. Vitas, Вит – vienas vardo užrašymas liaudine forma: *Витко* (676).

Nekrikščioniški vardai

Užrašyti 27 skirtingi šiuo metu krikščioniškais nelaikomi vardai. Jais užrašyti 38 asmenys. Tai yra 5,9 proc. vardų pavartojimo atvejų. Dažniausiai vardas užrašomas vieną kartą. Tačiau yra ir išimčių: vardas *Щас(т)ный* užrašytas 8 kartus, senovinis rusėniškas vardas *Жданъ* – 5 kartus. Vardus *Хотень*, *Хотьянь* galima būtų laikyti vieno vardo variantais. Dalis vardų (ypač pavartoti po keletą kartų) turbūt buvo vartojami kaip krikšto vardai, dalis galbūt buvo kurių nors krikšto vardų liaudinės formos arba šiuo metu leksikografinėje literatūroje nepaliudyti krikščioniški vardai. Kai kurie vardai galbūt buvo neįskaitomai užrašyti raštininkų

¹⁵ Forma *Сакъ* gali būti ir vardo *Исаакъ* (*Izaakas*) liaudinė forma.

¹⁶ Šventojo, vardu Stanislovas, stačiatikiai neturi. LDK slaviškose žemėse šis vardas buvo vartojamas.

¹⁷ Vaclovas – iš čekų kalbos gauta forma. Lenkiškas senasis asmenvardis – *Więcesław*.
¹⁸ Šventojo, vardu Boimex, stačiatikiai neturi. Lenkiška vardo forma – *Wojciech*, LDK buvo paplitusi forma *Boimexъ*.

ir dėl tos priežasties atrodo kaip savarankiški nekrikščioniški vardai arba buvo pravardinės kilmės – tokiu atveju jais užrašyti asmenys galbūt turėjo ir kitus – krikščioniškus – vardus.

Nekrikščioniškų vardų sąrašas

Аритъ (694), *Бугринъ* (688), *Езофъ*¹⁹ (701), *Жданъ* – 5 užrašymai (680, 681, 683, 703, 708), *Гораинъ* (678), *Гостило*²⁰ (700), *Иевъ* (681), *Кирдей* (696), *Кмита* (692), *Козель* (676), *Куликъ* (699), *Кунда* (688), *Курыло* (685), *Мехведъ* (699), *Нечай* (678), *Останко* (704), *Рабей* (676), *Семеянь* (700), *Совошъ* (687), *Сулиянь* (674), *Суринъ* (684), *Фалимеръ* (674), *Ханецъ*²¹ (679), *Хотень* (706), *Хотьянь* (680), *Шостакъ* (676), *Щасный* – 5 užrašymai (685, 690, 699 ir kt.), *Щастный*²² – 3 užrašymai (687 – du, 698).

Išvados

1. Populiariausi vyrų bajorų vardai – Jonas, Stanislovas, Grigalius, Mikalojus, Matas/Motiejus.
2. Krikščioniški vardai sudaro 94,1 proc. visų vardų. Užrašyti 103 skirtingi krikščioniški vardai.
3. Kanoninėmis formomis užrašyti 49,75 proc., liaudinėmis formomis – 50,25 proc. krikščioniškų vardų. Liaudinės vardų formos gali labai skirtis nuo kanoninių.
4. Vien kanoninėmis formomis užrašyti 33 vardai, vien liaudinėmis formomis – 52 vardai, 18 vardų užrašyta ir kanoninėmis, ir liaudinėmis formomis.
5. Vien rytietiškomis formomis užrašyta 12 vardų, vien vakarietiškomis formomis – 8 vardai, 7 vardai užrašyti ir rytietiškomis, ir vakarietiškomis formomis. Su rytietiškomis vardų formomis labiau galima sieti stačiatikius ir rusėnus, su vakarietiškomis vardų formomis – katalikus ir lietuvius.
6. Užrašyta 20 vien stačiatikiams būdingų krikščioniškų vardų. Jais pavadinti 38 asmenys. Šiuos asmenis galima laikyti stačiatikiais ir rusėnais.
7. Užrašyti 7 tik katalikams būdingi krikščioniški vardai. Jais užrašyti 56 asmenys. Šiuos asmenis galima laikyti katalikais ir lietuviais.
8. Likusiais 76 krikščioniškais vardais pavadinti 509 asmenys užrašyti tiek stačiatikiams, tiek

katalikams būdingais krikščioniškais vardais. Šiais vardais užrašytų asmenų konfesijos ir tautybės nustatyti neįmanoma.

9. Nekrikščioniški vardai sudaro 5,9 proc. visų vardų. Užrašyti 27 skirtingi nekrikščioniški vardai. Dalis jų galėjo būti vartojami kaip krikšto vardai, dalis gali būti iškreiptos krikščioniškų vardų liaudinės formos.

Šaltinis

Литовская Метрика, III, Книги Публичныхъ Дель. Переписи войска Литовскаго. – Петроградъ, 1915.

Literatūra

Čirūnaitė Jūratė, 2017. Kaip 1567 m. vadino Gardino pavieto vyrus bajorus. – *Lietuvos bajoras*, Nr. 23, p. 20–26.

Čirūnaitė Jūratė, 2018. Kokiais paveldimais ir kokiais lietuviškais asmenvardžiais vadino Gardino pavieto bajorus 1567 metais. – *Lietuvos bajoras*, Nr. 24, p. 46–49.

Zinkevičius Zigmas, 2010. *Krikščioniško vardyno kelionė į Lietuvą*. – Vilnius: LKI leidykla.

Бірыла М. В., 1966. *Беларуская антрапанімія*. – Мінск.

Бірыла М. В., 1969. *Беларуская антрапанімія*. – Мінск.

¹⁹ *Езофъ* – turbūt graikiškas vardas.

²⁰ Vardas *Гостило* „Ukrainietiškių vardų žodyne“ su išlyga laikomas senovinio rusiško vardo *Гостомисл* liaudine forma.

²¹ Vardas *Щас(т)ный* turbūt buvo lotyniško vardo *Felixas* (laimingas) vertinys.

²² Vardas *Щас(т)ный* turbūt buvo lotyniško vardo *Felixas* (laimingas) vertinys.

LITERATŪRA IR MENAS

Silvija PELECKIENĖ
h. *Gulbė* bajorė

NOVELETĖS

KOVA

Jau senokai ji stovi ant spintelės prie lovos. Neaukšta, apvaliu baltu gaubtu ir tokiu pat stovu. Mamos dovanota įkurtuvių naujajame bute proga. Iš pradžių švietė ramia šilta šviesa. Bet po mamos mirties netikėtai sugedo. Nebešviečia. Ir ji jos netaiso.

Stovi ant spintelės sukaupusi visus prisiminimus ir vis apdulka. Ji sistemingai ją atšviežina. Tačiau dulkės atkakliai ir nepastebimai renkasi ir visuose kampuose, ant kiekvieno paviršiaus. Jos kaupiasi ant spintelių, ilgo tualetinio stalo, palangių, gal net ir ant jos, tik ji to nepastebi. Kiekvieną akimirką jos nepaliaujamai srūva žemyn nematomos. Jei jų nesurinksi, neišvalysi, ilgainiui nuguls viską. Pradžioje jos mirguliuos kaip senas miglotas prisiminimas. O ateityje, išėjus į kitą pasaulį, jos nuklos kūną storu sluoksniu.

Dulkės užvaldys viską. Tada į tuščius namus įsėlins motina gamta ir maitinsis esamais daiktais, kol pamažu jie virs žeme, po to dulkėmis.

Ir nieko negali pakeisti. Todėl ji laikas nuo laiko valo dulkes nuo baltosios lempos.

Bet – iš dulkės atėjai, į dulkę pavirsi.
Kodėl?

LIETUS

Toks švytintis skaistus vasaros dangus. Oras sklidas džiugesio ir ilgesio. Jai net keista, kad taip jaučiasi. Džiaugsmas prislopsta, bet ilgesys niekur nedingsta, nes širdis kažko trokšta. Kažko

nepaprasto, ypatingo.

Tuomet lėtai ir ramiai iš kažkur atslenka didelis tamsus debesis. Ir pasipila lietus. Ji klausosi malonaus lietaus šnarėjimo, regi mirguliuojančias, spindinčias prieš akis krintančių lašų spalvas. Pasijunta to neaprėpiamo pasaulio dalis, o gal ir visas pasaulis.

Tie lengvi lašai tai gyvybė. Jie sudaigina, augina, pripildo upes ir ežerus, pagirdo žemę.

Klausantis įsismaginusio lietaus, atrodo, jog dangus ėmė ir prakiuro. Lašai skverbiasi visur – merkia paukštelių, nuplauna apdulkėjusius medžius, pievas, namus, gatves, tvindo upelius, kurie pasišokinėdami, almedami lekia didelio vandens glėbin.

Toks įspūdis, kad lietus amžinas.

Ji išeina laukan ir atsiduoda skaidriems lašams. Jie teka galva, kūnu, nusinešdami nerimą, neįgyvendintas nevykusias svajones. Jos sieloje kažkas sugaudžia, suaidi. Sušniokščia ir lietus, paskui lėtai slopsta. Apima gaivi ramuma. Apgaubia tyla.

PALĖPĖ

Toji palėpė visada ją traukė. Dažnai, eidama pro šalį vis pagalvodavo užsukti ten. Jai rodės, kad toje uždaroje patalpoje yra didžiulė paslaptis.

Vieną dieną pasiryžo ir užkopė laiptais į palėpę. Pravėrusi duris išvydo prietamą ir toliau stovinčių daiktų šešėlius. Buvo tuščia, ramu ir nyku. Kampuose gulėjo sukrautos senos knygos, mėtėsi į dėžes sumesti vaikiški žaislai, riogsojo seni

Juozo BAGDONO (1911-2005) iliustracija. Kompozicija Nr.17. Popierius, pastelė. 46x61. 1961.

baldai. Matyt, jie kažko laukė. Ir kai ji, susiradusi seną minkštą kėdę, atsisėdo prie senelio rašomojo stalo, stovinčio atokiau, pajuto, kad į palėpę sugrįžo gyvenimas. Tarsi visi seniai sukrauti daiktai atgimė, įgavo gyvybės ir ėmė žaižaruoti. O ji pasijuto atitrūkusi nuo pasaulio, esančio už palėpės durų.

Taip besėdėdama ir pro nedidelį langelį besidairydama į dangų, užsisvajoję. Godos tarsi atskriejo iš tolimų miglotų nepažįstamų pasaulių. Plevėno skaisčiais sparnais, tarsi slaptingi paukščiai, ir priminė kažką taip artima, suprantama ir laukiama, bet nepasiekiamo. Jos skrajojo ir skrajojo, tokios šviesios, nepaprastos.

Taip, tyliai galvojo, žmogaus prigimtis ir likimas yra paslaptinga ir neįmenama mįslė, o svajonės pasiekti tai, kas nepasiekiamo, virsta širdies sopa. Pavargus nuo begalinių kasdienių darbų ir negailestingo laiko, nebekyla jokia siekiamybė. Lieka tik susitaikyti ir ramiai gyventi tiek, kiek skirta.

Palėpė užvėrė išplėstas, su nuostaba tyrinėjančias pasaulį jos akis.

O šalia žybcioja tyras šviesus pasaulis.

MEDIS

Atvykusi į šį nedidelį miestelį, ji skuba prie didžiojo medžio. Kismet jis platėja ir gražėja. Tai – nepaprastas lapuotis. Jo galingos šaknys skverbiasi giliai į gelmes ir pasiekia požeminį pasaulį, kuriame, kaip tiki žmonės, gyvena išėjusiųjų sielos. Didžiojo galiūno kamienas, šakos, lapai kupini gyvybės. O jo nepaprasta viršūnė yra pasislėpusi debesyse ir bendrauja su aukštybėse esančiu kitu pasauliu.

Ji mato, kaip ateina žmonės prie šakūno, paglosto kamieną ranka ar žvilgsniu, pasimeldžia. Iš tų aukštybių sklinda gerumas. Ji regi būrelius paukštelį, pakylančių iki pat viršūnės ir tarsi perduodančių žmonių maldas. Ji jaučia kažką neįprasta, tarsi girdi šnabždesį, kuždesį. Šis šimtmetis jungia praeitį ir ateitį, gyvuosius ir išėjusius. Tai – gyvybės medis.

Ji supranta, kad jai duotas gyvenimas yra tai, ką reikia išverti, laukiant kažko geresnio ir svarbesnio. Laukti taip, kaip laukia ir gyvena šis galiūnas medis.

Nusilenkusi plačialapiui pažada dėkoti gyvenimui už kiekvieną šiltą žodį, lūkčioti išeinančio,

bet pareinančio, palaukti pavasario, saulės, kelionės prie jūros. Gyvenimas – ypatinga dovana, gaunama tik trumpam.

SURADO

Ankstyvą rytą ji žvelgia į pasaulį ir regi žėruojančios aušros apšviestą jos gimtąjį drėgną kraštą. Ir toje vėjo ir gilaus troškimo mąsloje prietemoje suvirpa mintys. Lengvas rūkas žadina. Lėtai srūva blyški šviesa. Berželio šakos žvilga rasota gaiva. Ji mėgaujasi vaikiu pasauliu.

Pasuka į greta esantį nebylų jų namą, ieškodama savo žmogaus. Gal įleis, padės? Bet niekaip neranda durų, tik spindi nebylūs langai. Ji blaškosi, pyksta, bet atkakliai eina pirmyn. Ten yra jos žmogus. Jie turi susitikti, įsikalbėti, kalbėti.

O laikas eina, lekia, tirpsta, išnyksta ir nutolsta. Jos vyriškis tyli. O ji prisimena viską, kas pralėkė, prašvilpė kaip nebyli mintis. Iš atminties išplaukia giliai užslėptos nuoskaudos, nusivylimai ir slaptos mintys, apie kurias nenori nei galvoti, nei prisiminti, nei kalbėti. Jos vyras nesuprastų, ir ji jaučiasi tarsi tai ne ji. Gal joje yra kita ji?

Kas gi yra toji vieno asmens širdgėla? Ji mažesnė už dulkę visatoje. Bet ji yra dalis viso to, ko negali pakeisti ir nežino, ar liūdi dėl to, ar jaučia palengvėjimą, nes tai atveria erdvę jos sieloje. „Ir tai, kas buvo, kas yra, bus amžinai mūsų, žmogau“, – mąsto ji.

Ji žvelgia į savo gyvenimą pilkais garbanotais plaukais, rankoje laikantį obuolį. Ji pamilo jo šypseną, dar gerai nepažindama jo.

Jie žengė į kitą – laimingą tikrovę.

SUTIKO

Kitoje kelio pusėje driekėsi miškingas kalvynas. Siauras takelis vinguriavo aukštyn. Po kojomis žėrėjo minkštas geltonas smėlis. Šalia senkelio buvo tankiai išsirikiavusios eglės. Jos dar jaunos, nuo šaknų iki viršūnės vešliai apžėlusios šakomis. Auga visur, abipus kelio, visiškai viena prie kitos. Viršūnėse spindi šviesios jaunos atžalos. Šakose paukšteliai čiulba kiekvienas traukdamas savo gaidą.

Buvo saulėta šilta diena. Jai einant taku ausyse skambėjo toji eglių muzika. Neskubėjo, tad prisėdo ant netoliese esančio suolo. Buvo giedra. Nedvelkė joks vėjelis. Karaliavo ramybė ir eglių muzika.

Matyt, jos šnabždėjo ir džiūgavo pačios, nes buvo jaunos, gražios ir ramiai augančios ant šio smėlingo kalvagūbrio.

Ji ramiai sėdėjo ir susikaupusi klausėsi. Eglės gražiai gaudė savo muziką. Šakuočiai buvo laimingi. Gražūs dailiai nusmailinti šakučių spygliai tiesėsi saulėn. Ją apgaubė stiprus ir gaivus sakų kvapas. Stebėjo paaugusius kankorėžius. Juk medžiai, galvojo ji, viską suvokia, supranta, tad turėtų groti taip, kad žmogus suprastų, ką jie nori pasakyti.

Šiandien pirmoji diena, kai po daugelio metų atvyko į šį nuostabų žemės kampelį. Ir tie šakočiai, kuriuos ji buvo seniai regėjusi, pažino ir dėl to ėmė garsiai gausti, tarsi sveikindami ją. Visas šilas aidėjo skrajūnų giesmėmis, tai ilgesingomis, tai ramiomis, tai liūdnomis.

Ji pakilo ir priėjo prie seniausios galingos eglės-motinos. Nusilenkė jai ir padėkojo už dar niekad negirdėtą tokią eglyno muziką.

Buvo ramu ir gera.

KARTU

Ji sėdėjo kraštinėje koncertų salės kėdėje ir laukė jo. Netrukus nuaidės pirmieji muzikos garsai. Ji klausė savyje tą begalinę tylą, jautė dabartį, jos gyvybę, joje skendo jos mintys. Jos ateitis yra tai, kas ateis su ypatingu pokyčiu. Vieną dieną prasidės tikrasis gyvenimas jiedviem. Ji meldė Dievą padėti jai.

Netrukus pasigirdė pirmieji garsai užbūrė. Muzika pripildė sielą nepaaiškinamo, tiesiog širdį plėšiančio ilgesio. Žvelgė į jį, jaunąjį fleitininką, ir gėrė sklindančius garsus. Jis kalbėjo apie juos, jų meilę, ilgesį ir viltį.

Susitikę po koncerto nesiglėbesčiavo. Ji tik stovėjo prisiglaudusi, o jis apkabino ją per liemenį. Stovėjo taip vienas prie kito, susieti nežinomo likimo. Juos suartino meilė, ir tas jausmas buvo aukštesnis už paprastą žemišką meilę.

Rodės, jie taip glaudžiai ir stovės visą būvį, iškentę gyvenimo negandas ir mirties siaubą. Žinojo: ir susitikę ten, aname pasaulyje, bus kartu amžinai.

Ji stovėjo ir žiūrėjo į jį su nepaprasta meile.

Jų širdyse – savo pasaka.

POKARIO BAJORĖS NAŠLĖS VIENOS DIENOS ISTORIJA

Jadvyga TAUTKEVIČIŪTĖ-ŠIMKIENĖ
h. *Topacz* bajorė

KETURIOS TIKROS ISTORIJOS

Ilga lazdyno vytele jisai šniojo arkliui per pasturgalį ir sušuko:

– No o o, no o o, tinginio panti, ko čia dabar prie kiekvienos duobės stoviniuoji? Prieš savaitę kalvis apkarpė tavo pusnages ir dar kelis naujus uknolius įkalė. Kas čia dabar, kad pustuščio vežimo nebepatrauki? No o o, tinginio panti, pirmyn! – paragino ir dar kartą, bet jau abiem vadžiomis, pliaukštelėjo arkliui per šonus. Arklys, supratęs *furmono* reikalavimus, iš visų jėgų trūktelėjo vežimą ir visai lengvai įvažiavo į duobėto kaimo keliuko viršukalnę.

Tokiu metu keliaujantys žmonės iš vieno namų į kitus vesdavosi prie vežimo pririštą karvę ar bent kokią nupiepusią ožkelę.

Paskui šį vežimą ėjo tik liesa kaip dviratis moteriškė su keturiais mažamečiais pypliais. Vyriausiajam buvo ne daugiau kaip šešeri, mažajam – gal trys.

Tiek motinos, tiek vaikų rūbeliai buvo sulopyti ne mažiau kaip tris kartus, o kai kur ant lopo dar lopelis priadytas. Atidžiai įsižiūrėjus į jų skurdžią aprangą, galėjai nesunkiai pastebėti, kad juos siuvo ne kaimo naginga siuvėja, o pati motina tik su adata ir siūlais.

Vyriausiojo kelnės per juosmenį buvo surištos plona virvele, o kelnių galai, kad nesivilkėtų žeme, daugiau nei per du pirštus atraitoti į viršų. Vaikas abiem rankomis įsikibęs į rumbo šonus kas keletą žingsnių jas tempdavo aukštyn, bet jos vėl ir vėl smukdavo žemyn, nes buvo pasiūtos ne jam, o žymiai didesniai vaikui.

Furmonas, atsigręžęs į moteriškę, tarė:

– Greitai ruduo, o vežime tarp tavo skarmalų nemačiau nė vieno padorių batų, vien tik tavo medines kaukes. Bet ir tos pačios jau su vielom suvaržytos, ne kažin kiek laikys. O tavo vyriausias jau prakutęs, gal rudenį ir į mokyklą eis, kuo apausi?

– Ne, dar neleisiu, – atsakė moteriškė. – Jis tik keturiasdešimt pirmaisiais gimęs. Dar metelius kokius pabus namuose, gal prasigyvensiu. O jei ne, naujoj vietoj kur nors brezentą gavusi, pati surauksiu

Jolantos Sereikaitės iliustracija.

nagines. Galės ne tik po trobą, bet ir po lauką palakstyti.

Po šių žodžių moteris giliai atsiduso, veidą iškreipė rūpesčių raukšlės, nubraukė ištryškusia ašarą.

– Mama, labai noriu valgyt, – pasakė kažkuris iš vaikų.

– Ir aš, ir aš! – atsiliepė kiti.

Motina nieko neatsakė, nes negalėjo kalbėti. O kai skausmo kamuolys, kuris lyg replėmis laikė suspaudęs širdį, truputį atlėgo, atsigręžusi į vaikus, tarė:

– Dabar tik savo ašarom galiu jus pamaitinti

arba krauju, nes nieko daugiau nebeturiu. Aš ir pati nepamenu, kada paskutinį kartą valgiau...

Tai išgirdęs važnyčiotojas ištraukė iš savo milinio švarko kišenės į laikraštį suvyniotą gabalą duonos. Padavė moteriškai tardamas:

– Pasidalykit, bet nepamiršk ir savęs. Kas juos užaugins, jei pati ištiesi kojas?

Moteris abiem rankomis sugriebė dosniojo vyriškio ranką ir, kelis kartus su ašarom akyse ją pabučiavusi, tą patį liepė daryti ir savo vaikams.

– Liaukis, moterie, aš tau ne koks ponas klebonas ir ne šventasis *abrozas*. Aš tik kaip žmogus žmogui, ir viskas...

VAIVORYKŠTĖ

Vaikystėje, kai nustodavo lyti, pakeldavau akis į dangų ir ieškodavau vaivorykštės. Tikėjau, kad ji sujungia du pasaulius į vieną. Mokėjau išgirsti skambančią gamtos ir dangaus muziką. Visa širdimi tikėjau, kad galima ja nukeliauti į kitą pasaulį, kuriame yra nuostabaus grožio sodas su dar nuostabesniais ir mano akiai nematytais paukščiais bei augalais. Žinojau, kad vaivorykštės vienas galas yra ten, kur prasideda žemės kraštas, o tai turėjo būti labai labai toli ir sunkiai pasiekiamoje vietoje, į kurią nei pėsčias, nei važiuotas net per visą gyvenimą negalėtum nukeliauti. Bet tie, kurie ten nukeliauja, gali ta vaivorykšte įlipti į patį dangų ir pasikalbėti su dangaus angelais, arba paprašyti, kad išpildytų tris jų norus. Vieną jau buvau sugalvojusi dar prieš gerus metus, o antras ir trečias nelabai man ir buvo reikalingas.

Labiausiai už viską pasaulyje norėjau, kad grįžtų tėtis, kurį įsivaizdavau kaip didelį ir stiprų žmogų, kvepiantį naminio tabako dūmais ir su barzdą siekiančiais ūsais, kurie, man apsigijus rankomis apie jo kaklą, švelniai pakutentų skruostą.

Tai turėjo būti kažkas daug gražesnio ir brangesnio net už pačią duoną, kuri ir taip būdavo retas svečias ant mūsų stalo. Ką ten duoną – tai turėjo būti kur kas gražiau už visus pasaulio žaislus, brangiau už naują suknelę ar blizgančius brangių

saldainių popierėlius. Tai turėjo būti kažkas labai brangaus, lyg paties Dievo prisilietimas, o gal net ir brangesnis už pačią Dievo meilę.

Net ir dabar, kai po lietaus nušvinta vaivorykštė, aš vėl prisimenu savo vaikystės troškimus, kai visa širdimi troškau pajausti tai, ką jaučia vaikas, sėdėdamas ant savo tėvo kelių, kai iš akių ištrykšdavo didelė ir karti kaip metėlė ašara, kuri pamažu nugrimzdavo į vaiko širdį, kad vėl prisikeltų. Tie vaikai, kurie turi tėtį, niekada nesupras mažo našlaičio didelės svajonės.

VORIUKAI

Būdami dar visai maži, tikėjome, kad šviesus voriuukas, besileidžiantis iš dangaus žemyn, atneša didelę laimę.

O tos laimės ne vien tik suaugę troško. Nė kiek ne mažiau už suaugusius jos troško ir vaikų širdelės. Ir mažų, ir didelių laimė turėjo tą patį bruožą: turėti tai, ko dar neturėjome ir pamatyti tai, ko dar nematėme.

Mes buvome padoriai išauklėti ir geri vaikai. Kartą, pamatę voriuką, tempiantį sunkią ir didelę naštą, nutarėme jam padaryti garbingą paslaugą. Voriukas buvo pagautas ir išlaisvintas nuo savo naštos.

Šiuo kilniu savo poelgiu likome patenkinti. Tikėjome, kad tos laimės dabar turėsime dar daugiau.

Laimingi ir atsipalaidavę kiekvienas pradėjome garsiai piešti savo norimos laimės paveikslus. Bet kažkuris vaikas, pasiūlęs patikrinti, kas yra to voriuoko viduje, išblaškė saldžios mūsų laimės svajones.

Smalsumas nugalėjo. Vieningai pripuolę prie voriuoko naštos, pradėjome ją studijuoti. Kai praplėšėme viršutinį jos sluoksnį, ant stalo pabiro dešimtys mažų spurdančių ir gyvų voriuokų.

Likome sužavėti. Kažkuris iš vaikų pasakė:

– O Dievuliau, kiek daug laimės paleidome iš kalėjimo!

Netrukus visi voriuukai mirė.

Nenorėdami patikėti tuo, kas įvyko, dar ilgai vieną po kito stumdėme juos degtukais, ieškodami

kokių nors gyvybės ženklų. Bet voriuukai nejudėjo...

Buvome per maži suprasti, kodėl tiek daug mūsų laimės turėjo mirti.

DIDELI ŽMONĖS IR MAŽAS TAŠKAS

Lygiai prieš savaitę beveik toje pačioje vietoje ją vėl išvydau ant grindų. Be jokių gyvybės ženklų.

Po kurio laiko ji pradėjo šliaužti durų link.

Nežinau, ar pasiekė tas duris, bet po savaitės ją vėl išvydau beveik toje pačioje vietoje.

Nejaugi čia ta pati? – pagalvojau. – Ir vis dar tebėra gyva. Bet kaip ji be maisto ir vandens išgyveno tokią šaltą gruodžio savaitę? O gal čia ne ta pati, o visai kita, tik panaši į ją, nes lygiai taip pat pavargusi, kaip anoji, kurią mačiau prieš savaitę?

Buvo smalsu, kodėl ji iki šiol nepasiekė durų.

O gal ir ta pati, nes čia ne eilinė vieta, o bažnyčia, kurioje vyksta stebuklai. Tikriausiai net ir tokiai mažai musytei, kurią visi vadina velnio tvariniu, leista čia įskristi?

Vis tiek negalėjau suprasti, kodėl ji nesinaudoja nei kojomis, nei sparnais, bet šliaužioja kaip kokia nusidėjėlė. Pamiršusi tikrąją savo – skrajūnės – prigimtį.

Žiūrėjau ir laukiau, kas bus, kai žmonės pradės eiti iš bažnyčios durų link. Žinojau, kad ji per maža, o žmonės per dideli, kad galėtų ją pastebėti ir nesumindžioti.

Pasibaigus mišioms, didžiulė žmonių minia patraukė prie durų. Jaunos moters batas ją paspyrė ir ji tarytum atgijusi pradėjo ne šliaužti, bet ropoti, lyg nujausdama, koks dabar pavojingas metas. Vaiko batelis, o gal tik greitų jo žingsnių sukūrys nubloškė ją į kairę pusę. Po to dar senučiukės medinė lazda, stuksendama į grindis, apvertė musytę ant nugaros.

Iš bažnyčios išėjau paskutinė. Musytė kankinė dar buvo gyva. Galbūt netiesa, kad ji velnio tvarinys? O jei taip, kodėl jai bažnyčioje saugiau nei gatvėje?

KNYGOS

Regina VAIŠVILIENĖ

LEMTIES GALIA

Laiko dulkėm negailestingai klojant praeitį ir bloškiant užmarštin svarbius gyvenimo tarpsnius ir momentus, prireikė nors fragmentiškai surinkti ir užfiksuoti prasmingus iškilių žmonių darbus. Birutė Margarita Griškevičienė

Birutė Margarita pirmaisiais darbo metais.

Atsiminimų knygų lentyną papildė dar viena įdomi, turininga, įsimintina knyga – tai gydytojos, bajorės (h. Kirvis) Birutės Margaritos Ežerskytės-Griškevičienės „Lemties galia“ (Vilnius, 2018).

Birutė Margarita, gimusi 1936 metais nepriklausomoje Lietuvoje, savo pasakojimą pradeda epizodiniais vaikystės įspūdžiais ir kaip siūlų kamuolį vynioja prisiminimus, kurie driekiasi per okupacijas, karą, pokarį, jaunystę, draugus ir giminaičius, atgimstančios Lietuvos džiaugsmus ir rūpesčius, gydytojos darbą Alytaus ligoninėje, sutiktus įdomius žmones, skaudžius praradimus ir susitikimų džiaugsmą. Autorė rašo: „Tebūnie šis kuklus prisiminimas padėka tiems, su kuriais teko susitikti, prie kurių buvo jauku prisiglausti, kurių dėka gyvenimas buvo tauresnis, spalvingesnis, įdomesnis, kurių gražus pavyzdys nuolat įkvėpė naujiems siekiams ir darbams.“

Ypatingai daug dėmesio skiriama Alytaus apskrities ligoninės medikams, kolegoms, su kuriais prabėgo net pusė šimtmečio. Knygoje daug gerų, šiltų žodžių apie daugelį sutiktų vyresniosios kartos kolegų: ligoninės legendą gydytoją Stasį Kudirką,

Įdomus susitikimas. Bajorė Birutė Margarita Griškevičienė (dešinėje) ir grafiėnė Felicija Laimė Broel-Platierienė.

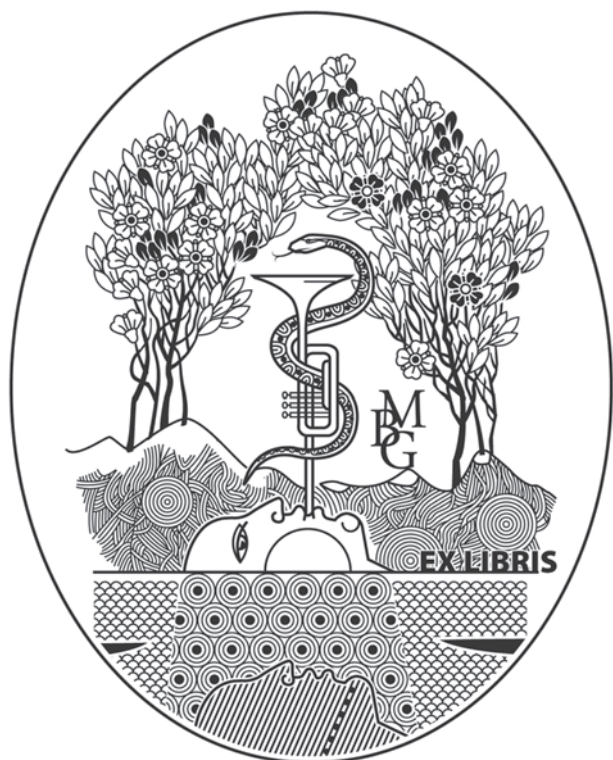
gydytojus Kazimierą Nekrašą, Rimantą Bartininką, Eduardą Berulį ir kitus. Įdomus sutapimas: knyga pasirodė Alytaus apskrities ligoninei atšventus savo šimtmečio jubiliejų.

Birutė Margarita Griškevičienė neapsiribojo vien gydytojos darbu, ji, mokėdama vokiečių, lenkų,

rusų, prancūzų kalbas, aktyviai dalyvavo įvairiausių organizacijų veikloje. Viena iš jų - Prancūzijos asociacija „Šiaurės-Pietų brolija“, kuri teikė įvairiopą paramą medikamentais, globojo Lietuvos našlaičius ir kt.

Pradėdama knygą autorė visų pirma nuoširdžiausius žodžius taria visiems, kurie prisidėjo prie šios knygos atsiradimo. Visus, kuriuos pamini Birutė Margarita, sunku būtų išvardinti trumpoje knygos apžvalgoje, tačiau vieną pavardę norėtusi išskirti, tai – Neringa Čėskevičiūtė, kuri surinko ir parengė šeimos istoriją bei sudarė Ežerskių (Jezerskių) šeimos genealoginę lentelę, ji, kaip priedas, patalpinta šioje knygoje.

O 205-212 knygos puslapiai skirti bajorų Jezerskių giminei, gyvenusiai prie Trakų ir Kauno bei Žemaitijoje. „Patys seniausi duomenys išlikę apie Trakų apskrityje gyvenusią Jezerskių giminės liniją. Pirmieji jos atstovai (gali būti dar Vytauto laikais) į LDK atsikėlė nuo Volgos. Pirmiausia jie įsikūrė Lenkijoje. Už gerą tarnybą ir ištikimybę Lietuvos didieji kunigaikščiai ir Lenkijos karaliai įvairiuose LDK ir Lenkijos pavietuose Jezerskius

Knygos autorės ekslibrisas.

Tėvas Vladas Ežerskis.

Mama ir močiutė.

apdovanojo žemės valdomis ir visomis LDK bajorams priklausančiomis privilegijomis, o 1677 metais Jonas III, vėliau ir Augustas III sulygino jų teises su vietinių bajorų teisėmis. Jezerskiai pasklido po visą LDK teritoriją. Čia adaptavosi, vedė ne tik totores, bet ir krikščiones“; „Seniausias žinomas Žemaitijos Jezerskių linijos asmuo ir dokumentais įrodytas giminės pradininkas – Tomas Jezerskis, kuris gyveno Telšių paviete XVII a. pab.- XVIII a. pr. ir kuriam Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Augustas II 1721 metais išdavė tapatybę patvirtinantį raštą“; „Išlikę įdomūs 1787-1793 metų dokumentai apie tiesioginės šeimos linijos dvarą Mileikius, arba Galkančius Viešvėnų apylinkėse. Jį buvo paveldėję Jurgio Jezerskio vaikai“. Remiantis archyviniais dokumentais, prisimenamas tėvas – 1918 metų savanoris Vladas Ežerskis.

Knyga labai informatyvi, gausiai iliustruota nuotraukomis su aprašais, dokumentais, pateiktas

naudotos literatūros sąrašas. Visa tai parodo, kad ją rengė žmogus, kuris supranta išliekamąją leidinio vertę ir prasmę.

Memuarų knygos – tai informacijos šaltiniai, iš kurių pildoma Lietuvos istorija. Ypatingai džiugu į rankas paimti leidinį, kuriame atsispindi ne vien autoriaus asmeniniai išgyvenimai. Žinoma, dar labiau nušvinta akys, kai randi ir pavardžių rodyklę. Knygą puošia ir dailininkės Jūratės Kemeklytės-Bagdonienės sukurtas ekslibrisas.

BAJORAI – MENININKAI

ŽEIMIŲ DVARAS PRISIMENA ŽYMIUS BROLIUS

Marius GLINSKAS, žurnalistas

Kazimieras MACKEVIČIUS, h. *Geralt* bajoras

Tai – broliai Konstantinas ir Aleksandras Bogdanai, herbo *Poraj* bajorai. Vienas – iš talentingiausių XX a. lietuvių skulptorių, kitas – garsus muzikas, pedagogas, gimęs ir ankstyvosios vaikystės metus praleidęs Žeimių dvare.

Žeimiai plyti beveik pusiaukelėje tarp Kėdainių ir Jonavos, tai – seniūnijos centras. Pirmą kartą Žeimius paminėjo kronikininkas M. Strijkovskis, aprašęs 1319 m. kryžiuočių mūšį su Lietuvos Didžiuoju kunigaikščiu Gediminu. Šį mūšį aprašė ir istorikas V. Narbutas. Patikimesnis vardo paminėjimas (Zejmen) randamas jau 1363 m. istoriniuose šaltiniuose. Tada abiejų vokiečių ordinų magistras surengė žygį prieš lietuvius ir Žeimius gerokai nuniokojo. Vėliau Žeimiai minimi 1365, 1379, 1384 m. Apie senąsias lietuvių kovas liudija miestelio viduryje stūksantis Skaiskalnio piliakalnis (Jasnagurka), kuris datuojamas II tūkstantmečio pradžia. Beje, čia pat prigludusi vieno iš šio straipsnio autorių sodyba. Miestelis neseniai savo tradicinėje šventėje paminėjo 656 metų sukaktį.

Žeimių dvarą, kuriame gimė broliai, 1780 m. iš Medekšų nupirko Livonijos vyskupas Juozapas Kazimieras Kosakovskis (h. *Gulbė*), kuris po 1794 m. sukilimo kaip Targovicos šalininkas buvo sukilėlių areštuotas ir pakartas Varšuvoje. Grafų Kosakovskių vietininkui buvo patikėtas dvaras, kuriame ir gimė broliai Konstantinas, Aleksandras, seserys Sofija, Teresė, Ona. Dvaras Kosakovskių giminei priklausė iki 1941 m., kai buvo nacionalizuotas.

Giminės herbas.

KŪRYBOJE ĮAMŽINO SAVO KRAŠTIEČIUS

Apie K. Bogdaną ir jo kūrybinį palikimą 2010 m. išleista Irenos Račkauskaitės-Petrailienės monografija „Konstantinas Bogdanas“, todėl jo, kaip plataus kūrybinio diapazono dailininko, Lietuvos dailės akademijos profesoriaus, veiklos šiame rašinyje neminėsime.

Konstantinas sakydavo, kad Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga yra suaugusių žmonių romantiškas žaidimas, bet šį žaidimą jis žaidė sąžiningai. K. Bogdanas buvo Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadas, ilgametis legitimacijos komisijos pirmininkas. Šiai komisijai yra pateikiami bajorystę liudijantys tėvų ir protėvių dokumentai, ieškoma kilmingos giminės herbų. Komisija dažnai susirinkdavo Konstantino kūrybinėje dirbtuvėje senamiestyje. Visiems rūpėjo prisiliesti prie skulptūros magijos, išvysti jo nutapytų kilmingų giminių palikuonių Edvardo Eismonto, Ričardo ir Gertrūdos Kliučinskių, Irenos Svetlauskienės, Aleksandro Balčiauskienės portretus, kitų skulptoriaus pradėtų, bet neužbaigtų kūrinių.

Po ilgų bajoriškų diskusijų Konstantinas dažnai apskurdavo spintos lentyną, kurioje iš vienos pusės buvos sustatytos knygos apie legitimaciją, bajorystės istoriją, o iš kitos pusės stovėdavo pagal paslaptinę receptą brandinta „*Bogdanuvka*“. Kartą skanaujant šį gėrimą, šio rašinio autoriui gimė mintis: kaip būtų puiku, kad bent dalis Konstantino kūrybinio palikimo būtų perduota muziejui. Šiai idėjai netru-

kus pritarta. Menotyrininkė Barbora Budzytė kartu su Konstantinu atrinko ir sukatalogavo eksponatus. Minint mūsų istorinio miestelio 655-ą metų jubiliejų muziejus buvo atidarytas Žeimių seniūnijoje, kur dabar saugoma ir žmonėms prieinama įvairiapusė K. Bogdano gyvenimo ir kūrybos istorija. Šalia kitų eksponatų galima pamatyti ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto biusto kopiją. Originalas – Žalgirio mūšio muziejuje, Lenkijoje, dar viena kunigaikščio kopija – Valdovų rūmuose.

Tikėtina, kad, jei K. Bogdanas ir architektas Vaclovas Michnevičius būtų gimę tuo pačiu laiku, jie tikriausiai būtų nominuoti Jonavos garbės piliečiais. Pastaroji nominacija atiteko tik Konstantinui. Todėl K. Bogdanas savo skulptūroje stengėsi įamžinti kraštiečius. 2007 m. Žeimiuose priešais bažnyčią atidengtas biustas architektui Vaclovui Michnevičiui (h. *Lapė*), kuris suprojektavo Žeimių bažnyčią ir 20 kitų Lietuvos bažnyčių, Rusų dramos teatrą Vilniuje, Halės turgavietę Vilniuje, daug įvairių privačių statinių.

1997 m. Žeimiuose atidengtas K. Bogdano sukurtas paminklas „Žuvusiems dėl Lietuvos nepriklausomybės (1940-1955 m.) atminti“. 2009 m. Jonavoje iškilo paminklas mūsų raštijos pradininkui, kultūros veikėjui Abraomui Kulviečiui (1510-1545). Pasak Konstantino, didesnio ir žymesnio žmogaus kaip Kulvietis Jonava neturi.

Žeimiai dėkingi savo kraštiečiams. Siekiant įamžinti skulptoriaus K. Bogdano atminimą, 2012 m. priešais Žeimių bažnyčią buvo suformuotas skverelis ir atidengtas paminklinis akmuo K. Bogdanui pagerbti. Čia trykšta fontanas, žydi gėlės. Skverą pamėgę ne tik vaikai ir vietiniai gyventojai, bet ir turistai, keliautojai, jaunavedžiai, atvykę tuoktis į Žeimių bažnyčią.

TYLIOJI GARSIOS GIMINĖS ATŠAKA

2019-aisiais sukako 100 metų, kai Žeimių dvare (Jonavos r.) gimė Aleksandras Bogdanas – garsus chorvedys, vargonininkas, muzikos pedagogas, sovietmečio sąlygomis išugdęs ne vieną tautines tradicijas puoselėjusią vokalistų, instrumentininkų kartą. Būsimojo muziko vaikystė prabėgo kryžiuočių laikus menančiame Žeimių miestelyje, kur lankyta pradžios mokykla, klausytasi lietuviškai ir lenkiškai traukiamų aplinkinių kaimų dainų, išsižiūrėta į liaudies papročius, šventines apeigas.

Dabar savo pedagogą prisimena jo buvę mokiniai, kolegos, jo veikla įrašyta į Kauno J. Gruodžio konservatorijos ir J. Naujalio muzikos

Bogdanų šeimos sueiga Žeimiuose 2019 m. rugpjūčio 4 d.

gimnazijos istorijos puslapius.

ŠEIMOJE ĮSKIEPYTOS VERTYBĖS

Platesnių rašytinių prisiminimų apie muziko vaikystę, jaunystę, atrodo, neužfiksuota. Savo gyvenimo aprašyme 1955 m. A. Bogdanas kiek paviršutiniškai pasakoja, kad gimė tarnautojų šeimoje, 1932 m. baigė Žeimių pradžios mokyklą, o 1934 m. su visa šeima persikėlė į Biržus, kur įstojo į Biržų gimnazijos 4 klasę. Galima spėti, kad tuo metu jam jau buvo sukakę 15 metų, jo jaunesniam broliukui Konstantinui, ateityje garsiam skulptoriui, ko gero, ėjo 8-ti. Tačiau knygoje „Konstantinas Bogdanas“, kurią sudarė Irena Račkauskaitė-Petraitienė ir 2010 m. išleido Vilniaus dailės akademijos leidykla, užsiminta, kad, pasak autorei savo prisiminimus patikėjęsio K. Bogdano, šeima iš Žeimių į Biržus persikėlė 1930 m. Tikėtina, kad ši data tikslesnė, juolab, kad Aleksandro jaunesnysis brolis, tapęs net

Bogdanų šeima. Sėdi mama ir tėvas, stovi Konstantinas, Teresė, Aleksandras, Sofija, Onutė, viduryje - pagrandukas Henrikas. 1938 m.

Konstantinas Bogdanas prie autoportreto. 1947 m.

ir Jonavos rajono garbės piliečiu, niekad pokalbiuose su kraštiečiais nėra minėjęs, jog jis mokėsi Žeimių mokykloje.

Šioje knygoje randame ir daugiau žinių apie Bogdanų giminės ištakas, brolių studijas, jų šeimų tradicijas, brolių ir seserų bendravimą. Pasirodo, po sovietmetyje populiarus žodžio „tarnautojas“ slėpėsi itin atsakingos, bajoriškoje aplinkoje težinomos pareigos – tėvas buvo Žeimių dvaro vietininkas, tvarkantis jam patikėtus grafų Kosakovskių reikalus. O štai Bogdanų giminė buvo kilusi iš senos ir garbingos Poradnių giminės, garsinusios Čekijos kraštus, dalyvavusios 1864 m. sukilime. Kadaiše žemiečių proseneliai, norėdami išvengti represijų, pasitraukė net į Polocko apskritį ir konspiracijos dėlei antrąjį Bogdano vardą pakeitė į pavardę.

Aleksandras, kaip ir jo brolis, seserys, mamos pamokyti, poteries kalbėdavo lenkiškai, taip ir augo, kaip ir daugelis šio krašto vaikų, mokėdami dvi kalbas – lietuviškai ir lenkiškai. Bogdanų šeimoje vyresnieji globojo mažesnius, o šie itin dėmesingi buvo vyresniems. Konstantino atmintyje visą gyvenimą neišbluko epizodas, kaip kartą sekmadienį jiedu su Aleksandru nuėjo prie vandens malūno, stūksojusio virš Lankesos, pažvejoti. Norėdamas kuo toliau upėn numesti sugautą varlytę, jaunėlis staiga paslydo ir įkrito į upę. Toje vietoje buvo gilus, tad vaikas galėjo priburbuliuoti. Aleksandras, pastebėjęs srovės nešamą kepurę, spėjo ištraukti jaunėlį. O gal kas nors iš žemiečių prisimena nebylų kiną, atvežamą amžiaus pradžioje į miestelį? Tas triukšmas kitoje ekrano pusėje, tas būgnų mušimas, skardos traškesys ir vandens teliūškavimas – tai broliukų Bogdanų išmonė. Pasislėpę už ekrano, jie taip „įgarsindavo“

rodomus kadrus.

„Tėvas mus auklėjo griežtai. Iš Žeimių kokiam pusmečiui jis buvo pakviestas tarnauti grafo Komaro dvare Baisogaloje. Mudu su broliu Aleksandru ten norėjome auginti balandžius, tad niekam nieko nesakė apynaujęs daržinės pastogėje išplovėme jiems skylę įlįsti (...) „Kas tai padarė?“ – į durį parjojęs griežtai, kad žirgas net piestu atsistojo, paklausė tėvas. „Ponaičiukai“ lėtai nutęsė kieme dirbę žmonės. Nors mama tada bandė mus apginti, tačiau rūstus tėvo žodis buvo pamokantis – galima auginti balandžius, tačiau nepasiklausus, nepaprašius vyresnio žmogaus, savarankiškai ką nors gadinti negalima – kiti darbą privalu gerbti.“,- keletą pamokančių vaikystės nuotykių su vyresniu broliu vėliau prisimindavo K. Bogdanas. Taip šeimoje suformuotos vertybės visoms Bogdanų atžaloms tapo kasdienybės principais. Iš motinos mokytasi pasiaukojimo ir kantrybės, iš tėvo – ryžto, sumanumo.

KO NENUTYLI APRAŠYMO EILUTĖS

Perbėkime akimis tolesnes minėto dokumento – gyvenimo aprašymo eilutes. 1938 m. A. Bogdanas įstojo į Kauno valstybinę konservatoriją. Tuo metu vis dar lankė Suaugusiųjų gimnaziją, kurią užbaigti į muziką pasinėrusiam studentui, pasirodo, nebuvo lengva. Mat besikeičiantis muzikos mokymas Lietuvoje nebuvo diferencijuojamas, konservatorija savo darbe turėjo jungti visus mokymo etapus – nuo žemiausio iki aukščiausio. Nieko keisto, kad mokymosi trukmė konservatorijoje užtrukdavo iki devynerių metų, o dalis klausytojų dar neturėdavo vidurinio mokslo baigimo atestatų.

Vokiečiams uždarius konservatoriją, teko nutraukti ir muzikos studijas. 1944-aisiais Aleksandras vėl praveria muzikantų kalvės auditorijas ir tampa vienu iš pažangiausių studentų. Po dvejų metų jis baigia fortepijono-vargonų fakultetą ir įgyja vargonininko solisto, pedagogo kvalifikaciją. Beje, studijas šiame fakultete jaunuolis derino su dirigavimo paskaitomis, kurias skaitė profesorius M. Bukša, užsukdavo ir į kompozicijos paskaitas, kuriomis smalsesnius studentus domino profesorius J. Gruodis. Šių kursų iki galo neišklausė (tobulinosi tik ketvertą metų), nes Kauno konservatoriją buvo nutarta sujungti su Vilniaus konservatorija, dalis dėstytojų persikėlė į sostinę.

JAUNYSTĖS IŠŠŪKIAI NETAPO KLYSTKELIAIS

Aleksandras į Vilnių nesikėlė, nes, anot vėliau

šias aplinkybes apibūdinusio Konstantino, šeima ir ką tik gautas sklypas namui statyti K. Būgos gatvėje priverstė pasilikti, imtis nelengvų pedagogo pareigų. „Senamiestyje, M. Daukšos gatvėje, gyveno jauna medikė Birutė Tumaitė, lietuvių klasiko Juozo Tumo-Vaižganto giminaitė, su kuria Aleksandro pažintis buvo lemtinga. Reto dailumo mergina turėjo ir gerą, jautrią širdį. Aleksandras netikėtai susirgo džiova (...) ir panelė Birutė jį pasiaukojamai slaugė, gydė įvairiais netradicinės medicinos būdais – buvo tikras angelas sargas. Bajoriškos kilmės Aleksandrui imponavo taip pat iš bajorų kilusios merginos kilnumas. Netrukus buvo atšoktos jų vestuvės. (...) gimus dukrelei Rymantei, į krikštatėvius, arba, kaip tais laikais sakydavo, kūmus, buvo pakviestas brolis Konstantinas“, – rašoma jau minėtoje I. Račkauskaitės-Petraitytės knygoje „Konstantinas Bogdanas“ (p. 198).

Kas nutylėta šiandien išlikusiame ranka rašytame CV dokumente? Nutylėta, be abejo, ne tik bajoriška kilmė, šeimoje diegtos tautinės vertybės, bet ir kai kurie faktai, trukdę ilgai, kone iki gyvenimo pabaigos pripažinti Aleksandrą kaip vieną iškiliausių muzikos pedagogų, ilgam jam patikėti mokyklos vadovo pareigas. Pavyzdžiui, Aleksandras niekam nepasakojo, kokias tarnystės pareigas užėmė jo tėvas Žeimių dvare, taip pat grafo Komaro dvare Baisogaloje. 1930 m. tėvo moksladraugis verslininkas Pakštas pasiūlė žemimiečiui užimti direktoriaus pavaduotojo vietą ką tik grafo Tiškevičiaus įsteigtame fabrike „Siūlas“. Ten, Biržų link, į Astravo dvarą, netrukus ir išvyko buvusio dvaro vietininko šeima.

Apsigyvenę Astravo rūmų fligelyje, Bogdanai čia surado gausią grafų biblioteką, pianiną, net radijo imtuvą. Tėvas nesunkiai įsijungė į naujosios fabriko administracijos komandą, o vaikai lankė Biržų gimnaziją, mėgavosi Širvenos ežero malonumais ir nuo mažumės pasireiškiančiais savo talentais įsiterpė į kultūrinę aplinką. Vėliau, jau brandžiam amžiuje, K. Bogdanas prisiminė, kad, studijuodamas Kauno konservatorijoje, Aleksandras atostogų metu užsukdavo į Biržų bažnyčią pavargonuoti, pamokydavo natų ir jį.

Tačiau Biržai netapo Bogdanų šeimai antrąja tėviške. Pokario metais, kai Aleksandras ir Konstantinas dar studijavo, biržiečiai persikėlė į laikinąją sostinę. Tėvui pradėjus dirbti „Litekso“ fabriko direktoriaus pavaduotoju, šeimai buvo paskirtas butukas Kęstučio gatvėje.

Nesigyrė sovietmečio raštinės dokumentuose A. Bogdanas ir dėl to, kad 1944 m. jis, Kauno konservatorijos studentas, kaip ir šimtai tautiečių,

Konstantinas Bogdanas su dukra Jurga. 1982 m.

išgirdęs generolo Povilo Plechavičiaus kvietimą ginti tėvynę nuo bolševizmo grėsmės, savanoriu įstojo į Marijampolės karo mokyklą, rengėsi, kaip ir brolis Konstantinas, tapti kariu. Ten pat, karo mokykloje, buvo subūręs net kariūnų chorą, kuris žygiuodamas traukdavo „Mūsų kuopa kai išeina...“ Deja, tais pačiais metais, gegužės 15 d., generolas, pabrėžęs išrikiuotiems kariūnams priesaikos reikšmę, paskelbė neterminuotas atostogas. „Kuo greičiau sprukite su ginklais“, – patarė. Tad ir broliai Bogdanai, dar kurį laiką paviešėję pas Kaune įsikūrusią seserį Konstanciją, aplinkiniais keliais grįžo į Biržus. Netrukus Aleksandras vėl išvyko į laikinąją sostinę tęsti studijų.

VERČIAU PATYLĖTI, NEGARSINTI SAVO KILMĖS

Baigęs konservatoriją ir kiek atsipūtęs, 1947 m. rugsėjį A. Bogdanas pradeda dirbti J. Gruodžio muzikos mokykloje bendrųjų muzikinių disciplinų dėstytoju. 1948-aisiais perkeliamas į Kauno dešimtmetę muzikos mokyklą direktoriaus pavaduotoju mokymo reikalams. Čia plušo iki 1968 m. rugpjūčio pabaigos, eidamas tai direktoriaus, tai pavaduotojo, tai įvairių disciplinų dėstytojo pareigas.

„Nuo 1950 m. kovo mėn. 20 d. iki 1952 m. rugsėjo mėn. laikinai ėjau mokyklos direktoriaus pareigas. Šiuo metu Kauno Dešimtmetėje Muzikos Mokykloje dirbu dėstytoju“, – rašė A. Bogdanas

1955 m. kovo 1 d. Įdomu, kaip, pučiant sovietmečio ideologų diktuojamiems vėjams, keitėsi jaunų, talentingų pedagogų pareigos, kartais net ir prieš savo norus jie buvo mėtomi iš vietos į vietą. Antai dėstytojo darbo knygelėje po 1947 09 01 įrašų, kad Aleksandras paskirtas muzikos mokyklos pedagogu, seka 1949 05 25 įrašas, kad, ryšium su perėjimu į dešimtmetę muzikos mokyklą dirbti pirmąsias pareigas, jis paliekamas muzikos mokykloje kaip dirbęs antrąsias pareigas. 1948 m. Meno reikalų viršininko įsakymu A. Bogdanas dešimtmetėje mokykloje skiriamas direktoriaus pavaduotoju, o 1950 m. kovo 20 d. jau paskiriamas laikinai eiti direktoriaus pareigas. Tačiau ir čia neužsibūna. 1952 m. rugsėjo 15 d. Aleksandras atleidžiamas iš vadovo pareigų, paskiriamas pavaduotoju. Po mėnesio jau atleidžiamas ir iš šių pareigų, tampa paprastu dėstytoju. Pagaliau 1957 m. liepos 1 d. jis vėl paskiriamas pavaduotoju mokymo reikalams.

1957 m. spalį dešimtmetę muzikos mokyklą pavadinus Kauno vidurine specialiąja muzikos mokykla, Aleksandrui pavesta čia laikinai eiti direktoriaus pareigas, tačiau jau 1961 m. vasarį atleidžiamas ir paskiriamas pavaduotoju mokymo reikalams. 1964 m. liepos 1 d. Aleksandras vėl paskiriamas šios mokyklos direktoriumi. 1965 m. rugpjūčio pabaigoje Kauno spec. muzikos mokyklą sujungus su Kauno vidurine taikomosios dailės mokykla, susikuria Kauno vidurinė meno mokykla, ir tada A. Bogdanas vėl atleidžiamas iš direktoriaus pareigų, paskiriamas naujojo darinio direktoriaus pavaduotoju muzikos reikalams.

Nuo 1968 m. rugsėjo Aleksandras ministro įsakymu perkliamas dėstytojauti į J. Gruodžio aukštesniąją muzikos mokyklą. Dokumentuose rašoma „jam pačiam prašant“, tad, ko gero, didelė administracinio darbo našta buvo jau gerokai nuvarginusi pečius, ir jis mieliau rinkosi profesinį bendravimą su mokiniais. Tikėtina ir kita versija. Aleksandras, anot jo dukters Gailutės, dažnai buvo kviečiamas į KGB, mat okupacinės valstybės saugumo organai vis rasdavo progų priminti tėvui jo bajorišką kilmę, patikindavo, kad reikia griežčiau „tramdyti“ kai kurias muzikos mokyklose pastebimas tautinio atgimimo nuotaikas. Nepatiko, matyt, valstybės sargams ir tai, kad Aleksandras, artėjant valstybiniais egzaminams, eidavo į Įgulos (Šv. Mykolo Arkangelo) bažnyčią su studentais pavargonuoti, jis kauniečiams garsiau nei leidžiama pagrodavo Bacho fugą ar Regerio tokatą. O kai kokią nors natą spustelėdavo ir pasisvečiuoti atvykęs Konstantinas, pasklisdavo kalbos, kad „tie

plechavičiukai“ per daug sau leidžia...

MAESTRO JUBILIEJŲ PRIMINĖ KONCERTAS

Peržvelgus A. Bogdano darbo biografiją, ryškėja išskirtinai universalaus talento žmogus, nestokojęs nei pedagoginių išvalgų, nei kūrybinių aspiracijų. Deja, jis, pirmiausia profesionalus vargonininkas, savo srityje plačiau negalėjo pasireikšti. Vargonininkas ir mokyklos vadovas – tai anuomet beveik nesuderinamos sąvokos. Tačiau nei įstaigos vadovui, nei docentui jo specialybė, įgyta tarpukario lietuviškoje konservatorijoje, netrukdytų būti gerbiamam, mylimam. Savo kolegų ir mokinių atmintyje Aleksandras liko kaip itin reiklus, nemėgstantis tuščiai kalbėti, girtis, tačiau ir gerų patarimų nešykštintis žmogus.

„Būdamas 10 klasėje, 1965-aisiais, sukūriau Intermezzo opusą styginiam orkestrui, kurį dedikavau Pirčiupiiui atminti. Pamenu, pavartė dėstytojas mano kūrinį, pavartė ir sako „Gera, tik šitą nubrauk“. Suprask, nereikia dedikacijos. Vėliau kūrinys buvo atliktas ir gerai įvertintas, tačiau jau be idėjinio-politinio atspalvio“, – prisimena vieną savo studijų „nuotyki“ dabartinis J. Gruodžio konservatorijos dėstytojas Gracijus Urbonavičius.

Beje, tam pačiam dėstytojui įsiminė ir docento reiklumas. Į pirmą muzikos mokyklos klasę Gracijus atėjo metais vėliau, nei tada reikalaudavo. Berniukas norėjo griežti smuiku, tačiau priėmimo komisija, kurioje svarbus asmuo buvo A. Bogdanas, pasiūlė jam imtis violončelės. Ji esą ne prastesnė už smuiką, net madinga. Pirmaklasis ir pasirinko violončelę, likdamas dėkingas svariems Aleksandro argumentams.

Sunkiau atsakyti į klausimą, ar A. Bogdanas buvo pirmasis Kauno simfoninio orkestro kūrėjas. To meto spaudoje teigiama, kad taip, buvo, paminėta net data, kada Kauno filharmonijoje nuskambėjo pirmas koncertas, skirtas miesto visuomenei, – 1965-ųjų gegužės 10-oji. Šis kolektyvas tada vadinosi liaudies simfoniniu orkestru, o A. Bogdanas buvo jo dirigentas. Šiaip ar taip be profesionalaus muziko pastangų toks darinys nebūtų atsiradęs, nes jo gretose klausytojai matė geriausius docento mokinius. Yra žinoma, kad 1949-1969 m. Aleksandras vadovavo J. Gruodžio aukštesniosios muzikos mokyklos simfoniniam orkestrui, todėl tikėtina, kad vienas iš jam nurimti neleidusių siekių buvo sukurti į platesnius horizontus klasikų opusus skleidžiantį kolektyvą.

Buvęs absolventas, Lietuvos nusipelnęs meno

veikėjas Valentinas Bagdonas pasakoja: „Kadangi mes su V. Blūšiumi buvome pirmoji (VIII) kompozitorių laida, tad labai stengėmės ir mokyklos baigimui sukūrėme po keletą kūrinių simfoniniam orkestrui. Juos pagrojo dėstytojų ir mokinių simfoninis orkestras, kuriam dirigavo dėstytojas Aleksandras Bogdanas. Tai buvo didelis įvykis mano gyvenime, o ir muzikos mokykloje taip pat.“ Nieko keisto, kad 1964 m. A. Bogdanas buvo pakviestas vyriausiuoju Respublikinės moksleivių dainų šventės dirigentu, kur dirigavo pirmą kartą pasirodžiusiam jungtiniam moksleivių simfoniniam orkestrui.

„Aleksandras vadovavo ne vienam Kauno chorui, vienu metu net buvo respublikinio vaikų choro dirigentas. Diriguodavo pagal savo tvirtą būdą – ir judesiai diriguojant būdavo tvirti, aiškūs. Nors iš tikrųjų mano vyresnysis brolis sielos gelmėse buvo jautrus, subtilus, tik pedantiškas žmogus, didelis muzikos profesionalas. Būdavo, jei per stojamuosius egzaminus į Lietuvos konservatoriją iš Kauno atvykęs jaunuolis prasitaria, jog mokėsi pas Bogdaną, jam išsyk nusišypso sėkmė“, – pasakojo K. Bogdanas jau minėtos knygos autorei I. Račkauskaitei-Petraitienei.

Prisimenant A. Bogdano nuopelnus kuriant Kauno orkestrą, 2009 m. lapkričio 24 d. Kauno Kristaus prisikėlimo bažnyčioje buvo aukojamos šv. mišios už ankstokai į anapilį iškeliavusį mokytoją (1973 01 20), o gruodžio 9 d. Kauno filharmonijoje įvyko koncertas, skirtas jo 90-ųjų gimimo metinių paminėjimui. Čia dabartinis orkestras kartu su buvusiais A. Bogdano mokiniais atliko tuos pačius kūrinius, kurie toje pat salėje sklandė prieš 45 metus – 1965-ųjų gegužės 10 d. Tik dabar orkestrui dirigavo kitas maestro – Saulius Sondeckis. Koncerto programoje vėl nuskambėjo J. Gruodžio simfoninis paveikslas „Rudenėlis“, L. van Bethoven, M. Glinkos, P. Čaikovskio, E. Grygo kūriniai – tarsi tolyn negrįžtamai nuvilnijusių dešimtmečių aidas.

NESENKANTI IR ATVIRA PRISIMINIMŲ UPĖ

Nuo 1952 m. dabartinėje J. Gruodžio konservatorijoje kartu su A. Bagdonu darbavosi dėstytoja Danguolė Vaitkutė, kuri prisimena: „Aleksandras buvo nepaprastai darbštus, principingas, reiklus sau ir kitiems pedagogas. Pavyzdžiui, jei kuris nors mokytojas jau pertraukos metu vis nebaigdavo pamokos, A. Bogdanas, kaip įstaigos vadovas, atverdavo auditorijos duris ir pareikalaudavo visiems išeiti, nes, girdi, jau pertrauka.“

Anot kolegės, Aleksandras gerai dėstė tiek

muzikos teoriją, tiek fortepijono paslaptis. D. Vaitkutei atėjus dirbti, buvo jau beveik suburtas mokyklos orkestras. Beje, muzikas niekada nesigirdavo turįs garsų brolių skulptorių. Kalbėti anais laikais apie įvairias giminystes nebuvo geras tonas. O savo dukrą Gailutę, besimokiusią toje pat mokykloje, Aleksandras vertindavo taip, kaip ir kitus vaikus. Antai kartą, skubant į svarbią choro repeticiją, sprogo jos vežėjų automobilio padanga, ir mokinė gerokai pavėlavo. Vėliau jai, kaip ir kitiems nelabai drausmingiems mokiniams, A. Bagdonas sumažino drausmės pažymį.

Atsivertus įstaigos 80-mečiui skirtą knygą „Kauno Juozo Gruodžio konservatorija 1920–2000“ 268 puslapyje galima rasti buvusios absolventės, muzikologės, dr. Danos Palionytės šiltų minčių: „J. Gruodžio muzikos mokykloje mokiausi 1951–1955. (...) visada būsiu dėkinga šviesaus atminimo A. Bogdanui – už daug ką: už tai, kad išmokė suvokti kūrinio visumą, pajauti jo prasmę, kad stengėsi išmokyti sunkaus dirigavimo meno. Be to, A. Bogdanas buvo tėviškai nuoširdus, gebėjo įdiegti etikos dalykus: jis mus drauge su V. Treinyte išmokė sveikinantį paduoti ranką ne kaip „šaltą varlę“, o veiksmingai, truputį spustelėjant. Iki šiol su kuo nors susipažindama prisimenu šį gerbiamo mokytojo patarimą.“

Tiek šykštokos iš įvairių šaltinių mus pasiekusios informacijos apie žymų bajorą, kuris okupacinės valdžios sąlygomis negalėjo garsinti nei savo kilmingų protėvių, nei herbo, o profesinės karjeros kelyje turėjo galbūt ir save įtikinti „brandaus socializmo“ idealais. Ateityje tos informacijos galėtų atsirasti daugiau. Jau nebėra maestro jaunesniųjų brolių Konstantino ir Henriko, seserų Sofijos, Teresės, Onos, tad norėtusi, kad atsiliptų, pasidalytų prisiminimais ir kiti docento mokiniai, kolegos, artimieji. Neabejotina, kad šis žmogus buvo aštraus proto vadovas, taktiškas savo kolegų bendražygis, tikras muzikos profesionalas – pianistas, vargonininkas, chorvedys, simfoninio orkestro dirigentas. Tėvo atminimą saugo dvi laikinojoje sostinėje gyvenančios dukros – muzikė Gailutė ir architektė Rymantė. Apie vaikystėje padykusį, tik vėliau dėl objektyvių priežasčių pritilusį Aleksandrą svečiams užsimena ir 2018 m. Žemiuose atidaryto K. Bogdano memorialinio muziejaus kūrėjai. Šių žmonių geranoriškų pastangų dėka pasakojimą ateityje galima būtų praplėsti.

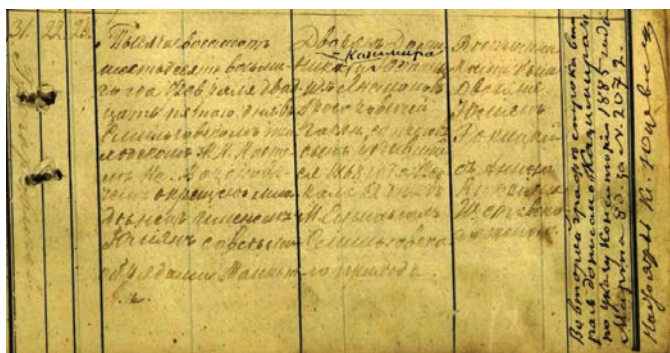
A. Narkevičiaus ir R. Gudienės asmeninio albumo nuotraukos.

GIMINĖS ISTORIJA

Karilė VAITKUTĖ
Balzeko lietuvių kultūros muziejaus
Genealogijos skyriaus vedėja

STANLEY BALZEKAS, Jr. – LIETUVOS BAJORŲ PALIKUONIS

Per keletą pastarųjų dešimtmečių tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Lietuvoje pastebimai išaugo susidomėjimas savo kilme, šeimos istorija. Jei XX a. i JAV atvykę imigrantai siekė kuo greičiau įsiliesti į Amerikos „tautų katilą“ ir jame išsirpti, tai dabar jų palikuonys siekia sužinoti savo kilmę, atrasti savo šaknis. Klesti įvairios genealoginių paieškų sistemos, kuriamos televizijos laidos, kuriose giminės istoriją atranda žinomi aktoriai, dainininkai,

Julijono Gregaravičiaus gimimo ir krikšto įrašas Smilgių Šv. Jurgio bažnyčios knygoje. Įrašas rusų kalba.
The entry of Julijonas Gregaravičius's birth and baptism in the book of baptisms of St. George Church in Smilgiai. The original record is written in Russian.

politikai.

Lietuvoje domėjimasis savo šeimos praeitimi taip pat tolydžio auga. Nenuostabu, kad po ilgiau nei pusę šimtmečio trukusio sovietinio laikmečio norisi atsiminti tai, ką buvome priversti pamiršti, ir atkurti tai, kas buvo prarasta. Žmonės mina archyvų slenksčius, ieško metrikų ir kitokių dokumentų, sudarinėja genealoginius medžius, rašo savo šeimų istorijas. Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos įsikūrimas taip pat liudija norą atkurti nutrūkusią istorijos giją ir tęsti Lietuvos bajorų draugijos, veikusios 1928–1940 m., tradicijas.

Lietuvių kultūros muziejaus Čikagoje įkūrėjas Stanley Balzekas, Jr. teigia visą laiką domėjęsis istorija, menu ir, žinoma, norėjęs propaguoti Lietuvos istoriją bei kultūrą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Būtent šių tikslų vedinas jis ir įkūrė muziejų dar 1966 metais, kai Lietuva buvo ištrinta iš pasaulio žemėlapių ir tokios šalies dauguma amerikiečių visai nežinojo. Nenuostabu, kad Stanley Balzekas, Jr. domėjosi ir savo paties šeimos praeitimi. Deja, daugelį mūsų yra įsukęs šiuolaikinio greito gyvenimo verpetas, iš kurio ištrūkti nėra lengva. Todėl sunku atrasti laiko tam, kad sustotum ir pasidairytum po savo šalies ar savo šeimos praeitį. Stanley Balzekas, Jr., visą savo gyvenimą paskyręs savo įkurtajam muziejui ir iš tėvo paveldėtam automobilių pardavimo verslui, prieš keletą metų vis tik ėmėsi tvarkyti šeimos istoriją liudijančius dokumentus.

Vienas iš mėgstamiausių muziejaus įkūrėjo patarimų jaunimui yra niekada nieko neišmesti. Taip elgiasi ir pats. Net neįtarėme, kad, ėmus tvarkyti šeimos dokumentus ir nuotraukas, įsitikinsime, kad šis patarimas tikrai atneš naudos. Tarp šūsnies dokumentų atradome Julijonui Gregaravičiui – Stanley Balzeko, Jr. seneliui iš motinos pusės – išduotą bajorystės liudijimo kopiją. Šį raštą 1895 metais išdavė Rusijos Valdančiojo Senato Heraldikos Departamentas, pripažindamas, kad Julijonas Gregaravičius, Dominyko-Kazimiero sūnus, yra įrodęs savo bajorišką kilmę ir jo vardas įrašomas į šeštąją bajorų genealoginės knygos dalį. Liudijimas buvo parašytas rusiškai, todėl nei Stanley Balzekas, Jr., nei jo giminaičiai, į jį didelio dėmesio nekreipė. Viena liudijimo kampe pieštuku angliškai buvo užrašytas žodis „pasas“. Matyt, buvo manoma, jog tai galėjęs būti pasas. Šis bajorystės pripažinimo liudijimas buvo svarbus atradimas, nulėmęs tolesnį šeimos istorijos tyrinėjimą.

Iš šeimos narių pasakojimų ir archyvuose rastų dokumentų galėjome atkurti Julijono istoriją. Gimė jis nedideliame Smilgių miestelyje netoli Panevėžio

Dalis Gregaravičių šeimos dokumentų, liudijančių jų priklausymą bajorų luomui. Čia matome ir Gregaravičių šeimos herbą Liubič (Lubicz).
Some of the Gregaravičius family documents that testify to his belonging to nobility. Here we see the Gregaravičius family crest, Lubicz.

1868 m. vasario 22 d. bajoro Dominyko-Kazimiero Gregaravičiaus ir Justinos Janeliūnaitės šeimoje. Pakrikštytas Smilgių Šv. Jurgio bažnyčioje po trijų dienų, vasario 25-ąją. Julijonas buvo antras vaikas šeimoje. Jo vyresnioji sesuo Antanina gimė 1862 m. gruodžio mėnesį, o po Julijono Gregaravičių šeima susilaukė dar trijų vaikų: Adolfo (g. 1870 m.), Onos (g. 1875 m.) ir Antano (g. 1877 m.). Šeimos galva Dominykas-Kazimieras mirė 1888 m. nuo plaučių uždegimo, būdamas 67 metų. Jo mirties įrašė pažymėta, kad jau buvo našlys. Vyriausiajai iš penkių vaikų – Antaninai – tuo metu buvo 25 metai, o jauniausiajam – Antanukui – tik 11.

Sunku pasakyti, ką broliai ir seserys veikė visą dešimtmetį po tėvų mirties. Pirmasis dokumentas, kuris liudija apie vieno jų – Julijono – gyvenimą, yra 1895 m. išduotas bajorystės pripažinimo raštas. Skaitant išlikusius užrašytus šeimos narių pasakojimus aiškėja, kad Julijonas gyveno Rusijoje (tikriausiai Peterburge) ir ten arba dirbo valdininko darbą, arba turėjo mėsos (dešrų) parduotuvę. Atvykstant gyventi į Jungtines Amerikos Valstijas, laivo keleivių sąrašuose nurodyta, kad jis dirbo raštininku.

Šeimos pasakojimuose atsispindi Julijono nenoras kurti šeimą Rusijoje. Anot jo dukters Emilijos, Julijonas norėjęs susirasti žmoną lietuvę ir todėl grįžęs į gimtuosius Smilgius. Lietuvoje bajorų giminės palikuonis susitiko savo būsimą žmoną Elzbieta Kazlauskaitę. Elzbieta buvo našlaitė. Tėvams mirus, ja rūpinosi tėvo brolis Panevėžyje. Julijonas ir Elzbieta susituokė Panevėžio bažnyčioje 1900 m. sausio 8 d. Po pusantros metų toje pat bažnyčioje pakrikštyta Julijono ir Elzbieta pirmagimė Emilija. Antrasis vaikas – Juozas – gimė Rusijoje. Pasak Emilijos, jos tėvas nenorėjęs emigruoti į Jungtines Amerikos Valstijas, tačiau to norėjusi jos mama, nes bijojo, kad Julijonui gali tekti kariauti Rusijos-Japonijos kare (1904 - 1905 m.).

Čikagoje tuo metu jau gyveno abi Julijono

seserys ir brolis Antanas. Antanas atvyko į Ameriką 1898 m., plaukdamas iš Bremeno į Baltimorę. Laivo keleivių sąrašė reikėjo nurodyti, pas ką imigrantas keliauja. Antanas nurodė Andrew Malkiewicz (Andrių Malkevičių, vėliau - Malker), kuris tuo metu gyveno Čikagoje, Bridgeport rajone. 1900-aisiais už Andriaus Malkevičiaus ištekojo Ona Gregaravičiūtė. Kita sesuo – Antanina – ištekojo už Juozo Garliausko, kuris tuo metu Amerikoje savo vardą rašė kaip Joseph Garlewski, o vėliau jo vaikai pavardę pakeitė į Gier.

Julijonas į Ameriką vyko pas gimines. Pasak Emilijos, ištrūkti iš Rusijos jam buvo sunku. Tik nurodęs, kad jo sesuo Ona (Anna Malkiewicz) gulėjo mirties patale ir jam reikėjo ją pamatyti prieš mirtį, gavo leidimą išvykti. Archyviniais dokumentais kol kas, deja, šios istorijos pagrįsti negalime. 1904 m. gegužės mėnesį Julijonas atplaukė iš Liverpulio į Bostoną ir nuvyko pas brolių Antaną į Čikagą. Po metų Ameriką pasiekė ir paskutinis iš Gregaravičių vaikų – Adolfas. Julijono žmona Elzbieta su dviem mažais vaikais iš Rusijos parvyko namo į Panevėžį, o 1905 m. rugpjūtį atplaukė iš Hamburgo į Niujorką. Šeimos nariai pasakojo, kad Elzbieta atvykimas į Ameriką prilygo stebuklui. Elzbieta visai nemokėjo anglų kalbos. Tai, žinoma, nestebina, net tais laikais dauguma lietuvių kalbėjo lietuviškai, rusiškai, lenkiškai, tačiau anglų kalba buvo tolima ir nereikalinga. Visiškai nemokėdama kalbos Elzbieta laivų uoste sutriko ir, nežinodama ką daryti, ėmė verksti. Tuomet prie jos priėjo moteris, kuri, kaip paaiškėjo vėliau, buvo lietuvė, bet mokėjo susikalbėti įvairiomis kalbomis. Išsiaiškinusi padėtį, moteris padėjo Elzbietai su dviem mažamečiais vaikais pasiekti Ameriką.

Anglų kalbos nemokėjo ir Julijonas. Todėl, pasak šeimos narių, Amerika jam visai nepatiksusi. Tokio gero darbo raštinėje, kokį turėjo Rusijoje, susirasti negalėjo. Kurį laiką dirbo atsitiktinius išsilavinimo nereikalaujančius darbus, kol vieną dieną Amerikos lenkų laikraštyje perskaitė skelbimą apie parduodamą žemės plotą Tennessee valstijoje, netoli Deer Lodge ir Lancing miestelių. Kadangi Julijonas visuomet norėjo turėti savo ūkį, įkalbėjo sesers Antaninos Garliauskienės šeimą vykti kartu su juo ūkininkauti į Tennessee. Emilija prisimena, kad klimatas šioje pietinėje valstijoje buvęs puikus, viskas augę gerai, tačiau dirbti reikėję daug ir sunkiai. Ji net išmokusi arti žemę. 1913 m., jau gyvenant Tennessee, Julijono sesuo Antanina netikėtai mirė susirgusi gripu ir paliko vyrą ir du vaikus – Helen ir Edward. Julijono šeimoje tuo metu jau buvo aštuoni

1895 metais Julijonui Gregaravičiui išduotas liudijimas, patvirtinantis jo priklausymą bajorų luomui. Nuotrauka iš šeimos archyvo.
In 1895, Julijonas Gregaravičius received a certificate which confirmed his belonging to nobility. Photo from family album.

vaikai: vyriausioji Lietuvoje gimusi Emilija, (Rusijoje gimęs Juozukas mirė Čikagoje būdamas trejų metų), Čikagoje gimę Julius, Anna, Julia, Peter, Elizabeth bei Tennessee valstijoje gimę Sophia ir John. Tačiau gyventi savo ūkyje Tennessee valstijoje Julijono šeimai nebuvo lemta. Paūgėjusios mergaitės negalėjo rasti sau vietos tarp vietinių gyventojų, jos veržėsi į Čikagą, kur galėtų mokytis ir bendrauti su lietuviais. Šeima nusprendė grįžti. 1920 m. gyventojų surašyme randame informaciją, kad Julijono šeima jau gyvena Čikagoje, Julijonas dirba prekių pakuotoju Marshall Fields parduotuvės sandėliuose, o vyresnėlė aštuoniolikmetė Emilija dirba siuvėja užuolaidų siuvykloje.

Susipažinusi su Stanley Balzeku (emigrantu nuo Ukmergės Stanislovu Balžeku), tuo metu dirbusiu mėsinėje lietuviškame rajone, Emilija 1923

Laivas "Ivernia", kuriuo Julijonas Gregaravičius atplaukė iš Liverpulio į Bostoną, apsisprendęs gyventi Jungtinėse Amerikos Valstijose.
Julijonas Gregaravičius immigrated to the U.S. sailing on the SS Ivernia from Liverpool to Boston.

m. už jo ištekęjo. 1924 m. spalio 8 d. šeimai gimė vienintelis vaikas - sūnus Stanley Balzekas, Jr.

Julijonas Gregaravičius 1926 m. priėmė Jungtinių Amerikos Valstijų pilietybę. Savo pavardę pakeitė į Gregorow. Jo vaikai taip pat priėmė šią pavardę. Julijono brolis Adolfas ir jo šeima pavardę pakeitė į Gregg. Antanas Gregaravičius šeimos neturėjo ir mirė 1925 m.

Julijonas mirė 1929-aisiais, sulaukęs 51 metų. Jo žmona Elzbieta našlės gyvenimą gyveno dar ketvirtį amžiaus ir mirė 1954-aisiais, būdama septyniasdešimt trejų. Stanley Balzekui, Jr. buvo penkeri, kai mirė jo senelis Julijonas, tačiau jis sako atsimenantis, kad Julijonas savo išvaizda ir elgesiu išsiskyręs iš aplinkos. Jis tiesiog buvęs "kitoks". Jis visuomet stovėjęs tiesiai, buvęs labai tvarkingas, mėgęs gerai rengtis, kalbėjęs tyliai, niekuomet nesigirdavęs. Įėjus į kambarį ir pamačius Julijoną, pasak Stanley Balzeko, Jr., iškart galėjai suprasti, kad jis "ne iš kaimo".

Lietuvos valstybiniame istorijos archyve buvo surasti bajorų Gregaravičių giminės dokumentai. Tarp dokumentų buvo ir giminės medis, kuriame atsispindi šešios Gregaravičių kartos. Šiai šeimai kadaise buvo suteiktas herbas Liubičius (Lubicz). Herbą ir bajorystę Gregaravičiai paveldėdavo iš kartos į kartą, įrodę savo priklausomumą giminei. Paskutinis tai įrodęs buvo Julijonas Gregaravičius, 1895 m. gavęs patvirtinimo raštą iš Rusijos Valdančiojo Senato Heraldikos Departamento.

Stanley Balzekas, Jr., įrodęs, kad yra Gregaravičių šeimos palikuonis, taip pat turi teisę vadintis bajoru. 2019 m. birželio 9 d. Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos sprendimu S. Balzekui, Jr. buvo išduotas bajorystės pripažinimo aktas Nr. 4201. S. Balzekui, Jr. taip pat buvo suteiktas Garbės bajoro vardas, taip pripažįstant ypatingus viso jo gyvenimo nuopelnus, garsinant Lietuvos vardą, remiant kultūrinį-istorinį paveldą bei įdėtas asmenines pastangas lietuvių bendruomenėje Jungtinėse Amerikos Valstijose.

LOST AND FOUND

A Chapter in the Balzekas-Gregaravičius Family History

*Julijono Gregaravičiaus vyriausiosios dukters Emilijos Gregaravičiūtės ir Stanislovo Balžeko (Stanley Balzekas) vestuvės 1923 metais Čikagoje.
In 1923, Julijonas Gregaravičius's eldest daughter, Emily, married Stanley Balzekas in Chicago, Illinois.*

One piece of advice that Stanley Balzekas, Jr. likes to give most often is not to throw anything out. Little did we know how useful this advice would prove to be in helping to open a chapter in the Balzekas-Gregaravičius family history.

It all started with a small piece of paper that looked fairly official. It had a border to it, it was signed and stamped. It was dated 1895. The rest of the information was written in Cyrillic in Old Russian. Someone wrote the word "Passport" on it in pencil. It came to Stanley Balzekas, Jr. in the mail and was most probably sent by one of his relatives.

It turned out to be not a passport but a certificate issued by the Heraldry Department of Russia to Julijonas Gregaravičius, the son of Dominykas-Kazimieras, born on February 22, 1868. It certified that Julijonas was recognized as a nobleman and had the right to be included in the sixth part of the nobility pedigree book. Now that was much more interesting than a passport! Julijonas, a recognized and certified nobleman of Lithuania! Or of Russia? As we know, Lithuania declared its independence from Russia on February 16, 1918. So technically, in 1895, Lithuania

Gregaravičiai Čikagoje apie 1928 metus: Elzbieta Kazlauskaitė-Gregaravičienė, Emilija Gregaravičiūtė-Balzekienė ir Julijonas Gregaravičius. Nuotrauka iš šeimos archyvo.

The Gregaravičius family in 1928. Standing from left: Elzbieta Kazlauskaitė-Gregaravičienė, Emily Gregaravičiūtė Balzekas, Julijonas Gregaravičius. Sitting is Stanley Balzekas, Jr. Photo from family album.

was not an independent state and Julijonas had to be a nobleman of Russia. This chapter of the family history was lost to the family until now. This small piece of paper opened a door to the unknown past. Since the descendants of Julijonas, including his grandson Stanley Balzekas, Jr., did not know much about his past in Russia or Lithuania, we had to turn to archival sources and search for records and documents.

Julijonas immigrated to the United States in early May of 1904. He sailed on the S.S. *Ivernia* from Liverpool, England to Boston, Massachusetts. He was a 36-year-old married man. On the ship passenger list, his occupation was recorded as that of a clerk and his nationality was Polish. His name was spelled as Julian Gregorowicz. He had \$25 in his pocket. His last permanent residence was Smilgiai, Lithuania. The relative that he was planning to join in the United States was his brother by the name of A. Gregorow who lived on Curtis Street in Roseland, a neighborhood of Chicago. Well, possessing \$25 when arriving in the United States could paint us a picture of how well off this Russian/Lithuanian nobleman was. However, the fact that he was recorded as Polish proves that he was a nobleman. Many petty noblemen of the time thought of themselves as Polish. At the time, Polish meant nobility, while Lithuanian meant

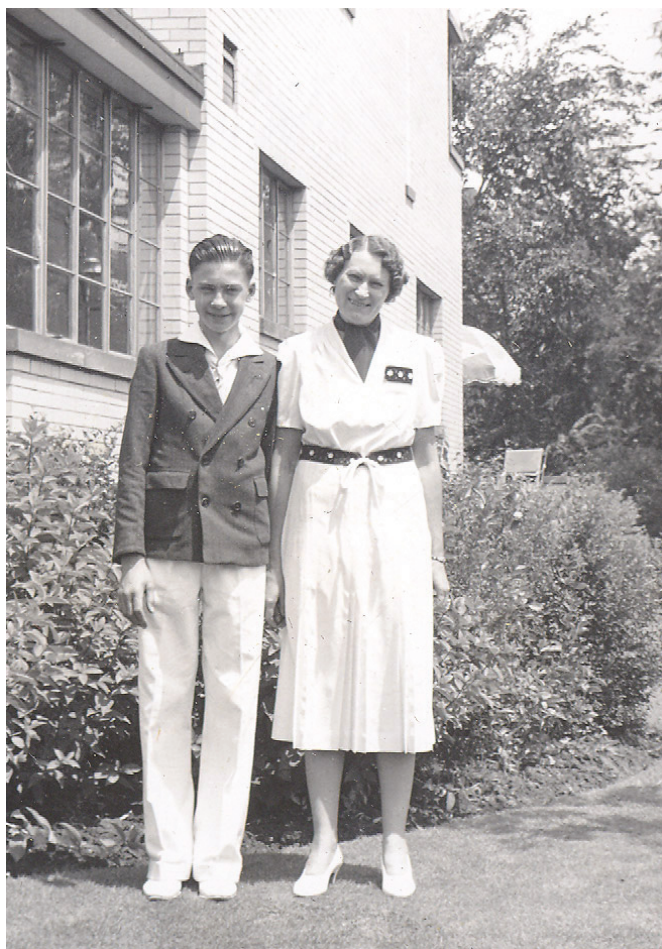
Stanley Balzekas, Jr. po Balzeko lietuvių kultūros muziejaus įsteigimo apie 1966-1967 m. Iš kairės: Stanley Balzekas, Jr., Irena Radvilaitė-Balzekienė, Juzefa Daužvardienė, Lietuvos konsulas Čikagoje Petras Daužvardis.

Nuotrauka iš šeimos archyvo.

Stanley Balzekas, Jr. after the opening of the Balzekas Museum of Lithuanian Culture, c 1966-1967. From left: Stanley Balzekas, Jr., Irene Radvilaitė-Balzekienė, Juzefa Daužvardienė, Lithuanian consul in Chicago, Petras Daužvardis. Photo from family album.

being a peasant. The time of the Lithuanian national awakening had just started. It would take a decade before the majority of Lithuanians would start being proud of their nationality.

As many thousands did before the First World War, Julijonas and his family came to the United States in search of a better life. Nobleman or not, it was not easy living in Czarist Russia at the end of the 19th century. In 1904-1905, the Russian Empire was involved in the Russo-Japanese War. The obligatory drafting to the Russian army was among the top reasons for Lithuanian men to leave. At this point, we do not know what was the exact reason that made Julijonas leave for the United States. However, most likely it was the economic situation and the uncertainty of the times. From interviews with his daughter, Emily, and his niece, Helen, we know that he had “a sausage store in Leningrad” (Leningrad was, of course, Sankt Petersburg). However, we also know that he served in an office as a clerk in Russia. From these same interviews, we know that he “lived in Russia” but he “wanted to marry a Lithuanian girl” and that is why he went back to his native Smilgiai, a small town near Panevėžys. He met Elzbieta Kazlauskaitė there and married her

Stanley Balzekas, Jr. su mama Emilija Gregaravičiūtė-Balzekiene prie savo namų Čikagoje 1938 m. liepos mėn. Nuotrauka iš šeimos archyvo.
Stanley Balzekas, Jr. with his mother Emily Gregaravičiūtė-Balzekas by their house in Chicago in 1938. Photo from family album.

on January 8, 1900. He was 31 years old then. Their first-born, Emilija, was born on June 29, 1901 and baptized in Panevėžys on July 1st of the same year. Their second child, son Joseph, was born in Russia in 1903. And in 1904, Julian went to the United States.

Julian's parents, noblemen Dominykas-Kazimieras Gregaravičius and Justina Janeliūnaitė, had five children: Antanina, Julijonas, Adolfas, Ona, and Antanas. All of them immigrated to the United States where their names changed respectively to Antoinette, Julian, Adolph, Ann, and Anthony.

Adolph followed Julian and immigrated to the United States in March of 1905. The Russo-Japanese war was still going on. Adolph sailed on the S.S. *Noordam* from Rotterdam to New York. He was a 34-year old married man. On the ship passenger list, his occupation was recorded as that of a shoemaker, and his nationality was Polish.

Balzekų šeima Čikagoje apie 1967-1968 m.: duktė Carole, sūnus Robert, Stanley Balzekas, Jr., žmona Irene, sūnus Stanley III. Nuotrauka iš šeimos archyvo.

The Balzekas family c 1967-1968. From left: daughter Carole, son Robert, Stanley Balzekas, Jr., wife Irene, son Stanley III. Photo from family album.

His name was spelled as Adolph Gregorowicz. He had just \$10 in his pocket. His last permanent residence was Smilgiai, Lithuania. The relatives that he was planning to join in the United States was listed as his brother, A. Gregorow who lived at 10532 Curtis Street in Roseland, a neighborhood of Chicago. It turned out that both brothers, Julian and Adolph, came to Chicago to join their brother, Anthony. Anthony Gregorowicz came in December of 1898 sailing on the S.S. *Munchen* from Bremen, Germany to Baltimore, Maryland. He was a single 21-year-old man at the time and listed as a laborer. Anthony indicated that he was coming to Andrew Malkewicz who at the time lived at 924 33rd Street in Chicago. Andrew must have been a friend of his. Anthony's sister, Anna Gregorowicz, married Andrew Malkewicz (Malkevicius, later changed to Walker). According to the family stories, Anna and her sister Antanina came to the United States together. The ship passenger list remains to be found but it is clear that they came before 1900 because, on August 13, 1900, Anna married Andrew Malkewicz in Chicago. Anna was born in 1875, and Antanina was born in 1862. It would make sense that the girls traveled together.

And that is how the three noblemen brothers, a clerk, a shoemaker, and a laborer, found themselves in Chicago. In 1905, Julian's wife Elizabeth, and their two young children, Emily and Joseph, came to join

him. Fate would have it that little Joe died when he was just two years old. Emily married Stanley Balzekas in 1923. They had one son, Stanley, Balzekas, Jr., three grandchildren, and six great-grandchildren.

In the United States, Julian and Elizabeth Gregorow had seven more children: Joseph, Julius, Anna, Julianne, Peter, Elizabeth, Sophia, and John. Julian changed his last name to Gregorow, and his descendants were all Gregorows. Adolph changed his name to Gregg. Anthony was also Gregorow. Anna married Malkewicz and eventually changed her name to Malker, and Antanina married Garlewicz and eventually, the family changed their name to Gier.

When Julian Gregorow died in 1929, his grandson Stanley Balzekas, Jr. was only five years old. However, he says he remembers his grandfather. Most of all he remembers that Julian was different. He remembers him being very well-dressed, very soft-spoken and keeping everything in order. "You would just know he was different the moment you walked into the room. You would know that he is not off a farm. He stood up straight. And he would listen to you. Many people do not listen and this way they lose a lot in life. There is a lot of information out there but you have to listen. Julian was always there for the family, he was supportive. He didn't talk too much and he didn't brag about anything." Stanley reminisced.

After he came to the United States, Julian could not find a good job because he did not speak the language. He knew Lithuania, Russian, Polish, and perhaps even several other languages but not English. According to his daughter, Emily, he did not like it here because he could not get a good job. Stanley Balzekas, Jr. remembers that Julian wanted a farm. One day he read in a Polish American newspaper that there was a farm for sale in Tennessee. He bought that farm thinking he was buying the land with a lot of forests there. He wanted to cut all the trees and sell them as lumber and then have a farm there. However, when he bought the farm the trees

were already cut. The family had a very hard time there. For a while, all they had to eat there was molasses. Emily remembers that she had to work hard there. She even learned how to plow the land. The family rebuilt the farm. However, the children, especially the daughters, did not fit in there with the locals. They wanted to be back in Chicago with the Lithuanians. So then Julian sold the farm and came back to Chicago.

Julian died in 1929 when he was 61 years old. His younger brother, Adolph, died in 1945 at the age of 75. Anna Gregorow Malkewicz died in 1947 at the age of 72. Anthony Gregorow never married. He died in 1925 at the age of 58. Antoinette, the youngest of sibling Gregorows, died in Tennessee in 1918 during the flu epidemic. She was just 35. After she died, her family moved back to Chicago.

On July 7, 2019, Stanley Balzekas, Jr., a descendent of the noblemen Gregorow family, was inducted into the Lithuanian Royal Society of Nobility and received a certificate recognizing him as a descendant of the Gregaravičius family with the Lubich coat of arms. The Society of Nobility currently has over 4,000 members, descendants of families of Lithuanian nobles. The Society awarded Stanley Balzekas, Jr. the star of a Distinguished Nobleman for his lifetime achievements.

STANLEY BALZEKAS, JR. - „METŲ ŽMOGUS”

Karilė VAITKUTĖ

Spalio 11 d. Balzeko lietuvių kultūros muziejuje Čikagoje įvyko „Metų žmogaus” pagerbimo pokylis. Tai – tradicinis pokylis, kuris muziejuje rengiamas jau 53-įjį kartą. Kasmet muziejaus direktorių taryba išrenka asmenį, nusipelnusį Lietuvai ir lietuvybei, aktyviai propaguojantį lietuvių kultūrą ir istoriją Jungtinėse Amerikos Valstijose ar kitaip nusipelnusį Lietuvai. Šį kartą tokiu asmeniu buvo išrinktas pats Balzeko lietuvių kultūros muziejaus įkūrėjas ir prezidentas Stanley Balzekas, Jr. Pokylio data sutapo ir su garbingu jubiliejumi – spalio 8-ąją S. Balzekui, Jr. sukako 95-eri.

Kaip įprasta, pokilyje dalyvavo daug muziejaus veiklos rėmėjų, S. Balzeko, Jr. šeimos nariai bei gausus būrys garbingų svečių. Jau penktą kartą iš eilės muziejaus „Metų žmogaus” pokilyje dalyvavo Lietuvos Respublikos ambasadorius JAV ir Meksikoje Rolandas Kriščiūnas, kuris S. Balzekui, Jr. įteikė LR Kultūros ministerijos apdovanojimą „Nešk savo šviesą ir tikėk”.

Taip pat pokilyje dalyvavo LR generalinis konsulas Čikagoje Mantvydas Bekešius, laikinai einanti generalinės konsulės Niujorke pareigas Gitana Skripkaitė, LR Seimo nariai dr. Stasys Tumėnas ir

Stanley Balzekas, Jr. su pokylio garbės svečiais. Iš kairės: buvęs LR ambasadorius JAV ir Meksikoje Žygimantas Pavilionis, LR Seimo nariai dr. Stasys Tumėnas ir dr. Antanas Vinkus, LR garbės konsulė Ohajo valstijoje Ingrida Bublys, Balzeko muziejaus direktorių tarybos narė Eileen Mackevich, LR ambasadorius JAV ir Meksikoje Rolandas Kriščiūnas, Ilinojaus demokratų partijos lyderis Michael Madigan, George Washington universiteto finansų profesorius bei Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vado pavaduotojas prof. Robertas Savickas, JAV Lietuvių bendruomenės pirmininkas Arvydas Urbonavičius, Raminta Urbonavičienė, LR generalinis konsulas Čikagoje Mantvydas Bekešius.

Tortas iškilnių kaltininkui, papuoštas Liubich herbu.

dr. Antanas Vinkus, buvęs LR ambasadorius JAV ir Meksikoje Žygimantas Pavilionis, LR garbės konsulė Ohajo valstijoje Ingrida Bublys, LR garbės konsulė Pensilvanijos valstijoje Krista Bard, JAV Lietuvių bendruomenės pirmininkas Arvydas Urbonavičius ir vicepirmininkė Austėja Sruoga, Ilinojaus demokratų partijos lyderis Michael Madigan. O video sveikinimą atsiuntė geras S. Balzeko Jr. bičiulis JAV senatorius Richard Durbin.

Muziejaus įsteigtą „Metų žmogaus“ apdovanojimą įteikė Čikagoje gyvenantis gydytojas-neurologas ir menininkas Audrius V. Plioplys, kuris pats prieš keletą metų buvo išrinktas „Metų žmogumi“.

Tačiau labiausiai šių metų pokylis skyrėsi nuo tradicinių tuo, kad S. Balzekas, Jr. buvo ne tik pagerbtas už nuopelnus, bet ir legitimuotas kaip bajoras – Lietuvos bajorų Gregaravičių palikuonis. S. Balzekas, Jr. ne tik buvo pripažintas bajoru, priimtas į Lietuvos bajorų karališkąją sąjungą, bet ir už viso gyvenimo nuopelnus apdovanotas šios organizacijos Garbės bajoro vardu. Pokylio metu buvo atlikta priėmimo į bajorų luomą ceremonija. Iš Virginijos valstijos atvykęs George Washington universiteto finansų profesorius ir Lietuvos bajorų karališkosios

sąjungos vado pavaduotojas prof. Robertas Savickas papasakojo apie S. Balzeko, Jr. herbo Liubich simboliką bei pasidalino mintimis apie šiuolaikinę bajorijos vaidmenį Lietuvos gyvenime. Po to buvo iškilmingai perskaityta bajoro priesaika bei atlikta iššventinimo ceremonija, kurios metu kardu paliesti S. Balzeko, Jr. kairys ir dešinės pečiai bei galva. Po šios ceremonijos S. Balzekas, Jr. oficialiai tapo bajoru.

Pokylio metu svečiai vaišinosi tradiciniais istoriniais Lietuvos bajorų valgiais, o po oficialiosios dalies dar ilgai šokių aikštelėje sukosi poros.

VILNIAUS KRAŠTO BAJORŲ SĄJUNGA PASVEIKINO VROCLAVO BAJORUS

Elona VARANAUSKIENĖ
Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadė

2019 metai pasižymėjo ypatingu Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos aktyvumu atnaujinant istorines sąsajas ir ryšius su Lenkijos bajorais. Vienas jų – Vroclavo bajorų skyriaus pakvietimas atvykti į birželio mėn. pabaigoje organizuojamą šio skyriaus 20-mečio paminėjimą Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadei Elonai Varanauskienei (h. *Ostoja/*

Trzaska) ir Garbės vadui Kazimierui Mackevičiui (h. *Gieralt*). Šį susitikimą padėjo organizuoti Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos atstovė Lenkijoje, Garbės bajorė Ilona Sapinska (h. *Jasieńczyk*).

Jau nuo 2006 m. Vroclavo bajorų skyriaus vadas Mieczysław Bohdan Kopeč (h. *Kroje*) – Vilniaus krašto bajorų sąjungos narys – su žmona Stephanija

Vroclavo istorijos muziejaus kiemelyje.

Svečiai iš Lietuvos Lenkijos bajorų draugėje: Kazimieras Mackevičius, Adam Bilinski, Elona Varanauskienė, Michal Bartłomiej Korsak, Ilona Sapinska.

dalyvavo ne viename Vilniaus krašto bajorų organizuotame renginyje. Malonu, kad dabartinis šio skyriaus vadas Adam Bilinski tęsia gražias Vilniaus ir Vroclavo bajorų bendravimo tęstinumo tradicijas (net vakaro pokylis vyko Vroclavo bajorų rūmų Lietuviškojoje salėje). Kruopščiai suplanuota dviejų dienų kultūrinė programa buvo intensyvi – apsilankėme Vroclavo teatro spektaklyje, istoriniame muziejuje, plaukiojome laivu Odros upe. Susipažinome su garsaus Lietuvos gamtininko, rašytojo, profesoriaus Tado Ivanausko vaikaičiu A. J. Iwanowski, malonu buvo sutikti prieš keletą metų Lietuvos bajorų keliautojų puikiai įvertintą gidę, Vroclavo skyriaus narę Barbarą de Thun.

Kazimieras Mackevičius, Ilona Sapinska, Stephanieja Kopeč.

Vroclavo bajorų asociacijos ženklas.

Tačiau labiausiai sujaudino Stefanijos Kopeč šiltas priėmimas savo namuose ir nuolatinis rūpestis mumis, bajorais iš Lietuvos.

Atsisveikindami su Varšuvos bajorų skyriaus vade Iwona Zawisza-Chrzanowska ir Lenkijos bajorų asociacijos vadu Michal Bartłomiej Korsak išreiškėme viltį, kad Lietuvos ir Lenkijos bajorų sąjungos, jų kraštai ir skyriai dar tikrai susitiks bendruose šalių projektuose.

MEDALIS – VALDUI ADAMKUI

Apdovanojimus „Už nuopelnus Vilniui ir Tautai“ skiria visuomeninė nevyriausybinių organizacijų komisija. Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga priklauso šiai Nevyriausybinių organizacijų komisijai (toliau – NOKT). Rugsėjo 24 d. Prezidentas Valdas Adamkus buvo apdovanotas pirmojo laipsnio visuomeniniu medaliu „Už nuopelnus Vilniui ir Tautai“. Taip prezidentas buvo pagerbtas už didžiulį asmeninį indėlį sprendžiant sudėtingas geopolitines ir tarpvalstybinių santykių problemas, demokratijos iškovojimus, geros kaimynystės tradicijų įtvirtinimą regione, valstybės gynybinių galių bei nacionalinio saugumo puoselėjimą, tautos santarvės, visuomenės

vienybės bei šalies stabilumo stiprinimą.

Apdovanojimo iškilmės vyko Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje Vilniuje. Susirinkusiuosius pasveikino Lietuvos kariuomenės vyrų choras „Aidas“. Po apdovanojimo ceremonijos kunigas Algirdas Toliatas aukojė mišias, o po mišių Prezidentas buvo pakviestas pabendrauti su NOKT nariais prie arbatos puodelio.

„L. b.“ inf.

SUNKU ĮDOMIAI GYVENTI

Irena Antanina SUVEIZDIENĖ
h. *Lada* bajorė

Gimiau Lietuvos valstybės paskelbtais Vytauto Didžiojo 1930 metais. Taip yra įrašyta mano gimimo metrikose. Tie neeiliniai metai turėjo kažką reikšti mano gyvenime. Be to, gimiau su marškinėliais. „Pradžią yra gera, esi laiminga, o visa kita turėsi pati susikurti“ – yra sakiusi mama. Taip ir buvo. Pirmąją laimingos vaikystės dešimtmetį praleidau tėvų šeimoje. Po to prasidėjo karas. Teko gyventi atskirai nuo tėvų.

Mano mama Marija Kavaliauskaitė buvo kilusi iš gana turtingos bajorų šeimos, tėvai turėjo Survilų dvarą ir vaistinę Ariogaloje, o jų išsilavinę tėvai buvo 1861-1863 m. sukilimo dalyviai. Mano tėvelis kapitonas Antanas Staronis-Staranevičius buvo savanoris, Lietuvos kariuomenės kūrėjas, 1923 m. vadavęs nuo priešų Klaipėdos kraštą. Šeima tris dukras auklėjo patriotiška dvasia, vesdavosi į valstybinių švenčių renginius, konkūrus ir paradus, o sekmadieniais į bažnyčią, svečius, teatrą ar kiną. Vasarą važiuodavome į Palangą, gyvendavome Karininkų ramovėje, arba vykdavome į tėviškę, į Ariogalą. 1939 m. karininkai Karininkų ramovės statybai surinko virš 16 tūkstančių litų. Kilus Antrajam pasauliniam karui ir sovietams okupavus Lietuvą gyvenimas pasikeitė, mūsų kariuomenė buvo represuota. Dauguma karininkų žuvo. Mane

priglaudė giminės farmacininkai, gyvenę ir dirbę Kaune, Sofijos Čiurlionienės name, kurį suprojektavo jos žentas architektas grafas Vladimiras Zubovas. Čia vakarodavo žymūs kultūros žmonės. Tokioje geroje aplinkoje baigiau Kauno „Aušros“ (dabar „Maironio“) gimnaziją.

Įsigijusi miškų ūkio inžinierės specialybę, gavau paskyrimą dirbti į Vilnių – Miškų ūkio ministeriją. Vėliau perėjau dirbti į Statybos reikalų komitetą landšafto inžinierės pareigoms. Dirbant su architektais tekdavo važiuoti į komandiruotes – Maskvą, Leningradą (dab. Sankt Peterburgas). Maskvoje sąjunginiam konkursui turėjau pristatyti Palangos parko projektą. Tuometiniams darbuotojams išskirdavo kelialapius, tad pavyko aplankyti Krymą, Baku, Tbilisį, pabuvoti Bulgarijoje, Čekoslovakijoje.

Mano sutuoktinis rašė disertaciją, dviem dukroms reikėjo muzikos instrumentų. Atlyginimai buvo nedideli, tad baigiau ekskursijų vadovo kursus, kad galėčiau papildomai užsidirbti. Dar ėmiausi ir kūrybinio darbo, rašiau straipsnius ir miniatiūras, kuriuos spausdindavo žurnaluose ir laikraščiuose. Ekskursijų biuras suorganizavo kelionę į Vengriją, kur pirmą kartą kalnuose teko išvysti stalaktitus ir stalagmitus, plaukti su valtimi požemine upe.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, reikėjo išsivaduoti iš sąstingio, daug ką atkurti ir sukurti. Dabar galėjau tiksliai sužinoti apie šeimos bajorišką šaknį, dėl kurių okupacijos metais buvome persekiojami. Sėdėjau archyve, rinkau medžiagą, fotografijas ir 2013 m. parašiau autobiografinę knygą apie Kovaliauskų giminę. 1994 m. padėjau atkurti Lietuvos bajorų karališkąją sąjungą ir Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjungą.

1997 m. netikėtai išlošiau „Žaliąją kortą“ ir išvykau į Jungtines Amerikos Valstijas – Čikagą. Rašiau straipsnius į lietuvišką laikraštį „Draugas“

Tokie šiandien Paulavos Respublikos likučiai.

ir spausdinau savo anūkių laiškėlius „Žvaigždutės“ skyriuje, skirtame vaikams. 2003 m. grįžau į Lietuvą, rašiau straipsnius, 2005 m. pradėjau lankyti „Menų kampo“ tapybos studiją, skirtą pagyvenusiems „sidabrinukams“. Surengiau per 30 autorinių parodų, taip pat dalyvavau ir bendrose parodose. Viena iš parodų, inicijuota Seimo nario Vytauto Juozapaičio, buvo surengta Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose. Nemažai autorinių parodų sulaukė Vilniaus Karininkų ramovė, taip pat joje buvo pristatyta ir mano knyga „Tikroji Kovalevskių, Kovaliauskų, Kavaliauskų giminės istorija“. 2019 m. Karininkų ramovėje suorganizuota tapybos darbų paroda su XIX-XX a. giminių fotografijomis. Studijos darbai aplankė ir užsienio šalis – Lenkiją, Graikiją, Italiją (Siciliją). Už tapybos darbus man buvo suteiktas tautodailininkės ir meno kūrėjo statusas. Stengiausi dirbti, kad mano tapybos darbai džiugintų žmones.

Atostogų metu stengiausi pabuvoti pamėgtoje Palangoje, ant Birutės kalno, iš kur pagal Maironį

matėsi „išsisupus plačiai vakarų vilnimis“ jūra, pasivaikščioti pasimatymų ir prisiminimų saulės laidos nušviestu tiltu, pasėdėti gaiviam grafo Tiškevičiaus parke, pasiklausyti ten vykstančių klasikinės muzikos koncertų. Dabartinė nauja grafų Tiškevičių alėja maloniai nuteikia buvusių šeimininkų gracingomis skulptūromis ir protingu lotynišku užrašu „Deligas Quem diligas“ (Išsirink, ką myli), suremontuota Sofijos Tiškevičienės „Anapilio“ vila, A. Smetonos, J. Šliūpo, A. Mončio namai muziejai.

Maloniai buvome pakviesti pažymėti 50-ąją gimtadienį švenčiantį bajorą Gintarą Karosą į jo sukurtą Europos parką. Sąjūdžio pradžioje, įsigijęs kelmais ir akmenimis nusėtą plotą, buvęs Dailės akademijos studentas Gintaras pats vienas kibo dirbti. Atsiradus daugiau pagalbininkų, suformavo Europos parką, kuriame yra per 80 Gintaro ir kitų žinomų skulptorių dovanotų darbų. Kaimynystėje buvo užsilikęs dvaro malūnas, jubilatas įkūrė jame muziejų.

Esu Bajorų sąjungos, kuri rengia daugybę renginių, narė. Labai įsimintinas bajorės Gražinos Juknevičienės kvietimas apsilankyti Daubarų dvare (Mažeikių r.). Jau trečią kartą buvome pakviesti į bajoro profesoriaus Jono Butkevičiaus spalvingą tapybos parodą. LBKS organizuoja turistines keliones į užsienį. Spalio 19 d. bajorė Aelita Bielinytė pakvietė aplankyti restauruotą Jašiūnų dvarą ir 25 metus egzistavusią Paulavos Respubliką Lietuvos Respublikoje, o po 1795 m. Lenkijos-Lietuvos valstybės žlugimo uždraustą ir likviduotą. Dar aplankėme „Lavandų uostą“-ūkį. Dideli sidabro melsvumo ovalūs rutuliai, susodinti ilgomis vagomis, daro įdomų piešinį. Augalai naudojami išgauti naudingus ir kvapius aliejus. Ūkio šeimininkai vaišino savito skonio augalų arbata.

Lietuvos valstybės atstatymo 100-mečio jubiliejaus proga atlikti įvairūs ilgai laukti darbai. Iškilmingai ir su bažnytinėmis ceremonijomis perlaidoti neeiliniai laisvės kovų dalyviai – partizanai Vilniaus Antakalnio kapinėse, Kaune, Šančiuose, pastatytas memorialas Sibire žuvusiems Lietuvos karininkams. Ir visur yra galimybė dalyvauti, tik reikia sveikatos ir patriotiško noro. O turistinės kelionės po Europos valstybes – pavyzdys, kaip reikia dirbti, tvarkytis, gerbti vieni kitus, nepavydėti ir būti vieningais.

Krokuvos senamiesčio gatvėje. Priekyje - Irena A. Suveizdienė.

LAIŠKAS REDAKCIJAI

TIEMS, KURIE IŠSAUGOJO LIETUVIŲ KALBOS TĘSTINUMĄ

Ingė LUKŠAITĖ
doc. habil. dr.

Dabar, kai globalizmas (dažniausiai suvokiamas kaip kosmopolitizmas, nutautėjimas) mūsų viešojoje erdvėje tampa doktrina, o lietuvių kalbos vartojimui jau keliama alternatyva - vis plačiau plečiasi anglų kalbos vartojimas, verta suvokti, kad artėjame prie kryžkelės ir prisiminti mūsų istoriją. Ypač tuos, kurie prieš daugelį šimtmečių ėmėsi savo darbu palaikyti iškeltą XVI a. gimtųjų kalbų vertės idėją ir ją pritaikyti Lietuvos gyvenime. O juk senojoje Lietuvos valstybėje nebuvo tradicijos raštui vartoti lietuvių kalbą. Kalba gyveno ir plėtojosi sakytinės kalbos pavidalu, bet visoje Europoje daugelyje šalių net ir negausių tautų žemėse gimtosios kalbos jau turėjo įgijusios rašto kalbos formas, kito ir turtėjo religinės, intelektualiosios kalbos klodais.

XVI a. Reformacija Europos mastu iškėlė gimtųjų kalbų vertės klausimą, atvėrė galimybes plačiau jas vartoti raštui, religinės veiklos sferose. Lietuvoje išaugo asmenybės ir susidarė tylių, darbščių raštijos darbuotojų grupės, kurios visą savo gyvenimą paskyrė, kad kalba išeitų tik iš sakytinės kalbos barų, kad ji taptų pilnaverte, Naujųjų laikų poreikius atliepiančia, kad ji pajėgtų gyvuoti visose gyvenimo sferose. Asmenybės, kurios suvokė laiko esminį iššūkį ir visas jėgas skyrė valstybės, visuomenės modernizavimui ir lietuvių kalbos vartojimo ribų plėtimui, vertos mūsų atminimo, padėkos ir pagarbos ženklo. Tokio paminklo „Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkams“ kūrimą ir statybą Vilniaus reformatų skvere inicijavo Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija. 2017 m. draugija kartu su Lietuvos dailininkų sąjunga, pritariant Vilniaus miesto savivaldybei, paskelbė konkursą paminklui. Pirmą vietą laimėjo D. Matulaitės ir J. Balkevičiaus paminklo projektas.

Paminklas yra skirtas dešimčiai žymiausių Reformacijos pradininkų Lietuvoje ir lietuvių raštijos kūrėjų: Stanislovui Rapolioniui, Abraomui Kulviečiui, Mikalojams Radviloms Juodajam ir Rudajam, Martynui Mažvydui, Baltramiejui Vilentui, Jonui Bretkūnui, Andriui Volanui, Merkeliui Petkevičiui ir Jokūbui Morkūnui.

Kiekvienam iš jų skirta po stelą, ant kurios bus iškalti jų veiklą apibūdinantys įrašai ir jų pačių žodžiai. Šios asmenybės įkūnija kultūrinės veiklos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Prūsijos Kunigaikštystės jungtį, stiprų pasiryžimą visas jėgas skirti Lietuvos valstybės savarankiškumui, intelektualinio gyvenimo ir lietuvių kalbos turtinimui. Šiame būryje yra po lygiai dirbusių Didžiojoje ir Mažojoje Lietuvoje, pasauliečių ir dvasininkų, liuteronų ir reformatų.

Paminklui vieta parinkta pradėtame tvarkyti Reformatų skvere prieš Vilniaus reformatų bažnyčią.

Reformatų skveras yra miesto plotelis, šiuo metu daugiausia turtingą Reformacijos istoriją Lietuvoje ir Vilniuje menanti vieta, nors ir stipriai apgriauta. Reformatų skvero vietoje nuo XVI a. antrosios pusės buvo Vilniaus evangelikų kapinės, o kai 1640 m. Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčia buvo ištremta iš Vilniaus miesto, ji įsikūrė už miesto sienos dabartinio Reformatų skvero teritorijoje. Iš 2018 m. archeologinių kasinėjimų sužinojome, kad pirmoji už miesto pastatytoji buvo medinukė (atkastas jos pamatų kampas). Amžiams slenkant bažnyčią reikėjo perstatyti, keitėsi jos vieta sklype, ilgainiui iškilo sinodo ir konsistorijos – visos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės evangelikų reformatų bažnyčios administracijos – institucijų pastatai. Sinodo pastatas yra išlikęs, o konsistorijos pamatus pernai atkasė archeologai. Tad šis miesto sklypas vertas pažymėti tokiu atminties ženklu, kuris sutelktų mūsų požiūrį į pačią Reformaciją Lietuvoje, į tai, ką svarbiausia ji mums paliko, kas tebėra įaugę į mūsų gyvenimą.

Šiuo metu verda skirtingų požiūrių į paminklus susidūrimai. Kyla priešpriešos – skirtingų požiūrių į lietuvių kultūrą, jos ateitį – bangos. Atrodytų, kad dabar nepalankus metas atsiminti mūsų kultūros žymiausius asmenis. Bet kai perkeliame mintyse mūsų istorijos šimtmečius, kyla klausimas, o kada buvo tas tinkamas metas? Skirtingi požiūriai – mūsų išgyventos istorijos, skirtingų kultūrinės atminties pavidalų atspindžiai ir, manau, jie lydės mus ilgai. Mes iki šiol neturime deramų atminties ženklų tiems, kurių veikla padėjo mums išlikti per šimtmečius. Dabar dar galime rasti jėgų ir padėkoti tiems, kurie prieš daugelį šimtmečių daug kuo prisidėjo, kad būtų išlaikytas Lietuvos valstybės savarankiškumas, kad Lietuva modernėtų ir kad lietuvių kalba turtėdama išlaikytų tęstinumą. Laikas padėkoti tiems, kurių darbai atgulė į mūsų kultūros pamatus.

Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija kviečia visus, neabejingus iškilioms mūsų kultūros asmenybėms, prisidėti lėšomis prie paminklo statybos. Paminklas turėtų būti baigtas 2020 m. Paminklo statybai paramą galima pervesti:

Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija

Į. k. 190763313, AB SEB bankas, sąsk. LT69 7044 0600 0090 8619

Paminklui „Reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkams“.

Tikimės, kad bendromis jėgomis pavyks įgyvendinti projektą, padėkoti protėviams ir sustiprinti mūsų kultūrinę atmintį.

LBKS KRONIKA

2019 METAI

Sausio 5 d. Vilniaus krašto bajorų sąjungos (VKBS) nariai sostinės Rotušėje palydėjo senuosius metus. Koncerte dainavo Evelina Sašenko ir Vygantas Kazlauskas. Loteriją, skirtą paminklinio akmens Žalgirio mūšio lauke įrengimui, organizavo Vilniaus krašto tarybos narys Rimantas Stukas. Buvo renkamos ir aukos šiam tikslui. Tradiciškai pasveikinome praėjusių metų jubilatus.

LBKS archyvo nuotraukoje: Į Naujametinį pokylį Vilniaus rotušėje.

Sausio 19 d. įvyko tradicinis naujametinis Šiaulių krašto bajorų sąjungos (ŠKBS) pobūvis.

Sausio 23 d. VKBS narių grupė aplankė 1863 m. sukilėlių kapus Antakalnio kapinėse ir uždegė žvakutes.

Sausio 29-vasario 5 d. Laima Bartkienė ir Daina Janilionienė organizavo bajorų kelionę į Izraelį.

Vasario 22 d. VKBS narių grupė aplankė Valstybės pažinimo centrą, esantį Prezidentūros kieme. Šis muziejus – moderniausias Lietuvoje. Susipažinti su valstybės istorija, svarbiausių valdžios institucijų veikla ir piliečių teisėmis galima interaktyviu būdu. Kiekvienas lankytojas gauna planšetę, o joje užsiregistravus, nuskenavus atitinkamus ženklus, galima paskaityti, pamatyti ir net išklausti pasakojimus apie tą ar kitą objektą, įvykį.

A. Musteikienės nuotraukoje: Programos atlikėjai Rokas Zubovas, Ginvilė Vaisietaitė ir Perlis Vaisieta.

Kovo 2 d. ŠKBS nariai Radavičių sodyboje organizavo Užgavėnių šventę „Žiema, žiema, bėk iš kiemo“. Pasipuošę kaukėmis, šoko, dainavo, vaišinosi blynais.

Kovo 27 d. Pagal numatytą VKBS renginių programą Teatro dienos proga A. Mickevičiaus bibliotekos Didžiojoje salėje vyko renginys, skirtas aktoriui Tomui Vaisietai atminti. Programą „Kad vaikų vaikai atmintų“ parengė aktorius vaikai Ginvilė Vaisietaitė ir Perlis Vaisieta, dalyvaujant pianistui, M. K. Čiurlionio tarptautinio konkurso nugalėtojui Rokui Zubovui. Programa buvo sudaryta iš trijų dalių: „Nusilenk savo žemei“, „Mūsų vaikystės proza“, „Tau ačiū, Tėvyne“.

Kovo 30 d. Panevėžio bendruomenių rūmuose įteikti Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliai „Tarnaukite Lietuvai“. Nominacijoje „už visuomeniškai aktualią publicistiką, ugdančią tautiškumą ir dvasines vertybes“ laureate pripažinta rašytoja, *Gulbės* herbo bajorė Silvija Peleckienė. Iš 40 kandidatų slaptu balsavimu išrinkta 16 laureatų. Apdovanojimus įteikė Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis ir Panevėžio miesto meras Rytis Račkauskas.

Olgos Posaškovos nuotraukoje: LR Seimo Pirmininkas įteikia medalių rašytojai, *Gulbės herbo* bajorėi Silvijai Peleckienei.

Balandžio 13 d. išklausė dr. Gintauto Sliesoriūno paskaitą „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė valdant Saksonijos Vėtinų dinastijos valdovams (1697-1763 m.): neišsipildžiusios viltys, neišnaudotos galimybės“. LDK politinės ir socialinės raidos XVII–XVIII a. tyrinėtojas dr. G. Sliesoriūnas paskaitoje gvildeno Lietuvos bajorijos požiūrį į Vėtinų dinastijos valdovus bei uniiją su Saksonija ir pasakojo apie LDK vietą Augusto II ir Augusto III planuose.

Balandžio mėnesį kelionių koordinatorius Donatas Baikštys organizavo kelionę į Portugaliją lėktuvu.

Balandžio 27 d. Šiaulių krašto bajorai organizavo Atvelykio šventę. Prisiminti senieji papročiai. Šventę vainikavo margučių ridenimas.

Gegužės 2 d. Vilniuje, Lietuvos rašytojų sąjungos klube Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų daktarei, herbo *Abdankas* (*Szablewicz*) bajorėi Daliai Čiočytei įteikta 2019 metų literatūros almanacho „Varpai“ premija.

Gegužės 19 d. Grupė VKBS narių tradiciškai sutvarkė 1863-1864 metų sukilimo dalyvių Szymon Surewicz, Feliks Jurkiewicz, leitenanto Antoni Jagiełło, šio sukilimo veteranų sąjungos pirmininko Stanisław Jodko amžinojo poilsio vietas. Dalyvavo Žilvinas Radavičius, Anna Kowzan-Rimeikienė, Daiva Vadauskaitė. Jiems draugiją palaikė visuomenės veikėja

Onos Gaidamavičiūtės nuotraukoje: Literatūrinės „Varpų“ premijos laureatės diplomą įteikiamas doc. dr. Daliai Čiočytei.

Halina Borawska-Malczis.

Gegužės 28 d. VKBS seimelyje pritarta VKBS dalyvavimui, kuriant asociaciją „Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga“.

Birželio 5 d. Juridinių asmenų registre Vilniuje įregistruota asociacija LIETUVOS BAJORŲ KARALIŠKOJI SĄJUNGA. Buveinės adresas – Konstitucijos pr. 14, Vilnius. Suteiktas kodas JAR – 305181447.

Birželio 6 d. VKBS tarybos posėdyje:

slaptu balsavimu VKBS vade iš dviejų kandidatų išrinkta Elona Varanauskienė; VKBS vadės pasiūlymu R. Stukas patvirtintas VKBS kancleriu; išrinkti tarybos nariai, kurie galėtų būti senatoriais naujai įsteigtoje Lietuvos bajorų karališkojoje sąjungoje; aptarti būsimo Seimo (birželio 9 d.) organizaciniai klausimai.

Birželio 9 d. Seimo posėdyje:

- pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su ŠKBS;
- Perlis Vaisieta vienbalsiai išrinktas ir patvirtintas Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadu;

- patvirtintas priesaikos tekstas;
- išrinkti senatoriai nuo kraštų;
- išrinktos Revizijos, Garbės teismo, Legitimacijos tarybos komisijos;

- Stasys Knystautas patvirtintas Senato maršalka, Dalia Teišerskytė – Garbės teismo pirmininke, Linijus Baškys – Legitimacijos tarybos pirmininku;

- paskirti vado pavaduotojai: Elona Varanauskienė – kultūros, Dominykas Bartkus – organizaciniais, Edita Margevičiūtė – jaunimo, Lina Keršytė – teisės reikalams, Dalia Bartusevičiūtė – Europos sąjungos šalyse, Robert Savickas – Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Ilona Sapinska – Garbės ambasadorė Lenkijoje;

- Rimantas Stukas paskirtas Sąjungos kancleriu, Vidmantas Kažukauskas – vyriausiuoju vėliavininku, Laima Bartkienė – išdininke;

- patvirtinti 31 legitimuotas narys (iš jų 4 pagal antrą giminę): Vilniaus (VKBS) – 19, Kauno (LBKKS) – 5, Šiaulių (ŠKBS) – 7.

Birželio 14 ir 15 d. Vilniaus krašto bajorai plaukiojo jachta

J. Pleskačiausko nuotraukoje (iš kairės): Seimo posėdyje Tauras Budzys, Stasys Knystautas, sekretoriatas.

Trakų ežeruose. Sutiko papludyti savo jachta „Joga“ kapitonas, VKBS narys Stasys Butkevičius. Kelionę suorganizavo Gražina Sakalauskienė.

Birželio 23 d. Šiaulių krašto bajorai susirinko į tradiciją tapusia Joninių šventę Radavičių sodyboje.

Liepos 7 d. Karaliaus Mindaugo karūnavimo dienos proga Vilniaus arkikatedroje bazilikoje ir Valdovų rūmuose įvyko išrinktojo LBKS vado P. Vaisietos inauguracija ir Bajorystės pripažinimo aktų įteikimo ceremonija. Buvo aukojamos Šv. Mišios už visus Lietuvos gyvus ir mirusius bajorus. Šventiniame koncerte grojo M. K. Čiurlionio styginių instrumentų kvartetas.

Vakare kartu su visais lietuviais, čia ir pasaulyje, giedojome tautišką giesmę Lietuvos Valdovų rūmų kieme. Mums padėjo berniukų ir jaunuolių choras „Ąžuoliukas“. (Plačiau – žurnalo „Aktualijų“ skyriuje).

Liepos 27 d. Donato Balčiausko suorganizuoti dalyvavome kelionėje į Gardiną. Sukurtas 0,5 val. filmas

Vilniaus krašto bajorų sąjungos nariai Valdovų rūmų kieme.

(autorai – Audronė ir Vytautas Musteikiai).

Liepos 28 d. įvyko jau tradicija tapusi išvyka – baidarių žygis.

Paskutinį liepos šeštadienį VKBS nariai baidarėmis plaukiojo Šalčios upe. Iš viso išplaukė 14 asmenų septyniomis baidarėmis. Kartu plaukė LBKS Vilniaus krašto vadė E. Varanauskienė, LBKS išdininkė L. Bartkienė. Pro debesis išlendančios saulės nušviesti medžiai ir mirguliuojantis vanduo atskleidė natūralios gamtos vaizdus, kuriais irkluojami gėrėjomės, o sustoję smėlietuose Šalčios apšilimuose

užkandžiavome, aptarėme šiaurines aktualijas. Po to mus svetingai savo puoselėjamuose namuose priėmė Vitalija Sakalauskienė su vyru Vidmantu. Sunku buvo pakilti nuo gausiai vaisėmis nukrauto stalo ir išsiskirti su malonia žygio kompanija. Šeimininkė palinkėjo vėl susitikti visiems baidarių žygyje kitais metais.

Rugpjūčio 2-4 d. ŠKBS nariai dalyvavo kūrybos festivalyje „Poezijos šaltinis 2019“, kuris vyko Daugoduose, Raseinių rajone. Be to, čia eksponuota herbų paroda, organizuota kraujo donorystės akcija. Festivalio organizaciniame komitete energingai darbavosi Šiaulių krašto bajoro Egidijaus

Šiaulių krašto bajorų sąjungos archyvo nuotraukoje: Kūrybos festivalyje.

Radavičiaus šeima.

Rugpjūčio 24 d. LBKS vadovybė Klaipėdoje sveikino Vakarų Lietuvos skyriaus tęstinių, o kartu ir atsinaujinusių Klaipėdos krašto bajorų veiklą. Atvyko Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Plungės, Panevėžio, Šilutės bajorai. Viešnagę lydėjo varpų koncertas, ekskursija į Laikrodžių muziejų, klaipėdiečių bajorų mini koncertas, įspūdingas furšetas. Nuoširdūs sveikinimai Vakarų Lietuvos skyriaus vadui Jonui Steponui Edvardui Mockui susiliejo į bičiulišką bendraminčių Baltijos kelio atkartinimą susikibus rankomis.

Rugpjūčio 27 d. Lietuvos kariuomenės Vadovybės būstinėje Vilniuje susitiko LBKS vadas P. Vaisieta ir naują kadenciją pradėjęs Lietuvos kariuomenės vadas generolas majoras Valdemaras Rupšys. Buvo aptarta partnerystė tarp organizacijų (plačiau – žurnalo „Aktualijų“ skyriuje).

Rugpjūčio 30 d. VKBS nariai aplankė parodą „Orų dienoraščiai“, organizavo Aelita Bielinytė. Originali paroda, pristatanti dešimt islandų, grenlandų ir fareriečių mados dizainerių. Sukurta, kaip pažymi organizatoriai, bendradarbiaujant su menininkų kuratorių duetu Sarah Cooper (g. 1974, JAV) ir Nina Gorfer (g. 1979, Austrija), kurios per dvejus metus aplankė Islandiją, Grenlandiją ir Farerų salas tam, kad ištirtų, kaip salų aplinka, kultūrinė tapatybė ir tradicijos veikia vietinių menininkų ir dizainerių kūrybiškumą.

Rugsėjo 14 d. Kasčiūnų kaime (Varėnos r.) partizano Juozo Jakavonio-Tigro sodyboje (buvusioje Dainavos apygardos partizanų vadų A. Ramanausko-Vanago ir J. Vitkaus-Kazimieraičio vadavietėje) įvyko Nevyriausybinių organizacijų koordinacinės tarybos Lietuvos gynybiniais pajėgumams remti (NOKT) sąskrydis (plačiau – žurnalo „Aktualijų“ skyriuje).

Rugsėjo 20-30 d. grupė LBKS narių (iš Vilniaus, Kauno,

Klaipėdos ir Alytaus) dalyvavo teminėje ekskursijoje po Italiją „Karalienės Bonos Sforcos pėdsakais“.

Milane aplankėme XIV a. statytą Sforcų pilį, kurios grindiniais vaikščiojo karalienė Bona Sforca, Vigevano miestą, kuriame gimė Bona Sforca. Po pilį-muziejų vedžiojo vietinė gidė. Pabuvojome piečiausiame mūsų kelionės po Italiją mieste Baryje. Tai – Apulijos regiono sostinė. Baryje gyvena LDK kunigaikščio Žygimanto Augusto motina Bona Sforca.

Kelionėje pravažiavome 7,5 tūkst. km. Be jau minėtų miestų matėme Lichtenšteiną, Paviją, Boloniją ir San Mariną, Materą, Rossano, Neapolį, Lečę. Važiavome Via Mala keliu, o grįžome serpantiniais keliais. Alpėse žavėjomės Predjamnos pilimi uolose, Bledo kurortu ir didžiausiais pasaulyje stalaktitų-stalagmitų urvais Pastojna Jamna Slovėnijoje. Turiningą kelionę, lydimi mums jau iš anksčiau pažįstamo Tado Blizniko, baigėme Vavelio pilyje Krokuvoje. Apie kelionę sumontuotas 1 val. 20 min. filmas ir trumpas 2 min. klipas specialiai konsului (autoriai – A. ir V. Musteikiai).

Gedimino Čiapo nuotraukoje: Keliautojų grupė su Lietuvos garbės konsulu dr. Giuseppe Saracino.

Rugsėjo 28 d. Pirmajame Senato posėdyje:

- aptartos LBKS aktualijos;
- patvirtintas Senato darbo reglamentas (statutas);
- 2019 metams patvirtinta anksčiau LBKS galiojusi finansavimo tvarka;

- nuspręsta tęsti žurnalo „Lietuvos bajoras“ leidybą;
- nustatytas žurnalo tiražas – 500 egz., jį paskirstant taip: Vilniaus kraštui – 220 egz., Kauno kraštui – 100 egz., Šiaulių kraštui – 100 egz., Klaipėdos kraštui – 40 egz., Tauragės kraštui – 40 egz.;

- nuspręsta parengti ir išleisti enciklopedijos „Lietuvos bajorai“ II tomą. Už medžiagos, nuotraukų pateikimo organizavimą atsakingi kraštų vadai ir kraštuose įgalioti asmenys;

- pasiūlymus dėl Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos veiklos 2019-2020 m. pateikė vadas P. Vaisieta, Kauno, Vilniaus, Šiaulių, Tauragės, Klaipėdos kraštų senatoriai;

- nutarta paskelbti kreipimąsi į Pasaulio lietuvių dėl Tėvynės ateities, glaudesnio tarpusavio ryšio, tautinių-istorinių vertybių išsaugojimo ir puoselėjimo, paramos vykdomiems LDK istorijos atminimo ir įamžinimo projektams. Kreipimosi tekstą įpareigojami paruošti ir išsiųsti Pasaulio lietuviams vadas P. Vaisieta ir senatorė D. Teišerskytė.

Spalio 8 d. LBKS vadas P. Vaisieta paskelbė kreipimąsi į Pasaulio lietuvių dėl Tėvynės ateities, glaudesnio tarpusavio ryšio, tautinių-istorinių vertybių išsaugojimo ir puoselėjimo, paramos vykdomiems LDK istorijos atminimo ir įamžinimo

J. Božerodskos nuotraukoje: renginio akimirka.

projektams.

Spalio 12 d. Šiaulių vyskupijos pastoraciniame centre įvyko mokslinė-praktinė konferencija „Pastebėjimai, gerbėjimai ir viešinkime žmonių gerus, reikalingus ir jautrius mūsų Tėvynei darbus“. Konferenciją organizavo ŠKBS nariai. Dalyvavo LBKS vadas P. Vaisieta, vado pavaduotoja kultūrai E. Varanauskienė, senatorius Bogdanas Gurevičius (*plačiau – žurnalo „Atminties“ puslapiuose*).

Spalio 25 ir 26 d. A. Bielinytė vilniečiams bajorams organizavo į Užupyje įsikūrusio Lietuvos meno pažinimo centro „Tartle“ privačios kolekcijos parodą „Romantizmo amžius“. Tai – antroji privačios kolekcijos paroda, tikslas – per dailės istoriją pažinti XIX amžių, Lietuvoje kūrusių menininkų – Ferdinando Ruščico, Pranciškaus Smuglevičiaus, Edvardo Mato Riomerio, Kazimiero Alchimavičiaus, Juozapo Oleškevičiaus, Alberto Žameto – kūrinius.

Lapkričio 13 d. LBKS suorganizavo renginį Valdovų rūmuose, – pirmąjį 2019-2023 m. projekto „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė – visi keliai veda į Vilnių“ renginį-koncertą „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė muzikoje, poezijoje, dainose“. Renginys vyko Didžiojoje renesansinėje menėje. Dalyvavo: Anna Kurpińska (mecosopranas, Lenkija), Paweł Krupka (Lenkija), Olga Železkaja (Baltarusija), Viktor Cirkunovič (baritonas, Baltarusija), Lietuvos kariuomenės orkestro meno vadovas mjr. Egidijus Ališauskas, pianistai Sonata Deveikytė-Zubovienė ir Rokas Zubovas, aktoriai Gentvilė Vaisietaitė ir Perlis Vaisieta, Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos smuikininkų ansamblis.

Lapkričio 22 d. LBKS dalyvavo 1863-1864 m. sukilėlių laidojimo ceremonijoje. Vilniuje, Rasų kapinių koplyčioje palaidoti sukilimo prieš Rusijos valdžią vadai bajorai Zigmantas Sierakauskas (h. Dolęga) ir Konstantinas Kalinauskas (h. Kalinowa) bei 18 sukilėlių. Caro valdžiai žiauriai numalšinusi sukilimą, šie kovotojai už laisvę buvo nužudyti Lukiškių aikštėje ir slapta užkasti ant Gedimino kalno, buvusios tvirtovės teritorijos pakraštyje, atsitiktinai surasti 2017 m. pradžioje pradėjus kalno šlaito tvarkymo darbus.

LBKS vadovybė ta proga inicijavo sukilėlių vadų herbinių bajoriškų vėliavų sukūrimą. Įvertinant LBKS aktyvią veiklą ir įsitraukimą į istorinės atminties puoselėjimą, dalyvauti oficialiose iškilmėse, vykusiose Vilniaus arkikatedroje bazilikoje, buvo pakviesti LBKS vadas P. Vaisieta, LBKS Senato maršalka, Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos vadas S. Knystautas ir LBKS vado pavaduotoja kultūrai, Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadė E. Varanauskienė.

Renginio metu šalia Arkikatedros centrinio įėjimo buvo

P. Vaisietos nuotraukoje: vėliavos su sukilimo vadų herbais. Z. Sierakauskos – mėlynoji.

LRT (Justino Stacevičiaus ir Domanto Umbraso) nuotraukose: akimirkos iš sukilimo dalyvių laidojimų.

reprezentuojama per 30 bajoriškų LDK giminių vėliavų, kurias per Vilniaus senamiestį iki Rasų kapinių nešė Vilniaus ir Kauno kraštų bajorai bei sostinės Tuskulėnų gimnazijos moksleiviai. Šalia bajoriškų vėliavų plaikstėsi sukilėlių atminimui pagamintos vėliavos su užrašu „Už jūsų ir mūsų laisvę!“, kurios prieš porą metų jau buvo nešamos Gedimino prospektu, minint 1831 m. sukilimo vado generolo Tado Kosciuškos 250-ąsias mirties metines.

Istoriniame pagerbime dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentas G. Nausėda bei kiti mūsų valstybės vadovai, Lenkijos Respublikos Prezidentas A. Duda, aukšto rango Baltarusijos, Ukrainos, Latvijos pareigūnai, įvairių konfesijų dvasininkai ir kt. aukšti svečiai.

Lapkričio 27 d. Vadovaudamasis neeilinio Seimo posėdžio, įvykusio 2019-11-18, sprendimu ir LBKS įstatų III str. 9 p., LBKS vadas P. Vaisieta paskelbė dekretą Nr. 2019-02 dėl Garbės bajoro vardo suteikimo Daliai TEIŠERSKYTEI (h. Kościeszka), pripažindamas ypatingus jos viso gyvenimo nuopelnus, garsinant Lietuvos vardą, kuriant kultūrinį paveldą ir puoselėjant tikrąsias bajoriškas vertybes.

Parengė **Audronė MUSTEIKIENĖ**, h. Pogonia IV,
LBKS Garbės bajorė, VKBS tarybos narė, LBKS ir VKBS
tinklapių autorė ir tinklaraštininkė

SUMMARY

The jubilee (twenty-fifth) issue of “The Lithuanian Nobility” begins with an introductory essay “What We Can and Must Do”. According to editor-in-chief Leonas Peleckis-Kaktavičius, the examples, many of which are in this issue of the magazine, clearly confirm what each of us can and must strive for.

The traditional questionnaire is answered by Audronė Musteikienė, Honorary Nobility of the Lithuanian Royal Union of Nobility (LRUN).

There are four important news items in the “Actualities” section: the inauguration ceremony, information that a memorial will be erected in Grunwald by the efforts of the LRUN and its partners, stories about the partnership between the LRUN and Lithuanian Armed Forces and a non-governmental organization meeting in Dainava region partisan headquarters.

In the section “Memory” Algimantas Daugirdas tells how Belgium was rescued in 1830-1831 by Polish-Lithuanian uprising. And the nobleman Romualdas Baltutis, whose childhood and youth passed through in exile, calls to notice the good deeds of the people, which are useful for Lithuania, and remembers the gruelling experience. In order to preserve for generations what our compatriots who survived the Siberian Hell survived, he wrote six books on the subject, with six hundred co-authors.

The authors of the column “Art and History” are Gintare Džiaugytė and dr. Jolanta Karpavičienė (“The Returned and Returning Daukantas”), dr. Vydas Dolinskas, who talks about the Lublin Union remembered in Vilnius, and Eimantas Gudas (“Masonry Stories. The Endangered Heritage of Both Nations”).

Under the heading “We and the World” are two exclusive stories: “Maria Amalia of Saxony - Queen of Spain and Princess of Lithuania” and “Lithuanians are not a nation of Jewish shooters”. The latter text is about the noble initiative of architect nobleman Tauras Budzys, honouring those who, in the harsh circumstances of their choice, remained the true people. He created a distinctive sign for the Lithuanians who rescued the Jews, which he affirms in their eternal resting places.

Two stories are dedicated to nobility and today. The first is about the Tauragė Industrial Park, which is a

prime example of how an idea and consistent work can change the region. The second is an article by Virginija Šiukščienė on the two generational gifts of the noble Okuličius to the Šiauliai Museum Aušra. After learning about the precious gift given to the museum by his father in the interwar period, his son dedicated the collection to the same museum; it was collected for several decades.

The “Science” section is represented by dr. Jūratė Čirūnaitė examining the names of the men of Grodno province in the document of 1567.

The pages of the nobility’s creative work include new works by Silvija Peleckienė, one of the most famous novelists in Lithuania, and four true stories by Jadvyga Tautkevičiūtė-Šimkienė.

Regina Vaišvilienė reviews the book of remembrance of the nobility Birutė Margarita Griškevičienė “The Power of Fate”. Going deeper into the history of another family, it is a pleasure to touch on true values: not only was the noble father a virtuous, noble man, but his daughter a doctor throughout her life strived to remain a model of meaningful life.

The “Nobles the Artists” section is dedicated to the Bogdan brothers, Professor Konstantin and the lesser-known Alexander. The authors of the story “Žeimiai manor remembers famous brothers” are Marius Glinskas and Kazimieras Mackevičius.

Extraordinary family history is in the tales of Karilė Vaitkutė “Stanley Balzekas, Jr. - Descendant of Lithuanian Nobility” and “S. Balzekas, Jr. - the Man of the Year”.

The section “Resonances” contains two pieces of information: “The Vilnius Nobility Union congratulated the nobility of Wrocław” and “Medal for Valdas Adamkus”.

In 2020, noblewoman Irena Antanina Suveizdienė celebrates her 90th anniversary. Her story intrigues by its name: „It’s hard to have an interesting life“. Here’s an example of how to work, handle things, respect each other, not to be jealous and to be united.

Assoc. habil. dr. Ingė Lukšaitė in her letter to the editor addresses readers of the magazine and asks to contribute money to the monument for the pioneers of the Reformation and Lithuanian writing.

The magazine is traditionally completed by this year’s “Chronicle” pages.

The first cover of the magazine features *the famous painting “The Union of Lublin” by Jan Matejko (1838-1893).*

The fourth cover of the magazine features *Jan Rosen. Countess Emilija Pliaterytė involved in the 1831 uprising.*